

Innst. S. nr. 222

(1999-2000)

Innstilling frå sosialkomiteen om fordeling av inntekt og levekår i Noreg (Utjamningsmeldinga) og om forslag frå stortingsrepresentant Steinar Bastesen om at norske statsborgarar som har opphalde seg meir enn 5 år i utlandet, får fulle rettar i folketrygda når dei kjem attende til Noreg, slik som innvandrarakar og asylantar

St.meld. nr. 50 (1998-1999) og Dokument nr. 8:9 (1999-2000)

Til Stortinget

1. UTFORDRINGAR OG STRATEGIAR FOR EI JAMNARE FORDELING AV INNTÉKT OG LEVEKÅR

1.1 Samandrag

Regjeringa har som mål at det norske velferdsamfunnet skal gje tryggleik for alle og ei rettferdig fordeling av inntekter og levekår. Regjeringa vil arbeide for eit solidarisk og humant samfunn der alle skal ha rett til grunnleggjande inntektssikring og velferdstenester frå det offentlege, og der samfunnet og den enkelte syner omsorg og omtanke både for dei svakaste i samfunnet, for miljøet og for komande generasjonar. Det blir understreka at alle skal ha like rettar og plikter utan omsyn til etnisk og sosial bakgrunn. Regjeringa legg stor vekt på at det enkelte individet skal kunne vere i stand til å syte for og ta ansvar for seg sjølv og fellesskapet, og at det offentlege skal leggje til rette for eit fullverdig liv for dei som ikkje klarer å vere sjølvforsørgera gjennom eige arbeid og eigne inntekter. Eit hovudmål i velferdspolitikken til Regjeringa er å gje tryggleik til dei gruppene som har det vanskelegast i samfunnet.

Regjeringa legg vekt på å fremje gode og stabile vilkår for verdiskaping og full sysselsetjing. Når det gjeld velferdstenestene, vil Regjeringa prioritere å gje lokale og regionale forvaltningsnivå stor fridom til sjølv å utvikle tenestene. Det blir uttala at det sivile samfunnet, både familien og dei frivillige organisasjonane, har ei viktig rolle å spele når det gjeld å bidra til gode levekår.

Det blir gjort greie for korleis levekårsomgrepet er nytta i meldinga.

Det generelle levekårsbiletet viser at det store fleirtallet i befolkninga har gode levekår, og at dei fleste har

hatt ei positiv utvikling på dei viktigaste levekårsområda i 1980- og 1990-åra. Analysane viser også at det er blitt noko større inntektsskilnader i Noreg i denne perioden. Som viktige årsaker til dei auka skilnadene blir nemnd auka konsentrasjon av kapitalinntekter, redusert yrkesdeltaking i visse grupper og endringar i familiestruktur og forsørgingsmønster. Inntektsskilnadene ser ut til å ha auka noko meir i Noreg enn i dei fleste andre OECD-landa. Det blir understreka at Noreg likevel framleis er eit egalitært samfunn med små økonomiske og sosiale skilnader i høve til andre land.

I drøftinga av kvifor skilnadene har auka, blir det uttala at den viktigaste årsaka til at dei med høgast inntekt har drege i frå, er at kapitalinntektene har auka og er blitt skeivare fordelte ut over på 1990-talet. Det blir elles peika på at fleire har blitt avhengige av inntekt til livsopphald frå offentlege overføringar, og dette har hatt innverknad på inntektsfordelinga. Realverdien av satsane for økonomisk sosialhjelp og grunnbeløpet i folketrygda har gjennomgåande auka mindre enn lønsinntekt i perioden.

Endringa av familiestrukturen og rolla til familien i samfunnet i 1980- og 1990-åra blir omtala i meldinga, og det blir vist til at familien er blitt mindre sentral som forsørgingssystem ved at dei aller fleste vaksne personar no er i inntektsgivande arbeid eller er stønadsmottakarar og dermed får inntekt via offentlege overføringar. Overgang frå eininntekts- til toinntektshushald og auka arbeidstid blant mange småbarnsfamiliar er viktige årsaker til at parfamiliane har hatt ei betre inntektsutvikling enn andre hushald. Auke i talet på einpersonhushald og einslege forsørgjarar, som har eit inntektsnivå under gjennomsnittet, kan vere med på å forklare auken i delen med låg inntekt.

Regjeringa vil med meldinga varsle strategiar og tiltak med sikte på å redusere uønskete skilnader i økonomiske ressursar og levekår, med særleg vekt på å betre tilhøva for dei dårlegast stilte. Det blir uttala at den beste strategien for å oppnå god fordeling er å sikre arbeid til alle. Regjeringa vil difor prioritere tiltak som kan føre til betre arbeidstilknytning for vanskelegstilte på arbeidsmarknaden, og tenester av ulike slag som kan støtte opp under målet om at den enkelte på litt sikt kan bli sjølvforsørgd i størst mogleg grad. Regjeringa vil òg prioritere bustadpolitiske tiltak som er spesielt målretta mot personar og grupper med låge inntekter og relativt høge buutgifter. Regjeringa går inn for å gjere det sosiale tryggingssynet meir finmaska med sikte på å gje betre inntektssikring for enkelte mindre grupper som i dag har dårlege økonomiske levekår og lita utsikt til å kunne forsørgje seg sjølv gjennom eige arbeid. Vidare vil Regjeringa arbeide for skattereglar som gir betre fordeling mellom dei med høge og dei med låge inntekter.

Som særskilde målgrupper for tiltak vert nemnde hushald med varig låg inntekt, vanskeleg stilte innvandrarak, vanskeleg stilte barnefamiljar, menneske med psykiske problem, langtidssjuke, langtidslause og yrkeshemma, vanskeleg stilte uførepensjonistar og funksjonshemma, menneske med rusproblem og bustadlause.

Regjeringa sine hovudstrategiar for å redusere skilnader i inntekter og levekår og betre tilhøva for dei dårlegast stilte er:

- å leggje til rette for ein stabil og sunn økonomi
- ei meir rettferdig skattelegging
- ei mjukare arbeidsline
- betre offentlege tenester
- ein meir sosial bustadpolitikk
- eit meir finmaska tryggleiksnett

1.2 Komiteen sine generelle merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Bendiks H. Arnesen, Reidun Gravdahl, Asmund Kristoffersen, Karin Lian, Nils A. Røhne og Gunhild Øyangen, fra Fremskrittspartiet, lederen John I. Alvheim og Harald T. Nesvik, fra Kristelig Folkeparti, Åse Gunhild Woie Duesund og Are Næss, fra Høyre, Anne-lise Høegh og Sonja Irene Sjøli, fra Senterpartiet, Ola D. Gløtvold, og fra Sosialistisk Venstreparti, Olav Gunnar Ballo, vil peke på at Norge på alle måter er et rikt land med de beste muligheter for at alle innbyggere skal kunne ha et godt liv. Vi har en godt utbygd velferdsstat, rike naturressurser, en befolkning med høy kompetanse, og vi lever i et fredelig hjørne av verden. Grunnpilaren i velferdssamfunnet er folketrygden.

Komiteen mener det er viktig å slå ring om folketrygden som sikkerhet for vår alderspensjon og ved sykdom, arbeidsledighet, ved uførhet, tap av forsørger

eller fødselspermisjon. Komiteen viser til at folketrygden ble bygget opp i en annen tid, med et annet arbeids- og samlivsmønster. Det betyr at vi må holde et våkent blikk med de velferdsordningene som er utarbeidet og vedtatt, og vurdere om de er godt nok tilpasset dagens virkelighet.

Komiteen vil understreke at en stabil økonomi er en forutsetning for en godt utbygd velferdsstat. Sterke konjunktursvingninger kan på kort sikt bidra til forskyvning av inntekter og levekår mellom grupper. Komiteen mener det er et mål å ha en rettferdig skattepolitikk, med lave satser for folk flest, bredt skattegrunnlag, enkle regler og færrest mulig smutthull.

Komiteen vil understreke at hvert enkelt menneske har en ukrenkelig egenverdi. Alle mennesker kan utvikle sine evner og anlegg dersom de blir gitt mulighetene og det stilles krav tilpasset den enkeltes yteevne.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, mener dette innebærer at en generelt må være noe varsom med å sette folk i båser som "fattige" eller "ressurssvake". Slike betegnelser kan oppfattes som stigmatiserende. Ved å gruppere mennesker på denne måten kan en komme i skade for å undervurdere den enkeltes evne til å forbedre sin egen situasjon og bli selvhjulpne med noe hjelp fra samfunnets side.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil hevde at ettersom vi har blitt rikere, har viljen til å se og erkjenne at noen er fattige, blitt nesten borte. Uten denne erkjennelsen kan en ikke fjerne fattigdommen. Å la være å bruke betegnelsen fattig er med på å skjule realiteter. Det er ingen skam å være fattig, men det er en skam at et rikt samfunn som Norge ikke klarer å utrydde fattigdommen.

Komiteen vil vise til at det enkelte menneske er ansvarlig for sine valg. Men de fleste kan komme til å foreta uheldige valg gjennom livet. Alle bør få nye sjanser. Det er heller ikke slik at alle "får som fortjent". Tvert imot kan alle uforskyldt bli rammet av sykdom, arbeidsledighet, ulykker eller på annen måte komme i et sosialt eller økonomisk uføre.

I Norge har vi utviklet et sosialt sikkerhetsnett for å ivareta mennesker som kommer i en livskrise. Komiteen mener at det er svært viktig at vi slår ring om og videreutvikler det sosiale sikkerhetsnettet tilpasset den tiden vi lever i.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er et mål for den norske velferdspolitikken å bidra til minst mulig forskjeller mellom folk, og mener at hele befolkningen skal ta del i velstandsutviklingen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at skattepolitikken er av stor betydning for fordelingspolitikken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at skatteinngangen er et viktig grunnlag for at vi kan investere i felles goder og velferdsordninger.

Flertallet viser til at sentrumsregjeringen i Utjanningsmeldinga ønsket å arbeide videre for skatteregler som gir bedre fordeling mellom de som har høye og de som har lave inntekter, og flertallet støtter dette.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til at det også i de senere år har gått noe i retning av økt skatt for de med de aller høyeste inntektene og redusert skatt for de med de laveste inntektene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Høyre, vil peke på at det i Utjanningsmeldinga ikke er foreslått endringer eller nye tiltak i skattepolitikken. Meldinga gir heller ikke noe beslutningsgrunnlag for å vedta endringer i skattepolitiske saker.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at meldingen gir god dokumentasjon på skattesystemets innvirkning på hvorfor store forskjeller oppstår. I meldingen peker Regjeringen på at viktigste grunn til de økende forskjellene er økt konsentrasjon av kapitalinntekter hos de rikeste og redusert yrkesdeltaking i andre grupper. Dokumentasjonene viser nødvendigheten av å endre skattereglene slik at aksjeutbytte på mottakers hånd beskattes på linje med arbeidsinntekt.

Dette medlem viser til sin merknad under kap. 3.2 Utvikling i og foredling av inntekt og formue.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er ønskelig med en sterk offentlig sektor og at det er behov for flere ansatte innen flere deler av helse- og omsorgssektoren.

Komiteen vil understreke betydningen av egenandelstaket for å skjerme kronikere og andre storforbrukere av helsetjenester når det gjelder økonomiske utlegg i forbindelse med sykdom. Komiteen mener det er uheldig at en rekke utgifter knyttet til sykdom ikke kommer inn under egenandelstaket, og viser til komiteens merknad i Budsjett-innst. S. nr. 11 (1999-2000):

"Komiteen ser det som viktig at det raskt vurderes en ordning for å skjerme brukere av helsetjenester med høye egenandeler som ikke dekkes av frikortordningen - tak 2 ordning. Komiteen har merket seg at Regjeringen vil komme tilbake med en samlet vurdering av egenandelsspørsmålet i statsbudsjettet for 2001".

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil peke på den økende bruken av egenandeler for å finansiere helse- og omsorgstjenester, barnehager og skolefritidsordningen. Dette medlem mener dette er en form for skattlegging av sykdom som forsterker sosiale og økonomiske ulikheter, og som særlig rammer den delen av befolkningen som har dårligst økonomi i kombinasjon med dårlig helse. Dette medlem viser til fellesmerknad fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti i sosialkomiteens budsjettinnstilling for budsjettåret 1999 kap. 2752, der begge partier ba Regjeringen om å igangsette en gjennomgang av hvordan de samlede utgifter til egenandeler virker økonomisk for ulike brukere. Under budsjettbehandlingen ba stortingsflertallet om utvikling av skjermingsregler for særlig utsatte grupper i befolkningen.

Dette medlem viser også til at sosialkomiteens flertall i budsjettinnstillingen for 2000 anmerket de sterke økningene i egenandelene.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i statsbudsjettet for 2001 legge fram en plan for reduserte egenandeler for helse- og omsorgstjenester, barnehager og skolefritidsordningen."

Komiteen vil understreke at det er nødvendig å forvalte de store ressursene innen offentlig sektor på best mulig måte, til brukernes fordel.

Komiteen vil peke på den nære sammenhengen det er mellom utdanning, arbeid og inntekt. Det er derfor etter komiteens mening viktig å sikre gjennomføringen av voksenopplæringsreformen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at utdanning er et grunnleggende virkemiddel for å sikre en mer rettferdig fordeling.

På samme tid som vi ønsker å sikre bedre fordeling og løfte mindretallet som ikke har tatt del i velstandsutviklingen, er det viktig at vi går gjennom de velferdsordningene vi allerede har gjennomført. Flertallet viser til St.meld. nr. 50 (1998-1999) Utjanningsmeldinga, og mener den er et godt utgangspunkt for en gjennomgang av levekår i landet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, vil peke på at Utjanningsmeldinga, som har

som mål å gi en beskrivelse av utviklingen i inntekter og levekår fra 1986 fram til 1997, konkluderer med at de fleste har fått høyere inntekt og bedre levekår i perioden, samtidig som et lite mindretall av befolkningen ikke har fått del i denne utviklingen. Som en følge av disse tendensene har forskjellene i Norge økt. Fortsatt er det slik at forskjellene i Norge er mindre enn i de fleste andre land vi vanligvis sammenligner oss med. Dette flertallet mener dette er gledelig.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil anmerke at selv om Norge kommer bra ut sammenlignet med mange andre land når det gjelder levekår i befolkningen, og at dette er gledelig, gir økende forskjeller i levekår i befolkningen grunn til bekymring. Dette krever etter dette medlems syn nasjonale tiltak som virker utjevne, og argumenter om at tilstanden er verre i utlandet, vil i den sammenheng til en viss grad kunne tåkelegge behovet for nasjonale tiltak i Norge.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil understreke at forskjeller mellom mennesker ikke nødvendigvis er negativt. Vi er skapt forskjellige, med ulike anlegg og interesser. Det vil også føre til økonomiske forskjeller mellom oss, uten at det i seg selv er et problem. Den viktigste sosialpolitiske utfordringen er ikke å bekjempe forskjeller, men å bekjempe fattigdom og løfte opp mennesker som har falt utenfor.

Etter komiteens mening viser analysene i Utjanningsmeldinga at vi har hatt en positiv levestandardutvikling i Norge hvor de fleste har fått det bedre, men med noe økte forskjeller. Særlig er det grupper med svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet som har blitt "hengende etter". Studenter er en gruppe som har lav inntekt i en kort periode av livet, men med gode utsikter til høyere inntekt og gode levekår på lengre sikt. Mer bekymringsfullt er det der enkelte har lav inntekt over lang tid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, har merket seg at meldinga analyserer en relativt kort periode, og det er grunn til å tro analysegrunnlaget gjør at konklusjonene er beheftet med en viss usikkerhet. Meldinga baserer seg i hovedsak på tall fra perioden 1986-97. Det var store konjunktursvinger i denne perioden. Dette medfører at sammenligningsgrunnlaget blir svært varierende. 1986 var heller ikke et "normal år"; derimot var det svikt i oljeinntektene med påfølgende konjunkturedgang og høy arbeidsledighet.

Flertallet vil peke på at omlegging i grunnlaget for registrering av inntekt og formue gjennom skattereformen av 1992 innebar at mer kapital kom til beskatning, noe som gjør det vanskelig å sammenligne tall på

økonomisk ulikhet før og etter 1992. Flertallet vil videre vise til at det framgår av meldinga at de faktiske inntektsforskjellene i 1986 trolig var større enn statistikken viser, og at de registrerte inntektsforskjellene overvurderer den faktiske økningen i perioden.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil påpeke at selv om nøyaktigheten i grunnlagsmaterialet kan diskuteres, har forskjellene økt i den perioden som er undersøkt.

Komiteen har merket seg en rekke positive utviklingstrekk; det er en markert økning i andelen som tar høyere utdanning, og en sterk økning av kvinner som tar høyere utdanning. Videre er flere kvinner i arbeid, og det er en stadig bedre helsesituasjon for befolkningen. Bostandarden er klart bedre, og det har vært en utjamning av levekår mellom by og land. Ifølge Utjanningsmeldinga har gjennomsnittsinntekten økt reelt med 13 prosent, og enslige forsørgere har en klar bedring i sin økonomisk situasjon.

Komiteen vil peke på at på tross av en positiv utvikling i levekår og inntekter for de fleste, er ikke det tilfellet for alle; 1-2 prosent har relativt lav inntekt over lang tid og kan omtales som fattige. Om lag 3,1 til 4,7 prosent har lav inntekt, dvs. mindre enn halvparten av medianinntekt. (Medianinntekt er den inntekten der halvparten i inntektsklassen har høyere inntekt og halvparten har lavere inntekt.) Det er ofte kjeder av problemer hvor de samme menneskene har lav utdanning, manglende eller ingen tilknytning til arbeidslivet og dermed lav inntekt. Dette er igjen ofte forbundet med dårlige boforhold og dårlig helse.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil vise til at hovedtendensen med økende forskjeller i perioden er helt klar og ikke kan forklares bare med tilfeldige svingninger og vansker med sammenlignbare tallstørrelser. Disse medlemmer vil også påpeke at gjennomsnittsberegninger og prosentøkninger ikke sier noen ting om reelle levekår for dem med lavest eller små inntekter og kan gi et direkte misvisende inntrykk av de faktiske forskjellene og økningen i dem målt i kroner og øre.

Komiteen har merket seg at en stor andel unge funksjonshemmede har levekårsproblemer og vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet. For mange funksjonshemmede er det praktiske hindringer på arbeidsplassen som gjør det vanskelig å være i arbeid, eller forhold utenfor arbeidsplassen som mangel på skyss. En del funksjonshemmede, eller personer med spesielle lidelser, er forhindret fra å delta i arbeidslivet fordi de på grunn av funksjonshemmingen ikke kan ha sertifikat eller benytte offentlige transportmidler, og komiteen vil understreke at det vil være bedre – både økonomisk og menneskelig – å sikre denne

gruppen støtte til transport enn å la dem gå over på uføretrygd. Komiteen vil peke på at mange funksjonshemmede fortsatt møter holdninger som gjør det vanskelig å komme i arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil videre peke på at mange flyktninger og asylsøkere har lav inntekt og dårlige levekår. Det er en viktig oppgave å utnytte den kompetanse innvandrerne besitter, og også i denne sammenheng vil flertallet peke på behovet for en holdningsendring i arbeidslivet.

Komiteen mener meldinga har synliggjort at storbyene har spesielle utfordringer med en større andel bostedsløse, vold, rus og kriminalitet.

Komiteen vil også peke på at sykefravær og uføretrygding øker betydelig, og mener dette er en stor utfordring for arbeidslivet og samfunnet. Økt sykefravær og flere som blir uføretrygdet, kan være en indikator på at flere mennesker som ellers ikke ville ha vært i arbeid, har fått adgang til arbeidsmarkedet. Det kan innebære at sykkeligheten, og dermed fraværet, blant ansatte øker.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil imidlertid vise til at høye krav til effektivitet og utstøttingsmekanismer i arbeidslivet kan være medvirkende til økningen. Flertallet mener en slik utvikling er uheldig både for den enkelte, men også for samfunnet og bedriftene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, ser positivt på analysene og forslagene i meldinga, men vil fremme ytterligere tiltak for å løfte mindretallet og forebygge dårlige levekår. Dette flertallet mener at to av de største utfordringene er et inkluderende og menneskelig arbeidsliv og en sosial boligpolitikk som gjør at folk har råd til å bo.

Komiteen viser til at det er en nær sammenheng mellom arbeidsinntekt og levestandard. Om lag I av inntektene i Norge tjenes opp som lønn. Komiteen mener derfor det er et overordnet mål å bidra til at flest mulig er i arbeid. Dette kan vi oppnå gjennom større fleksibilitet. Det norske samfunnet står overfor store utfordringer i årene som kommer, med å sikre tilstrekkelig arbeidskraft. Det er også av denne grunn viktig å bidra til at flere kan komme i arbeid.

For noen er det dårlig helse som er årsaken til at det er vanskelig å få en tilknytning til arbeidslivet. Komiteen mener det er viktig å slå ring om gode velferdsordninger for de som ikke kan delta i arbeidslivet.

Komiteen vil videre peke på at det er behov for mottiltak for å forhindre utstøting fra et arbeidsliv som stiller store krav til effektivitet. Arbeid gir i tillegg til lønn sosial tilhørighet, og der hvor arbeidet er tilpasset den yteevnen den enkelte har, gir arbeidet også positiv effekt på helsen. Mange kan delta i arbeidslivet dersom arbeidet blir lagt til rette for den enkelte.

Komiteen vil peke på at en rekke tiltak er gjennomført, andre er foreslått og nye tiltak kan vurderes for å bidra til at flere kommer i arbeid, samt å bidra til at folk blir værende i arbeid, blant annet:

- Innføre tilskudd til bedrifter som ansetter folk med yrkeshemming for lengre tidsperioder, eller som sikrer at folk kan bli værende i arbeidet, når alternativet er uføretrygding.
- Motvirke utstøting av eldre arbeidstakere ved å gi større valgfrihet når det gjelder hvordan den enkelte kan trappe ned arbeidsinnsatsen sin. Samtidig er det viktig at pensjonsordninger ikke utformes slik at de unødig stimulerer til at folk forlater arbeidslivet.
- Motivere bedriftene til økt innsats mot sykefravær.
- Mer fleksibel kombinasjon av arbeid og trygd.
- Gjøre det lettere å skape sin egen arbeidsplass gjennom forenkling av regelverket.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil også peke på følgende tiltak:

- Videreutvikle arbeidsmarkedstiltakene for grupper med særskilt høy ledighet.
- Drøfte hvordan etter- og videreutdanning og arbeidstidsspørsmål kan inngå i en strategi for økt konkurranseevne for norske arbeidsplasser og for et mer menneskelig og fleksibelt arbeidsliv for arbeidstakerne.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil dessuten peke på følgende tiltak:

- Forme ut et forsterket solidaritetsalternativ der det pekes på hvilke forpliktelser myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere må ta på seg for å sikre at arbeidsplasser og velferd kan trygges i en ny internasjonal virkelighet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at solidaritetsalternativet ikke har vært reelt for alle, og at kapitaleiere og toppledere ikke har bidratt på linje med andre grupper. De økte forskjellene som Utjammingsmeldinga dokumenterer, bekrefter dette. Årets storstreik i privat sektor var en reaksjon mot skjev fordeling av den økte verdiskapinga og viser at folk flest ikke aksepterer større forskjeller. Et reelt solidaritetsalternativ forutsetter at alle

utviser solidaritet med de som har minst, at alle tar ansvar for at grådighetskultur og særfordeler ikke får bre seg. I et reelt solidaritetsalternativ må arbeidsplassene og velferden ha førsteprioritet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at det er et mål å få et mer inkluderende og menneskelig arbeidsliv. Flertallet vil understreke at flere enn i dag kan være i arbeid med noe tilrettelegging. Videre mener flertallet at Aetat må ta et større ansvar for å bidra til at mennesker kan få bruke den arbeidsevnen de har, og at det er riktigere å fokusere på hvor mye folk kan arbeide, framfor hvor syke de er. Flertallet mener det bør vurderes om de kravene som Aetat stiller for å formidle arbeidsøkende, i noens tilfeller er for strenge og rigide og mer ivaretar arbeidsgivers behov for stabil arbeidskraft framfor menneskers behov for å bidra i arbeidslivet.

Komiteen mener at arbeidsmarkedsetaten de senere årene har hatt for lite fokus på de som trenger bistand og kvalifisering, og i for liten grad sikret en målrettet politikk for å bedre deres arbeidsmarkedsdeltagelse. Dette gjelder både langtids sosialhjelpsmottakere og personer med ulike funksjonshemninger. Det er behov for å understreke at det offentliges aktivitet i arbeidsmarkedspolitikken ikke minst er begrunnet gjennom dette arbeidet. Sterke signaler fra for eksempel kommunenes førstelinje sosialtjeneste kan tyde på at arbeidsmarkedsetaten for ofte "gir opp" brukere som har sammensatte behov. Arbeidsmarkedsetaten kan synes å ha annet mål og fokus enn å bidra til økt yrkesdeltagelse for de virkelig vanskeligstilte. Det er etter komiteens mening ikke en holdbar situasjon hvis de som virkelig har det vanskelig i vårt samfunn, ikke skal ha en mulighet til å bli selvhjulpne og komme ut av en klientsituasjon. Komiteen mener derfor at det må bli et økt brukerfokus og tettere samarbeid mellom de ulike etatene rettet mot brukerne. Hvis ikke dette er mulig å få til innenfor etablerte etater, må det vurderes å omorganisere tjenestene.

Komiteen ber Regjeringen vurdere om hensynet til personvernet er til hinder for samarbeid mellom etatene.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener at arbeidsmarkedsetaten bør konsentrere sine betydelige ressurser mot utsatte grupper.

Komiteen vil peke på at mange i helse- og omsorgssektoren er ansatt i så små stillingsbrøker at inntekten blir svært lav. Komiteen vil be Regjeringen vurdere ulike tiltak for å stimulere til at flere innen pleie- og omsorgssektoren kan gå fra deltids- til heltidsstillinger. Videre vil komiteen oppfordre KS til å informere og gi råd til kommunene om hvordan de kan

stimulere arbeidstakere som ønsker det, til en overgang fra deltid til heltid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, vil også oppfordre til fleksibilitet når det gjelder arbeidstid og arbeidssituasjon slik at denne kan tilpasses ønske om mer tid til samvær med familien, mer tid til utdanning eller utprøving av andre yrkesmuligheter.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at likestilling mellom kjønnene er en grunnleggende verdi i et demokratisk samfunn. Dette flertallet konstaterer likevel at reell likestilling mellom kjønnene ikke er nådd. Blant annet er arbeidsmarkedet for mye preget av kjønnsdeling hvor kvinner spesielt er i mindretall i ledende stillinger. Kvinner er også overrepresentert i lavtlønnsyrker og blant personer som arbeider deltid. Målsettingen om lik lønn for arbeid av lik verdi er heller ikke nådd.

Dette flertallet vil vise til at Stortinget i februar 1999 ved behandlingen av stortingsmeldingen om boligsituasjonen for unge og vanskeligstilte, vedtok at det skulle settes ned et utvalg som i løpet av to år skulle se på hele boligpolitikken, og at Regjeringen deretter skulle legge fram en boligmelding for de neste ti årene. Dette flertallet mener det er viktig at en raskt starter arbeidet med utfordringene for å få til en mer sosial boligpolitikk. Videre vil dette flertallet vise til at en samlet kommunalkomitee understreket at tiltakene som ble foreslått i Innst. S. nr. 100 (1998-1999), skulle gå parallelt med utvalgets arbeid.

Å bo godt og trygt og til priser en har råd til, er god velferdspolitik. Komiteen vil derfor peke på den prekære situasjonen i boligmarkedet, særlig i de største byene, med knapphet på boliger og til dels skyhøye priser. Komiteen mener det er i ferd med å bli et velferdsproblem når en stor andel av en generasjon har problemer med å skaffe seg bolig, til en pris en kan betale. Det stramme markedet innebærer at de som har store problemer, skyves lengre bak i køen. Det var i 1997 over 6 000 registrerte bostedsløse.

Komiteen vil peke på at det også er mangel på utleieboliger i mange distriktskommuner. Det er svært nyttig å ha et tilbud om utleieboliger som unge kan benytte i en overgangsfase hvor de vurderer om de ønsker å bosette seg i kommunen.

Komiteen mener at en aktiv boligpolitikk også er god distriktspolitikk.

Komiteen vil sterkt understreke at det må bygges langt flere boliger i de største byene, og det påhviler kommunene et stort ansvar å skaffe til veie tilstrekkelig med tomter til dette.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at Stortinget gjennom behandlingen av St.meld. nr. 49 (1997-1998) om bolig-etablering for unge og vanskeligstilte, uttalte:

"Komiteen viser til at ett av de konkrete forslagene i meldingen er at kommunene skal utarbeide lokale handlingsplaner for boligetablering og utleieboliger. Det blir videre påpekt at dette bør være i samarbeid med Husbanken, boligbyggelag, studentsamskipnader, frivillige organisasjoner og lokale private aktører. Komiteen er enig i at kommunene er viktige aktører i boligmarkedet. Men komiteen viser til at mange kommuner allerede har handlingsplaner, men at hovedproblemet er at gjennomføringen bremses av nivået på den statlige medfinansiering, og da særlig i form av boligtilskudd. Det er i tillegg store forskjeller kommunene imellom når det gjelder boligsituasjonen, og det er klart at de største problemene for de vanskeligstilte finnes i de store byene, spesielt i Oslo.

Komiteen viser på denne bakgrunn til at kommunene har et særlig ansvar overfor de mest vanskeligstilte i boligmarkedet. Det er derfor naturlig at handlingsplaner eller "sosiale boligprogram" er et viktig instrument spesielt for de større kommunene i deres arbeid. Siden mange av de som har størst boligproblemer er personer som også trenger tilleggshjelp for å opparbeide boevne, er også boligspørsmål en integrert del av løsningen på andre problem.

Komiteen vil vise til at svært mange kommuner har boligprogram av ulik type, men at det ofte er mangel på integrering med de øvrige tjenestetilbudet."

Flertallet ber Regjeringen se til at slike planer blir utarbeidet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener en her må være villig til å ta konkrete beslutninger om hvor disse tomteene skal legges ut. Disse medlemmer viser til at kommunene er pålagt gjennom St.meld. nr. 49 (1998-1999) å utarbeide tomteplaner.

Komiteen vil også peke på at kommunene har ansvar for en rask og effektiv saksbehandling. Komiteen vil framheve at mangelen på egnede boliger forsterker vanskelige levekår for utsatte grupper i de største byene og spesielt i Oslo. Det haster med å få satt i verk tiltak.

Komiteen vil i tillegg peke på at Oslo har hovedstadsfunksjoner som må ivaretas bl.a. gjennom en egnet boligmasse. Blant annet må Husbankens rolle i Oslo avklares.

Komiteen vil peke på at det er forhold som kan tyde på at vi er inne i en holdningsendring hvor flere ønsker å leie og færre ønsker å eie. Dette er en utvikling i tråd med de preferansene folk har på boligmarkedet i andre europeiske land. Komiteen understreker at en sterk økning av utbyggingen av boliger, og i særlig grad lavinnskuddsboliger og utleieboliger, er den eneste varige løsningen på de utfordringene vi har i dag.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til at en del unge har levekårsproblemer; særlig gjelder det de som ikke er i arbeid. Det er spesielt viktig å inkludere ungdom i arbeidslivet, og flertallet mener offentlige etater har et særlig ansvar for å bidra til dette.

Komiteen vil peke på at unge alvorlig syke som er under utdanning, eller som ikke har fått innpass i arbeidslivet, ikke har opparbeidet seg rett til sykepenge. I tillegg til at de ikke har rett til trygdeytelser ved sykdom, er det sannsynlig at flere av dem har store utgifter til medisiner og behandling. Komiteen vil be Regjeringen fremme forslag for Stortinget som sikrer unge alvorlig syke økonomisk trygghet.

Komiteen viser til at selv om vi lykkes i å gjøre arbeidsmarkedet mer inkluderende, og på tross av de velferdsordningene vi har, vil det alltid være noen som har behov for mer hjelp fra fellesskapet. Komiteen mener da at de økonomiske sikkerhetsnettene må være av en slik karakter at de ikke forsterker en ellers vanskelig livssituasjon. Komiteen vil peke på at sosialhjelp skal være et nødvendig sikkerhetsnett, men er ikke ment som en varig løsning eller trygdeytelse. Alle bør så langt råd er inkluderes i arbeidslivet, og de som er syke, bør fanges opp av trygdeordninger. Komiteen vil videre understreke at de ytelsene som gis, må gi grunnlag for en anstendig tilværelse, og et utgiftsnivå og en levestandard som oppfattes som vanlig. Komiteen vil vektlegge at de økonomiske sikkerhetsnettene utformes slik at de sikrer barn gode oppvekstvilkår.

Komiteen mener analysene i Utjanningsmeldinga er et godt grunnlag for en gjennomgang av en rekke velferdsordninger, og komiteen vil behandle og omtale de konkrete forslagene ved behandlingen av kapittel 9. Komiteen mener det er nødvendig med en konkret oppfølging for å bedre forholdene for dem som er dårligst stilt, og forebygge dårlige levekår.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge fram en handlingsplan som følger opp Utjanningsmeldinga og Stortingets behandling av denne, i løpet av våren 2001."

Komiteens medlemmer fra Høyre mener at Utjanningsmeldinga muliggjør at man allerede nå kan ta stilling til konkrete tiltak, og at en egen handlingsplan bare er egnet til å skyve ut tiltak i tid som man godt kan igangsette allerede nå.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til Sosialistisk Venstrepartis

ulike forslag knyttet til behandlingen av denne meldinga der det foreslås igangsetting av konkrete tiltak nå.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, registrerer med glede at Utjamningsmeldingen viser at de fleste i Norge lever under gode forhold. Flertallet vil fremheve at funnene i Utjamningsmeldingen likevel viser at forskjellene mellom folk i Norge har økt de siste elleve årene, og at det er en stor andel av befolkningen som ikke har tilstrekkelig med ressurser til sin disposisjon til at de får ta del i den velstanden som tilkommer de fleste. Flertallet har som en grunnleggende idé for sitt politiske virke at ingen skal være forhindret fra å få adgang til helsemessige, sosiale og kulturelle goder som også tilkommer gjennomsnittet av befolkningen. Flertallet ønsker et samfunn der vi føler ansvar og viser omsorg for hverandre, et samfunn der enda flere enn i dag får kjenne gleden ved et arbeid, men like viktig: at vi ikke tar glede og livskvalitet fra den som ikke kan fungere i arbeid.

Flertallet viser til at Utjamningsmeldingen bygger på fem strategier for utjamning av forskjeller i Norge. Disse er å omfordele gjennom skattesystemet, myke opp arbeidslinjen, bedre de offentlige tjenestene, føre en boligpolitikk som skaffer folk bolig, og lage et mer finmasket sikkerhetsnett. Disse strategiene bygger på en stabil og sunn økonomi.

For øvrig slutter flertallet seg til de øvrige målsetninger i Utjamningsmeldingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre tar utgangspunkt i at det norske samfunn er et godt samfunn å leve i. Velferdssamfunnet er kjennetegnet av gode levekår for de aller fleste, godt utbygde velferdsordninger, gode utdanningsmuligheter, høy sysselsetting og en solid økonomi basert på høye oljeinntekter. Likevel vil Norge som nasjon stå foran store utfordringer i det nye århundre som vil påvirke utviklingen og prioriteringene i velferdssamfunnet. Dette vil kreve nytenking og omforming av enkelte av velferdsordningene.

Disse medlemmer vil understreke at det ikke bare er endringer i dagens offentlige velferdsordninger som er en forutsetning for å bevare det beste i velferdssamfunnet. Minst like viktig er det å stramme inn på de offentlige utgiftene på andre områder for å skape rom for å finansiere og bevare velferdsgodene. I denne sammenheng viser disse medlemmer til disse partienes økonomiske politikk som bl.a. er basert på lavere offentlige utgifter, skatte- og avgiftslettelser og en vridning av ressursbruken og verdiskapningen i samfunnet fra offentlig til privat sektor.

Lønnsforskjeller vil det alltid være i et samfunn med mangfold i eierskap og privat eiendomsrett. Det viktigste er derfor å sikre verdiskapning som gjør grunnlaget

for velferdsstaten godt nok til å sikre at enhver kan leve av sin egen inntekt. Forskjeller i lønn er naturlig som følge av folks ulike valg og innsats når det gjelder utdanning og arbeid. Forskjeller i lønn og utsikter til belønning for ekstra innsats legger til rette for en dynamisk utvikling hvor folk tar i bruk sine evner, satser og tar risiko.

Det ikke er noe mål i seg selv å fjerne forskjellene, men å løfte de som faller utenfor. I en internasjonal økonomi er utjevning over skatteseddelen lite hensiktsmessig. Veien ut av fattigdom går gjennom arbeid. Det er ikke aktuelt for disse partiene å støtte skatteøkninger som vil presse bedrifter og arbeidsplasser ut av Norge.

Disse medlemmer vil understreke at hovedtrekkene i velferdsordningene må videreføres. Velferdssamfunnet med de ulike trykdeordninger og helse- og sosialtilbud vil hele tiden være i endring. For å møte nye generasjoners krav til velferdssamfunnet må det personlige ansvaret styrkes, friheten og muligheten til å velge må økes, og det offentliges grep om hvert enkelt individ må reduseres.

Disse medlemmer er av den oppfatning at dette er en meget omfattende melding, og selve dokumentet er på hele 275 sider. Disse medlemmer er imidlertid av den mening at antall sider ikke står i stil med de forslag til endringer som fremkommer som konklusjon. Meldingen kunne med fordel vært mer konsentrert om de enkelte løsningsforslag, i stedet for stadig komme med gjentakelser og omskrivninger fra kapittel til kapittel. Etter disse medlemmers mening vanskeliggjør dette selve behandlingen av meldingen. Disse medlemmer vil imidlertid vise til at det i meldingen taes opp en del problemstillinger som det er nødvendig å få gjort noe med, og i den forbindelse vil disse medlemmer peke på den vanskelige situasjonen som en rekke syke mennesker har i Norge. Disse medlemmer vil også nevne at en del av de problemstillingene som taes opp i meldingen, er som selvfølgeligheter å regne, og burde derfor ikke blitt tildelet den store oppmerksomhet som meldingen har lagt opp til.

Disse medlemmer ser det som en selvfølge at alle skal ha like rettigheter og plikter uavhengig av etnisk, kulturell eller sosial bakgrunn. Det er derfor også viktig at det ikke legges opp til et system der en gir visse særfordeler til enkelte grupper, da dette er med på å undergrave den enkelte borgers tillit til velferdsstaten.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at det ikke kan betegnes som en "særfordel" å ha et fysisk, sosialt eller økonomisk problem. Dette medlem vil minne om de store særfordeler som kapitaleiere, aksjeeiere og rederinæringen har i skattesystemet. Dette er store særfordeler til dem som har mest. Velferdsstaten er bygget på en kombinasjon av generelle, like ytelser til alle, målrettede ytelser til personer med særskilte behov og solidarisk finansiering gjennom skatter og avgifter. Å behandle

alle likt er urettferdig. Prinsippet må være yte etter evne – få etter behov.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil særlig understreke og stille seg positive til at ikke sikkerhetsnett og eventuelle velferdstiltak med overføring fra det offentlige i så sterk grad knyttes opp mot deltakelse i yrkeslivet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil imidlertid sterkt framheve at det ikke må legges opp til en ordning når det gjelder økonomiske ytelser fra det offentlige, som undergraver det faktum at det til enhver tid skal lønne seg å ha et arbeid for de som er i stand til å arbeide.

Etter disse medlemmers mening er det ikke korrekt når det fortsatt hevdes at norske borgere vil få de samme helse- og omsorgstilbudene i et desentralisert helse- og omsorgsvesen. Disse medlemmer er av den oppfatning at i et sterkt desentralisert helse- og omsorgsvesen vil det i stor grad være den enkeltes bostedsadresse og lommebok som vil være av avgjørende betydning for om en får et godt tilbud eller ikke. Disse medlemmer vil vise til at Regjeringen hevder i meldingen at en ikke vil ha et såkalt forskjells-Norge. Det er etter disse medlemmers mening vanskelig å tolke hva som egentlig menes med dette. Det er etter disse medlemmers mening verken mulig eller ønskelig at alle borgere i et samfunn skal likestilles når det gjelder økonomisk utkomme, men at den enkelte borger i størst mulig grad gis frihet til personlig utfoldelse og inntektsgivende arbeid av ulikt slag. Disse medlemmer mener at det offentliges oppgave skal begrenses til å ivareta de mennesker som av ulike årsaker ikke er i stand til å forsørge seg selv på en god og forsvarlig måte. Det må respekteres at et samfunns borgere ikke er like, og dermed også har ulike forutsetninger for å få et høyest mulig økonomisk utkomme.

Disse medlemmer kan ikke si seg enig med meldingens målsetting om at en skal ytterligere øke skattebyrden for enkeltpersoner og næringsliv for å ivareta et forsvarlig sikkerhetsnett for dem som ikke selv er i stand til å oppnå en egen inntekt. Dette ønsket om en økning i beskatningen vitner om at en ikke er i stand til å se at det totale skatte- og avgiftsnivået i Norge allerede er for høyt, og er blitt en konkurranseforverring overfor utlandet. Det hevdes i meldingen at Norge har et lavt skattnivå sammenliknet med andre europeiske land, men disse medlemmer stiller spørsmålsteget ved om ikke dette bildet endrer seg vesentlig dersom en også tar med avgiftssiden i det totale regnskapet.

Denne meldingen ble opprinnelig fremlagt av den avgåtte sentrumsregjeringen, men siden meldingen ikke ble trukket tilbake, viser dette at Arbeiderpartiet deler den forrige regjeringens ønsker om å bruke en større del av innbyggernes penger på sine egne politiske prioriterte oppgaver. Disse medlemmer

hadde ønsket at det politiske flertall i stedet kunne sett på en alternativ bruk av penger som allerede i dag er i systemet. Disse medlemmer støtter at det sivile samfunnet må tas mer praktisk med når det gjelder utformingen av ulike velferdstiltak, men disse medlemmer ønsker at en går noe lenger, slik at en tilstreber et formalisert samarbeid mellom staten, de frivillige organisasjonene og næringslivet; dette særlig med tanke på en tilrettelegging av lønnete arbeidsoppgaver for mennesker med ulik grad av restarbeidsevne.

Disse medlemmer ønsker et godt og effektivt offentlig helsevesen der private leverandører kan skape et viktig og nødvendig supplement. Disse medlemmer er ikke spesielt opptatt av å styrke offentlig sektor utover dette og mener at mange av de oppgaver som i dag utføres i offentlig sektor, bør kunne løses av private aktører. Disse medlemmer mener at dette vil føre til at konkurranse utløser dynamiske effekter som vil bidra til et riktigere kostnads- og prisnivå på tjenestene og mer effektiv utnyttelse av ressurser - både menneskelige og økonomiske.

Disse medlemmer mener at en bedre utnyttelse av de tilgjengelige ressurser og en mer fornuftig fordeling av oppgaver mellom profesjoner ville gi gode resultater. Utnyttelse av den kapasitet og fagkunnskap som representeres ved mange norske vikarbyråer, vil også bidra til at mange arbeidstakere ville vurdere å vende tilbake til sitt opprinnelige yrke i helse- og omsorgssektoren, slik disse medlemmer ved flere anledninger har hevdet.

Komiteens medlemmer fra Høyre er av den oppfatning at det offentlige i større grad må konsentrere seg om kjerneoppgavene. Høyre ønsker en sterk, men begrenset statsmakt slik at det er mulig å løse de viktigste velferdsoppgavene, som utdanning, helse, eldreomsorg og pensjoner, på en langt bedre måte enn i dag.

Disse medlemmer vil understreke at utdanning kanskje er det viktigste fordelingstiltaket som finnes, og at det er avgjørende med et godt skoletilbud til alle.

Disse medlemmer vil fremheve behovet for målretting av offentlig tjenesteyting og overføringer. Det er ikke noe mål å øke antallet offentlig ansatte generelt, men å styrke innsatsen innenfor kjerneoppgavene.

Disse medlemmer viser til at befolkningsutviklingen fører til færre yrkesaktive og flere pensjonister. En slik utvikling vil gjøre det nødvendig å foreta endringer for å sikre velferden for kommende generasjoner. Disse medlemmer mener at en slik gjennomgang først og fremst vil resultere i endringer i trygde- og velferdsordningene for folk i yrkesaktiv alder.

Disse medlemmer ønsker en trygghetsreform av folketrygden gjennom fondsbasing av tilleggs pensjonene. Folketrygden må reformeres slik at tilleggs pensjonene blir privat eiendom gjennom sparing i private pensjonsfond. Slik sikres den enkelte eiendomsrett til egen pensjon, og trygghet for at den

pensjon man mottar, vil stå i forhold til det man har betalt inn. Disse medlemmer viser for øvrig til Høyres merknader i Budsjett-innst. S. I. (1999-2000).

Disse medlemmer mener at det på mange områder er gått for langt med hensyn til offentlig tjenesteproduksjon og detaljstyring. Det reduserer det personlige ansvar og engasjement, sikrer ikke god og rettferdig fordeling, og skaper urealistiske forventninger og krav til at det offentlige skal løse alle problemer.

Mens det store flertallet av nordmenn lever godt i dagens samfunn, mener disse medlemmer at de aller svakeste mangler tilstrekkelig omsorg og behandling. Det er derfor nødvendig med en mer målrettet sosialpolitikk som hjelper rusmiddelbrukere, psykiatriske pasienter uten ettervern, hjemløse og innvandrere og flyktninger med språklige og kulturelle problemer, og de som ellers faller igjennom sikkerhetsnettet.

Disse medlemmer vil understreke at de sosialpolitiske utfordringene i landet vårt først og fremst knytter seg til de grupper som ikke har fast lønnsinntekt, og som helt eller delvis lever av trygd og sosialhjelp. Ordninger som innrettes på å redusere levekårsforskjeller, bør særlig målrettes mot disse gruppene, og det er viktig å bidra til selvhjulpenhet gjennom deltakelse i arbeidslivet.

Disse medlemmer ser det som viktig at de kommunale virkemidlene overfor vanskeligstilte på boligmarkedet skal fungere som hjelp til selvhjelp slik at flere settes i stand til å ta ansvar for sin egen bolig.

Disse medlemmer viser til behandlingen av Velferdsmeldingen og mener at hovedkonklusjonene derfra fortsatt må stå fast: Det skal lønne seg å arbeide, og støtteordninger som er ment å være midlertidige, må utformes slik at de gir hjelp, men ikke fører til varig avhengighet. Deltakelse i arbeidslivet vil for mange være det viktigste bidraget til selvhjulpenhet. For å sikre tilgang på arbeidskraft i fremtiden, bør det legges særlig vekt på at arbeidstakerne kan stimuleres til å være lengre i arbeid, tilrettelegging for aktiv seniorpolitikk i næringslivet og offentlig sektor for å ivareta og videreføre kompetansen blant de eldste arbeidstakerne. Videre må det legges til rette for fleksible ordninger for deltidsarbeid for trygdede for å sikre at arbeidstakere ikke faller fullstendig ut av arbeidslivet på grunn av sykdom eller uførhet.

Disse medlemmer mener at deltagelse i arbeidslivet er den viktigste forutsetningen for integrering i det norske samfunnet og for å greie seg selv økonomisk. Det er derfor særlig viktig å bidra til at både etniske og språklige minoriteter, ungdom, eldre og andre utsatte grupper får lettere innpass på arbeidsmarkedet. Særlig viktig er det å satse på tiltak for å unngå langtidsledighet.

Disse medlemmer vil peke på at arbeidslinjen ikke lar seg gjennomføre dersom stønadsordningene fremstår som så attraktive og tilgjengelige at det ikke lønner seg å arbeide. Deltakelse i arbeidslivet er en av de viktigste faktorene for å utjevne forskjellene mel-

lom mennesker. Disse medlemmer viser til at kommunene har fått et større ansvar for kvalifiserings tiltak for innbyggerne som har vanskelig for å komme inn i et fast arbeidsforhold, mens arbeidsmarkedsetaten i stedet har konsentrert seg om å formidle mangelpersonell og arbeidskraft der det er særlig behov. Disse medlemmer er kritisk til at arbeidsmarkedsetaten konsentrerer innsatsen om oppgaver som private kunne utføre like godt, og at de fraskriver seg ansvaret for opplærings- og kvalifiseringstiltak av sosialhjelpsklienter som ikke er i stand til å få seg arbeid ved egen hjelp. Kommunene må selv bekoste tiltak som tidligere var et statlig ansvar. Disse medlemmer vil peke på at dette særlig er et problem for Oslo som har stor tilflytning av vanskeligstilte fra andre kommuner, bl.a. rusmiddelbrukere og innvandrere og flyktninger med mangelfulle språkkunnskaper.

Disse medlemmer viser til at sysselsettingsloven nå er liberalisert med hensyn til privat formidling av arbeidskraft. Arbeidsmarkedsetaten er under omstilling og skal starte eget aksjeselskap. Disse medlemmer mener derfor at arbeidsmarkedsetatens mandat bør revurderes. Arbeidsmarkedsetaten bør konsentrere sine betydelige ressurser mot utsatte grupper med sikte på å la private aktører overta formidlingsmarkedet for ordinære arbeidssøkende.

Disse medlemmer viser til at landet vil trenge all tilgjengelig arbeidskraft for å finansiere velferdssamfunnet i fremtiden, og er bekymret for utviklingen når det gjelder økt sykefravær, økningen i antall uføretrygdede og det faktum at bare hver femte av de som har vært i yrkesrettet attføring, vender tilbake til arbeidslivet. Selv om noe av denne utviklingen kan forklares med den økte deltagelsen fra ellers vanskeligstilte grupper i det samme stramme arbeidsmarkedet, vil disse medlemmer understreke viktigheten av at arbeidslinjen opprettholdes og intensiveres.

Disse medlemmer vil minne om at store grupper av arbeidstakere, ikke minst de som arbeider i en del typiske kvinneyrker eller har redusert arbeidstid, ikke sitter igjen med høyere nettoinntekt enn mange stønadsmottakere. Disse medlemmer vil derfor advare mot å utvikle trygde- og stønadsordningene slik at det ikke lønner seg å ta ordinært lønnsarbeid for grupper som har muligheter til å delta i det ordinære arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer viser til at folketrygdens utgifter til sykepengene i 2000 er anslått til nærmere 20 mrd. kroner. Det må etter disse medlemmers oppfatning være en klar målsetting at samfunnets samlede kostnader ved sykefravær blir så lave som mulig. Dette kan bl.a. oppnås ved at færrest mulig blir syke, noe som forutsetter incentiver og vilje til forebyggende tiltak på arbeidsplassen og et godt utbygget helsetilbud og redusert ventetid for behandling. Videre er det viktig at langtidssyke kommer inn i et effektivt rehabiliteringsopplegg framfor passivt trygdemottak.

Disse medlemmer viser til at sykelønnsordningen er den eneste offentlige velferdsordningen uten

egenandel. På bakgrunn av den sterke veksten i sykefraværet, mener disse medlemmer det er nødvendig å innføre en egenandel i sykkelønsordningen. Disse medlemmer viser til at Høyre i statsbudsjettet for 2000 fremmet forslag om en ordning der man får 50 pst. lønn de første 3 dagene av sykefraværet og deretter 90 pst. av full lønn. Det bør ikke innføres egenandel for fravær under barns sykdom.

Disse medlemmer vil advare mot at arbeidsmarkedet reguleres så strengt at det blir vanskelig for nye grupper, f. eks. ungdom å komme inn.

Disse medlemmer vil understreke betydningen av en sterkere satsing på forebyggende arbeid i miljøer med opphopning av negative levekårsfaktorer. Det er i denne sammenheng viktig å belyse storbyenes særegne problemer.

Disse medlemmer viser til opphopning av negative levekårsfaktorer i visse deler av hovedstaden og vil samtidig understreke at forskjellene innad i Oslo er større enn forskjellene ellers i landet.

Disse medlemmer mener at storbyenes spesielle utfordringer må tas mer hensyn til, spesielt forhold knyttet til kriminalitet, rusmisbruk og sosialklienter.

Disse medlemmer mener at tilbud til rusmiddelbrukere, personer med psykiske lidelser, kvalifiseringstiltak og tilbud i tilknytning til annengangs bosetting av flyktninger og innvandrere er kriterier som også må inn i vurderingen av kommunenes inntekter fra staten. Disse medlemmer vil peke på at Oslo kommune gjennom tildeling til de 25 bydelene har et kriteriesystem som fanger opp demografiske og sosio-økonomiske forhold som påvirker behovet for tjenester i hver bydel på en systematisk måte, og at disse forskjellene lar seg tallfeste og vekte.

Disse medlemmer viser til at Oslo med dette har en offensiv holdning til utjevning av levekårsforskjeller i de ulike bydeler, ved at bydeler med dårlige boforhold, flere eldre, større andel sosialhjelpsmottakere og innbyggere med lavere utdanning og gjennomsnittsinntekt får en høyere budsjettmessig uttelling for dette. Disse forholdene er ikke berørt i meldingen.

Disse medlemmer vil presisere at fokus for det kommunale tjenestetilbudet overfor vanskeligstilte boligsøkere må være antallet tildelingsklare boliger, ikke antallet kommunalt eide boliger. Det sentrale er at hver kommune disponerer det nødvendige antallet tildelingsrettigheter, enten private eller kommunale boliger.

Disse medlemmer vil påpeke at det er viktig at den kommunale boligmasse målrettes mot boligsøkende som ikke har mulighet til å skaffe seg bolig selv. De økonomiske støtteordninger må målrettes mot dem som trenger det mest, og rettes mot person (bostøtte), ikke mot bolig (boligsubsidiering.)

Disse medlemmer vil påpeke at det er et tungt økonomisk løft for de aller fleste å etablere seg for første gang med en egen bolig. En av Husbankens sentrale oppgaver er å hjelpe ungdom med å skaffe egen bolig. En begrensning ved Husbanken er at den kun gir ordi-

nære boliglån til nye boliger. De færreste unge som etablerer seg, kjøper ny bolig. De fleste kjøper brukt bolig og får ingen støtte til etablering fra Husbanken.

Disse medlemmer ser ingen argumenter for å diskriminere mellom kjøp av brukt eller ny bolig ved tildeling av gunstig boliglån fra Husbanken. Derfor har Høyre ved flere anledninger foreslått å omgjøre Husbanken til en førstehjemsbank, men uten å oppnå flertall for dette. Ved å gi alle førstegangsetablerere billige lån når man også de med liten eller ingen egenkapital og som ikke har foreldre eller andre slektninger som kan bistå økonomisk ved etablering av eget hjem.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at målet med velferdspolitikken må være å fjerne fattigdommen i Norge. Fattigdom skal ikke være en livstidsdom.

Dette medlem vil understreke betydningen av en sterk offentlig sektor for å utjamne levekår og motvirke forskjeller. Uten en sterk offentlig sektor vil forskjellene øke og en langt større del av befolkningen vil få dårlige levekår. Den norske velferdsstaten har i historisk perspektiv vært et redskap for rettferdig fordeling. Vi har hatt det vi kan kalle et "velferdskapitalistisk" samfunn, der det har vært velferden mer enn kapitalismen som har skilt oss fra de fleste land. Ettersom vi har blitt rikere, har det blitt mindre snakk om at noen er fattige. Nå er ikke velferdsstaten lenger et vern mot fattigdom.

Utjanningsmeldinga slår fast at forskjellene i Norge øker. De rike blir enormt mye rikere - flertallet har økt sin velstand og har god økonomi - mens et lite mindretall blir fattige. Dette er helt i tråd med de årlige rapportene om "Forskjells-Norge" som Sosialistisk Venstreparti har lagt fram. Det er viktig å peke på at fattige ikke bare har en relativt mindre økning enn andre, men en reell nedgang.

Rikdommen gjør det viktigere enn noen gang å legge til rette for rettferdig fordeling. Det avgjørende nå blir å fordele godene og å stille opp for de som har det vanskeligst. Å trygge velferden og fellesgodene handler også om å trygge fellesskapets inntekter. Sosialistisk Venstreparti går inn for et rettferdig skattesystem og konkrete tiltak for å fjerne fattigdom.

I en globalisert økonomi er presset for å øke forskjellene stort. Vanlige folks lønninger, sosiale ytelser og trygder presses ned, og lederlønninger og utbyttekrav presses opp. Dette krever en sterk politisk bevissthet om det etisk riktige i en god fordelingspolitikk både nasjonalt og globalt, og om det faktum at land med en god fordelingspolitikk og sterk offentlig sektor også er vellykkede i økonomisk forstand. En globalisert økonomi kan skape verdier, men ikke fordele dem rettferdig. Uten styring øker gapet mellom fattig og rik. Dette krever vilje og evne til politisk styring både på nasjonalt og globalt nivå.

Tiltak for å utrydde fattigdom i Norge må settes i gang straks. Målet er å motvirke utstøting og marginalisering og å gi alle mulighet til å delta i samfunnet og

ha en standard som ikke avviker for mye fra det som er vanlig. Særlig uverdigg er det at mange barn lever i fattigdom. Dette medlem vil legge særlig vekt på tiltak som kan bedre forhold for barn og unge.

Dette medlem vil hevde at det er en tendens til å bagatellisere virkningene av fattigdom. Blant sosialhjelpsmottakere, bostedsløse, trygdede med lave ytelser, arbeidsledige, syke, enslige forsørgere, innvandrere og funksjonshemmede er det mennesker som knapt har råd til annet enn det daglige brød. Uten penger er de stengt ute fra å delta i fritids- og sosiale aktiviteter og opplever isolasjon og utrygghet. De fattige har dårligere helse enn andre, og forskjell i levealder mellom folk med gode og dårlige levekår kan være opp mot 20 år, viser indeks som er publisert i Hjulet 99 (styrings- og informasjonshjulet for helse- og sosialtjenesten i kommunene).

Dette er alvorlig og bryter helt med forestillingen om Norge som et egalitært samfunn med gode levekår for alle.

Dette medlem vil påpeke at gjennomsnittsberegninger og makrovirkninger sier lite om fordeling. En økning i gjennomsnittsinntekt har ingen relevans for grupper som ikke tar del i økningen. Prosentvise beregninger av økning i inntekt vil gi store inntektsøkninger i kroner og øre til de med høy inntekt og små økninger målt i kroner for de med lav inntekt, og kamuflerer at forskjellene øker. Det er reell økonomi som teller, og det er nødvendig å fastsette et minimums inntektsnivå som oppfyller målet om å fjerne fattigdommen, og som gir økonomisk grunnlag for en nøktern og normal levestandard.

Viktige elementer i et systematisk arbeid for fjerning av fattigdom er:

- Innføring av en statlig minstenorm for sosialhjelp, stønad til livsopphold, på nivå med minstepensjon
- Rett til tiltak og kompetanseheving etter fire ukers ledighet
- Bygging av minimum 3 000 billige utleieboliger hvert år i minst 5 år
- Sikre gratis skole og kultur- og fritidstilbud til barn og unge
- Et rettferdig og omfordelende skattesystem

Dette medlem vil peke på at barn og unge rammes spesielt hardt av fattigdom og ekskludering, og at det fremdeles er slik at omtrent 50 000 barn lever i kronisk fattigdom i Norge. Mange av disse barna er barn av enslige forsørgere eller sosialhjelpsmottakere. De fleste sosialhjelpsmottakere har langt dårligere levestandard enn minstepensjonistene. Fattige barn og unge settes utenfor fellesskapet med andre barn og unge, fordi de ikke har råd til å betale kontingenter for å drive idrett eller være med på idrettsturneringer, gå på kino med kamerater eller reise på leirskole sammen med klassen. Det økte kjøpepresset mot barn og unge bidrar også etter dette medlems mening til ytterligere å synliggjøre de økte forskjellene, og det må settes

inn tiltak for å lette dette presset som både barn, unge og deres foreldre utsettes for.

Boligen er basis. Bolig er så vesentlig for levekår og livskvalitet at Sosialistisk Venstreparti har fremmet grunnlovsforslag om retten til bolig for å forplikte staten til å føre en sosial boligpolitikk. Markedet kan aldri løse boligbehovet for dem med lav inntekt. Myndighetene må ta ansvar for å ha en tilstrekkelig beholdning av billige utleieboliger og bidra til bygging av nok studentboliger og lavinnskuddsboliger. I de nærmeste åra vil en sosial boligpolitikk være av de viktigste grep for å minske forskjeller og fjerne fattigdom i Norge.

Alle trenger et hjem, og særlig for barn er det utrygt å ikke ha et trygt hjem. Familier med dårlig råd må ofte flytte. Dette rammer barn tungt fordi de til stadighet må bryte opp og bytte skole og barnehage. Det å stadig måtte prøve å finne nye venner og sosiale fellesskap er krevende og gjør at mange ikke får noe sosialt nettverk eller noen tilhørighet noe sted. Mange av disse barna vil derfor mangle sosiale nettverk.

Barnefamilier i akutt bolignød risikerer å havne på hospits. Det er totalt uakseptabelt fordi hospits er totalt uegnet for barn. Å sende bostedsløse barnefamilier på hospits er et overgrep mot barn, og dette medlem fremmer derfor forslag om forbud mot bruk av hospits til barnefamilier.

Dette medlem vil peke på at personer med dårlig økonomi også ofte lider rettstap fordi de ikke har råd til å gå til rettsak. Dette får både økonomiske og sosiale konsekvenser og bidrar til velferdstap. Dette medlem viser til at Sosialistisk Venstreparti ved behandlingen av St.meld. nr. 25 (1999–2000) Om fri rettshjelp vil komme tilbake til forslag om bl.a. å opprette offentlige rettshjelpskontorer, gjøre fri rettshjelp til en mer generell rettighet avhengig av hjelpebehov og ikke av hvilket lovverk en har rettsbehov i forhold til, og gi fritt rettsråd i saker der det offentlige er motpart.

Dette medlem vil ellers vise til forslag under de enkelte kapitler.

2. HOVUDTREKK VED UTVIKLINGA I BEFOLKNINGA OG ØKONOMIEN

2.1 Samandrag

Det blir gjort greie for kva ein i meldinga vil meine med omgrepet levekår, og korleis ein kan måle dei.

I omtala av befolkning og familiestruktur blir det mellom anna peika på at det i Noreg og i dei fleste andre vestlege landa dei siste tiåra har vore ein tendens til auka gjennomsnittsalder i befolkninga som følgje av aukande levealder og reduserte barnetal. Befolkningsendringane tilseier aukande trong til helse- og sosialtjenester. Talet på personar over 67 år har auka med 44 prosent frå 1970 til 1999. Gjennomsnittleg venta levealder for kvinner og menn har auka gradvis heile dette hundreåret. Etter den andre verdskrigen minka veksten, og den minka meir for menn enn for kvinner. Nettoinnflyttinga var i gjennomsnitt på om lag 5 000 per-

sonar per år i perioden 1971-1985. I perioden 1986-1996 var den gjennomsnittlege nettoinnflyttinga 7 400 personar per år. Den har sidan auka til 10 700 personar i 1997 og nær 14 000 personar i 1998.

Tal for utviklinga i perioden 1950-1990, basert på kommuneinndelinga i 1990, syner at 193 kommunar hadde nedgang i folketalet.

Familiestrukturen har gjennomgått store endringar dei siste 20 åra. Det har vorte fleire einslege, fleire foreldre som bur åleine med barn og fleire som bur saman utan å vere gift. I 1998 var halvparten av alle familiane einslege personar. Dette er ein auke på 73 prosent frå 1974. Talet på personar per familie gjekk ned frå 2,5 i 1970 til 2,1 i 1998.

Det blir gjort greie for framskrivingar av utviklinga av befolkninga framover.

Det blir lagt vekt på at den makroøkonomiske utviklinga er sentral for utviklinga i levekåra, og at det på lang sikt er veksten i produksjon av varer og tenester i eit land som skaper grunnlaget for utviklinga i og fordelinga av materielle levekår. Produksjons- og inntektsnivået i Noreg har auka i heile etterkrigstida. BNP per innbyggjar har auka med meir enn 50 prosent sidan 1980, det har også vore ein monaleg vekst i offentleg og privat konsum.

Det blir uttala at langsiktige utfordringar for den økonomiske politikken mellom anna er knytta til fallande petroleumsinntekter, aukande pensjonsutgifter og auka etterspurnad etter pleie- og omsorgstenester.

Dei makroøkonomiske utrekningane indikerer at BNP vil kunne vere rundt dobbelt så høgt i 2050 som i dag.

Arbeidsstyrken har auka kraftig sidan starten av 1980-talet, først og fremst som følgje av ein sterk auke i yrkesdeltakinga for kvinner. Delen av befolkninga over 60 år, har hatt ein viss nedgang i yrkesfrekvensane. Vidare har den næringsvise fordelinga av sysselsetjinga endra seg sterkt sidan 1980. Delen av sysselsette i industrien og primærnæringane har gått tilbake, medan stadig fleire blir sysselsette i offentleg og privat tenesteyting og innanfor varehandelen. Arbeidsløysa har i stor grad variert i takt med konjunktursvingningane i økonomien. Den nådde ein topp i 1993, og har deretter blitt gradvis redusert. Også delen av dei arbeidsledige som er langtidsledige er gått ned.

Offentlege overføringar sørgjer for at dei som ikkje har inntektsgivande arbeid som følgje av sjukdom, arbeidsløyse, yrkeshemming, alderdom eller tap av forsørgjar, blir sikra inntekt gjennom trygdesystemet.

Totale utgifter i offentleg forvaltning utgjorde i 1998 i underkant av 45 prosent av BNP, mot i underkant av 41 prosent i 1980. Sosial trygd og velferd, undervisning og helsestell utgjorde alle ein høgare del av dei offentlege utgiftene i 1997 enn i 1985. Talet på årsverk i helse- og sosialtenestene samla har auka frå 170 000 i 1980 til nærmare 270 000 i 1995. Omfanget av brukarbetaling for offentlege tenester har auka frå 1980 til 1995.

Ei vidareføring av dagens standardar og dekningsgrader vil føre til at kommuneforvaltninga i 2050 vil stå for om lag 26 prosent av det totale talet på utførte timeverk, mot vel 19 prosent i dag. Legg ein inn effekten av allereie vedtekne reformer, vil kommuneforvaltninga i 2050 krevje om lag 29 prosent av alle utførte timeverk.

Talet på mottakarar av langtidsyttingar i folketrygda auka frå 1986 til 1998 med 14 prosent, frå om lag 856 000 til om lag 977 000 personar. Talet på alderspensjonistar auka med 9 prosent i perioden, medan talet på uførepensjonistar auka med 33 prosent. Talet på etterlatnepensjonistar har falle jamt sidan 1986. Det var ein sterk vekst i talet på einslege forsørgjarar som får overgangsstonad frå folketrygda frå 1986 og fram til 1991. På 1990-talet har ein aukande del av einslege forsørgjarar kome i arbeid, og talet har stabilisert seg. Talet på mottakarar av korttidsyttingar frå folketrygda gjekk ned dei første åra på 1990-talet, men har auka etter dette. Auken dei siste åra har først og fremst samanheng med ein kraftig auke i talet på mottakarar av sjukepengar. Talet på dagpengemottakarar auka kraftig i starten av 1990-talet, men er sidan redusert som følgje av den reduserte arbeidsløysa.

Etter vekst i starten av 1990-talet gjekk det samla talet på personar med attførings- og rehabiliteringspengar ned frå 1992 til 1995. Etter 1995 har det vore ein auke i talet på mottakarar av rehabiliteringspengar, medan talet på mottakarar av attføringspengar har vore meir stabilt. Talet på mottakarar av økonomisk sosialhjelp auka sterkt på 1980-talet, men denne utviklinga snudde i starten av 1990-talet. På 1980-talet endra samansetjinga av sosialklientane seg i retning av at ein aukande del vart registrert som langtidsklientar.

Utgiftene for folketrygda til alders- og uførepensjon er i dei makroøkonomiske framskrivingane rekna å auka frå 8 prosent av BNP i 1995 til 16 prosent av BNP i 2030.

I omtalen av verksemda i regi av frivillige organisasjonar blir det peika på at det frivillige arbeidet i Noreg er rekna ut til å utgjere om lag 110 000 årsverk. Utviklingstrekk dei siste ti åra kan tyde på at frivillig arbeid er i ferd med å bli mindre knytt til medlemskap enn det har vore tidlegare. Det er også teikn som tyder på at det frivillige arbeidet blir dreidd bort frå sosialt og humanitært arbeid i retning av fritidsaktivitetar og individuell utfolding.

2.2 Komiteen sine merknader

Komiteen viser til at produksjons- og inntektsnivået i Norge har økt i heile etterkrigstiden. Komiteen legger vesentlig vekt på at økonomisk stabilitet er ein forutsetning for stabil og god utvikling bl.a. i sysselsetjing og renter, og at usikkerhet om den økonomiske utviklingen i seg selv gir negative utslag. Komiteen viser i denne sammenheng til at svært sterke konjunktursvingningar, i alle fall på kort sikt, kan være egnet til å forskyve inntekt og levekår mellom grupper i samfunnet.

Komiteen viser til at økt internasjonalisering (globalisering) av økonomien påvirker norsk økonomi. Komiteen vil peke på at aktiv deltakelse i internasjonale organisasjoner, forhandlinger m.v. kan være en forutsetning for ivaretagelsen av nasjonale hensyn bl.a. knyttet til fordelingspolitikken.

I denne sammenheng vil komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Høyre, vise til EUs arbeid for eksempel med spørsmål knyttet til skattekonkurransen mellom land.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti er av den mening av internasjonaliseringen bidrar både positivt og negativt til utjamning.

Internasjonaliseringen gir vesentlige bidrag til utjamning og bedring av levekår for folk i hele verden. En hovedbidragsyter er de rettslige standarder for hvilke krav mennesker kan stille til kvaliteten på sine levekår, fastsatt i flere internasjonale konvensjoner. Utviklingen av slike rettslige standarder satte fart ved vedtagelsen av FNs menneskerettighetserklæring av 1948. Europarådet har vedtatt en mer forpliktende konvensjon enn FN-erklæringen, nemlig Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 1950. Det afrikanske og amerikanske kontinent har fulgt opp med tilsvarende regionale konvensjoner. Ytterligere konvensjoner har kommet til. Særlig må nevnes FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Sentrumsregjeringen la i 1998 fram en odelstingsproposisjon der disse to konvensjonene og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen ble inkorporert i norsk rett. Norge har hele tiden siden ratifisering av FNs menneskerettighetserklæring vært forpliktet til å ta hensyn til menneskerettighetene i sin interne lovgivning når standarden på levekår skal fastsettes.

Annet internasjonalt samarbeid, som ikke har menneskers levekår fremst for øye, bidrar undertiden dels til å øke forskjellene og dels til å hindre nasjonalstaten i å utjamne forskjeller. Regler om fri flyt av kapital har dette som praktisk konsekvens. I det hele, for å si det med Utjammingsmeldingen, "(gjer) internasjonalisering av økonomien ... det vanskelegare å drive ein effektiv fordelingspolitikk enn tidlegare". Disse medlemmer mener at for fremtiden må det søkes ved alt internasjonalt avtaleverk å få inn hjemler som styrker nasjonalstatens muligheter til å få til utjamning, slik at forskjellene ikke øker, verken nasjonalt eller internasjonalt.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til egne forslag om å innføre en internasjonal skatt på kapitaltransaksjoner (Tobin-tax) og til behovet for en stortingsmelding om arbeidsliv og sysselsetting i det 21. århundre.

Komiteen viser til de makroøkonomiske framskrivningene som omtales i meldinga, jf. Langtidsprogrammet 1998-2001. Komiteen mener at de makroøkonomiske beregningene illustrerer viktige utviklings-trekk og hovedutfordringer for den økonomiske politikken framover. Komiteen legger likevel til grunn at slike framskrivninger i utgangspunktet ikke sier noe om fordelingen av inntekt mellom husholdningene.

Komiteen viser til at arbeidsstyrken i perioden 1980 til 1998 har økt med 353 000 personer, og at antallet personer i yrkesaktiv alder utenfor arbeidsstyrken, er redusert fra 947 000 personer i 1980 til 850 000 i 1998. Komiteen mener det er viktig å merke seg at årsaken til veksten i arbeidsstyrken først og fremst er at kvinners yrkesdeltakelse har økt kraftig. Komiteen viser til at menn i aldersgruppen 60-74 år har redusert sin tilknytning til arbeidsmarkedet. Komiteen har videre merket seg at blant de som står utenfor arbeidsstyrken, har andelen førtids- og alderspensjonister økt fra 32 pst. i 1980 til 57 pst. i 1998.

Komiteen viser til at andelen sysselsatte innen offentlig og privat tjenesteyting og innenfor varehandelen har økt, bl.a. slik at sysselsettingsveksten innen offentlig tjenesteyting i første rekke er knyttet til helse og undervisning. I forhold til fordelingen av inntekt og levekår er det etter komiteens vurdering viktig at det føres en politikk for stabil økonomi og høy sysselsetting. Komiteen vil i denne sammenheng peke på at arbeidsledigheten har variert kraftig i perioden 1980 til 1998. Komiteen viser også til at andelen langtidsledige blant de arbeidsledige var 10 pst. i 1980, 39 pst. i 1993 og 10 pst. i 1998.

Komiteen viser til at myndighetene kan påvirke levekårene i samfunnet gjennom en rekke ulike virkemiddel som overføringsordningene, boligfinansieringsordningene, skattepolitikk og offentlig tjenesteyting.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at Norge i tillegg til utbygging av trygdesystemet, over lang tid har gjennomført en sterk utbygging av det offentlig finansierte tjenestetilbudet. Dette har etter flertallets syn vært en viktig del av den økonomiske og sosiale politikken.

Komiteen vil peke på at ulike mål viser en kraftig vekst i offentlig sektor over de seneste tiår. Komiteen viser til at sosial trygd og velferd utgjør om lag N av utgiftene i offentlig forvaltning, mens områdene undervisning og helsestell til sammen utgjør ytterligere om lag N. Komiteen viser til at disse områdene utgjør en voksende andel av utgiftene i offentlig forvaltning.

Komiteen vil peke på utfordringene som følger av at antallet alders- og uførepensjonister øker. Komiteen viser i denne sammenheng til de makroøkonomiske framskrivningene som viser at utgiftene til alders-

og uførepensjon er beregnet til å øke fra 8 pst. av BNP i 1995 til 16 pst. av BNP i 2030. Komiteen legger til grunn at denne utviklingen i første rekke har sammenheng med den demografiske utviklingen, økt gjennomsnittlig pensjon som følge av utbyggingen av pensjonssystemet og økt yrkesdeltakelse blant kvinner.

Komiteen har i tillegg merket seg at inntektsfordelingen blant pensjonister er vesentlig jevnere enn i den øvrige befolkningen. Komiteen viser til at dette har sammenheng med en ønsket omfordeling i selve pensjonssystemet, bl.a. slik at alle er sikret minstepensjon.

Komiteen vil peke på at folketrygden er fundamentet i norsk velferds- og fordelingspolitikk. Komiteen ser det som viktig å slå ring om folketrygden slik at den også i framtiden kan være et økonomisk sikkerhetsnett for hele befolkningen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Høyre, viser til økningen i minstepensjonen fra 1. mai 1998. På samme tid vil flertallet peke på at denne hevingen av særtillegget innebar at det ble 73 000 nye minstepensjonister, og flertallet vil understreke at det for mange føles urettferdig at deres innsats i arbeidslivet ikke har gitt uttelling i en høyere pensjon enn for grupper som ikke har vært yrkesaktive. Flertallet vil advare mot en utvikling mot mer lik, eller flat pensjon.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Utjamningsmeldingen der det blir slått fast at forskjellene i inntekt alderspensjonister seg i mellom er mindre enn blant folk ellers. Årsaken til dette er at reglene i folketrygden skal bidra til utjamning av inntekt og levkår over den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer. Forskjellene øker imidlertid også blant pensjonistene, først og fremst pga. tjenestepensjonene og økende kapitalinntekter. Disse medlemmer viser til økningen i minstepensjonen med 1 000 kroner måneden fra 1. mai 1998. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at dette tiltaket har virket klart utjammende. Rundt 330 000 minstepensjonister fikk i varierende grad bedret sin økonomiske situasjon. Enslige minstepensjonister med lavest inntekt utover folketrygden fikk den største økningen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil påpeke at det er behov for mellom 50 000 og 100 000 nye arbeidstakere i omsorg, skole og helse de nærmeste åra. Arbeidsmarkedet er stramt og tilbyr flere gode, interessante og høytlønte jobber i andre bransjer.

Konkurransen om arbeidskraften blir sterk og må føre til et kraftig fokus på de ubrukte ressurser hos arbeidsledige, uføretrygdete og andre med liten tilknytning til arbeidsmarkedet, og en aktiv politikk for å få flere i arbeid. Opplæring og kompetanseheving må intensive- res, økonomiske og holdningsmessige hindre fjernes.

3. UTVIKLING I OG FORDELING AV INNTÉKT OG FORMUE

3.1 Samandrag

Inntektsutviklinga i perioden 1986-1996 og til dels 1997 blir utgreidd og drøfta. Analysen viser at dei fleste har hatt ei positiv inntektsutvikling, men at inntektsforskjellane har auka i perioden. I gjennomsnitt auka inntekt etter skatt pr. forbrukseining med nær- mare 13 prosent reelt frå 1986 til 1997, men auken var relativt sett størst for dei høgaste inntektene og minst for dei lågaste inntektene.

Når studenthushalda blir haldne utanom, var inntekta for tidelen med høgast inntekt om lag 34 prosent høgare i 1997 enn i 1986, medan ho auka med berre 5,6 prosent blant tidelen med lågast inntekt. Gjennomsnittsinntekta for tidelen med høgast inntekt var 4,3 gonger høgare enn gjennomsnittsinntekta for tidelen med lågast inntekt i 1986, medan forholdstalet auka til 5,5 i 1996. Det er særleg inntekta til dei som er heilt i toppen av den øvste inntektsklassa som er mykje høgare i 1996 enn i 1986, og det er først og fremst desse som trekkjer gjennomsnittet i denne inntektsklassa opp. Den viktigaste årsaka til dei auka inntektsforskjellane var den omfattande auken i aksjeutbytte og realisasjonsgevinstar etter 1992. Dersom ein held aksjeutbytte og realisasjonsgevinstar utanfor, er det kun ein liten auke i inntektsforskjellane i perioden.

Dei fleste hushaldstypene hadde til dels sterk real- inntektsvekst i perioden, men den varierte mellom dei ulike hushaldstypene. Par med barn i alderen 0-6 år, par utan barn over 45 år og einslege over 65 år har hatt den beste inntektsutviklinga frå 1986-1997. Einslege under 45 år har derimot hatt ein inntektsreduksjon på vel 1 prosent frå 1986 til 1997. Det kjem delvis av auken i talet på studentar, men auken i tallet på stønadsmottakarar i denne aldersgruppa har også verka inn. Dei andre hushaldstypene, medrekna einslege forsørgjarar, hadde ein realinntektsvekst i perioden på frå 10 prosent til 14 prosent.

Analysen viser at tilknytning til arbeidsmarknaden verkar sterkt inn på kvar i inntektsfordelinga ein plasserer seg. For tidelen med lågast inntekt, utgjær løns- inntekter under 30 prosent og overføringar om lag 70 prosent av dei samla inntektene. Lønsforskjellane har vorte mindre i perioden. Årsaka ligg i hovudsak i at det har vore ein utjamning mellom løningane til kvinner og menn.

Kapitalinntektene har vorte vesentleg skeivare for- delte i perioden, og det er den viktigaste enkeltfaktoren som forklarar dei auka inntektsforskjellane. I 1997 gjekk over 75 prosent av dei samla kapitalinntektene og 43 prosent av dei samla næringsinntektene til tide- len med høgast inntekt.

Årsaka til svak inntektsutvikling for tidelen med lågast inntekt ligg blant anna i auken i talet på sosial- hjelpsmottakarar og uførepensjonistar i perioden, men auken i studenttalet verkar også inn. Samstundes har auken i sosialhjelpssatsane og grunnbeløpet i folke- trygda vore mindre enn lønsveksten i perioden. Man-

glende tilknytning til arbeidsmarknaden er den viktigaste årsaka til låg inntekt, og om lag 90 prosent av personane blant tidelen med lågast inntekt mottok ei eller anna form for offentleg overføring i 1996. Om lag 40 prosent hadde lønsinntekt, men berre 20 prosent hadde løn som den viktigaste inntektskjelda si. Om lag 15 prosent i denne gruppa hadde studielån, medan ein om lag tilsvarande del tok imot sosialhjelp.

Delen av personar med låginntekt slik denne blir definert i meldinga, auka frå 3,1 prosent i 1986 til 4,7 prosent i 1997. Nivået på den definerte låginntektsgrensa auka relativt sterkt i perioden. Analysen viser at særleg einslege under 30 år, men også einslege forsørgjarar er overrepresenterte i låginnteksgruppa. Det er ein svært liten del av befolkninga som har låg inntekt over ein lang tidsperiode. 1,5 prosent av befolkninga hadde låginntekt i heile perioden 1986-1995. Analysen viser at låginntektssituasjonen er relativt stabil for denne gruppa.

Årsaka til auka inntektsforskjellar i perioden 1986-1991 er truleg i hovudsak auken i arbeidsløysa i perioden, men kjem óg av veksten i talet på uførepensjonistar. Det var også ein auke i talet på sosialhjelpsmottakarar i perioden. Den viktigaste årsaka til auken i dei registrerte inntektsforskjellane etter 1992 er den kraftige auken i aksjeutbytte og realisasjonsgevinstar.

Formue, arv, bustadinntekt og uløna arbeid i hushaldet er faktorar som påverkar levekåra i tillegg til inntekt etter skatt, og meldinga drøftar også fordelinga av desse faktorene. Det blir peika på at personar med høg inntekt tek imot meir i arv, har høgare formue og høgare inntekt frå bustad enn personar med låg inntekt. Dersom verdien av uløna arbeid i heimen hadde vorte tatt med i inntektsomgrepet, hadde dette truleg redusert inntektsforskjellane.

Det blir understreka av fordelinga av livsinntekt er vesentleg jamnare enn fordelinga av inntekt i kvart enkelt inntektsår.

Det blir peika på nokre endringar som har skjedd etter 1997, og som kan påverke ein analyse av inntektsutvikling og inntektsfordeling. Det blir uttala at det førebels er usikkert korleis desse endringane samla sett vil slå ut.

3.2 Komiteen sine merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, legger i utgangspunktet til grunn at den metodiske tilnærmingen som benyttes i meldinga, er hensiktsmessig når en søker å framstille hvordan ulikhetene i inntekt og velferd utvikler seg over tid. Flertallet vil likevel bemerke at endringer over et avgrenset tidsrom kan være sterkt påvirket av hva som velges som start- og sluttår. I tillegg vil flertallet legge vekt på at endringer i det statistiske grunnlaget i perioden kan være egnet til å påvirke resultatene av analysen. Flertallet mener derfor at funnene i meldinga må vurderes med en viss forsiktighet som grunn-

lag for omfattende endringer i det politiske handlingsmønsteret. Flertallet antar at en neppe kan slå fast hvorvidt en står overfor en strukturell tendens til økende ulikheter, før en eventuelt kan bygge på sammenlignbar statistikk for en full økonomisk konjunktursyklus. Flertallet legger i denne sammenheng vekt på at både den sterke økningen i ledigheten i 1989 og 1992 og skattereformen 1992 er egnet til å påvirke resultatene som presenteres i kapittel 3 i meldinga. Flertallet viser til at slike forhold også er drøftet i meldinga hvor det framgår at økningen i de faktiske inntektsforskjellene fra 1986 til 1996 er overvurdert.

Flertallet vil peke på at det for analyseformål kan være god grunn til å skille mellom ulike inntektstyper. Flertallet viser til at fordelingen av lønnsinntekt har vært relativt stabil i perioden som helhet. Når det gjelder formuesinntektene, legger flertallet bl.a. vekt på at statistikken bygget på Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelser gir svært mangelfull informasjon om formuesinntektene før 1993. Flertallet mener likevel at de utviklingstrekk som påpekes i meldinga, kan være av interesse, uten at høye registrerte kapitalinntekter etter 1992 på bakgrunn av en sterk konjunkturoppgang entydig bør behandles som et problem. Flertallet vil bl.a. peke på at økende kapitalavkastning, styrket konkurransevne og økt kapitaldannelse i bedriftene i alminnelighet bør ses på som et sunnhetstegn i økonomien. Flertallet mener at de tiltak som kan være aktuelle i fordelingspolitikken, bl.a. må vurderes på denne bakgrunn.

Flertallet viser til at inntektsveksten har vært svak for de med de laveste inntektene. Flertallet vil i denne sammenheng peke på at tilknytning til arbeidsmarkedet virker sterkt inn på inntekts plasseringen, og at årsaken til den svake inntektsutviklingen for de med de laveste inntektene bl.a. er økt antall sosialhjelpsmottakere og uførepensjonister. Samtidig legger flertallet vekt på at lav inntekt for de fleste er et kortvarig problem, og at det bare er en svært liten del av befolkningen som har lav inntekt over en lang periode.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at både offentlige overføringer og skattesystemet virker inntektsutjammende. Dette flertallet har bl.a. merket seg at skattesystemet, over livsløpet, gir et vel så stort bidrag til inntektsutjammning som overføringssystemet. Dette flertallet har også merket seg at skattenes betydning for utjammninga, til tross for betydelige endringer ved skattereformen 1992, har vært relativt stabil i perioden.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, mener at dette bekrefter at reformen har vært svært vellykket i å kombinere et utvidet skattegrunnlag med lavere satser.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet viser for øvrig til sine merknader under kap. 5.2.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet finner at de tall og beregninger som fremkommer i dette kapitlet, ikke er oppsiktsvekkende. Selv om det for disse medlemmer ikke er mulig å kontrollere at alle de tall og beregninger som er benyttet, er korrekte, så finner disse medlemmer det overveiende sannsynlig at sosialhjelpsmottakere og innvandrere ligger i lavinntektsskiktet. Dette er etter disse medlemmers mening ikke oppsiktsvekkende, og slik vil det vel og bør det vel være, da disse grupperingene i stor grad får sine inntekter fra offentlige overføringer. Disse medlemmer mener at det må være en forskjell i inntektsnivå mellom de som er i lønnet arbeid, og de som er mottakere av offentlige overføringer. Disse medlemmer vil imidlertid påpeke at sosialhjelpssatsene er nokså forskjellige fra kommune til kommune.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil peke på at en svakhet ved metodene i meldinga er at den ikke tar utgangspunkt i en beregnet kostnad for hvilken inntekt en må ha for å kunne ha en akseptabel levestandard, leve et tilnærmet normalt liv og ikke være utestengt fra å delta i sosiale sammenhenger av økonomiske årsaker. Dette medlem viser til forslaget om en statlig norm på linje med minstepensjon for økonomisk sosialhjelp.

Dette medlem vil også påpeke at den store og svært skjevt fordelte økningen i arbeidsfrie kapitalinntekter og aksjeutbytte på ingen måte er fulgt opp med et rettferdig skattesystem. Millioninntekter fra aksjeutbytte beskattes ikke på mottakers hånd, mens arbeid dobbeltbeskattes.

Dette medlem vil vise til at skattereformen fra 1992 ble gjennomført for å "rydde opp" i et skattesystem som var preget av høye skattesatser, omfattende og urettferdige fradragsordninger og uoversiktlig. Dette medlem er enig i kritikken mot det tidligere skattesystemet. Sosialistisk Venstreparti la vekt på at det var urettferdig, i praksis ikke progressivt, og at det ga store muligheter for skatteplanlegging. Sosialistisk Venstreparti skisserte hovedprinsipper for utformingen av et nytt skattesystem, med følgende innhold: Det skulle være enklere, det skulle omfordele, sikre inntekter til fellesgoder, bidra til full sysselsetting og bidra til bedre miljø.

Dette medlem vil vise til Statistisk sentralbyrås siste undersøkelse av fordelingen av disponibel inntekt for husholdningene viser at forskjellene fortsetter å øke: Mens den fattigste tidel har redusert sin andel av all disponibel inntekt de siste ti år, har altså den rikeste tidelen økt sin andel kraftig. Den samme SSB-rapporten viser også at:

- Bare den rikeste tidelen av oss har økt sin andel av "inntektskaka" de siste ti år.
- Den fattigste tidelen har ikke bare fått redusert sin andel, men har også som eneste gruppe fått en reell nedgang i disponibel inntekt siste ti år.

Dette medlem vil videre vise til at rapporten oppsummerer årsakene til inntektsforskjellene slik:

"Det er særlig fordelingen av aksjeutbytte som har blitt dramatisk skjevere fordelt. Mens desilgruppe 10 mottok 50 prosent av alt utbytte i 1986, hadde denne andelen økt til 90 prosent i 1996. Trolig er utviklingen i aksjeutbytte den viktigste enkeltforklaringen på hvorfor inntektsulikhetene økte på 1990-tallet. Også renteinntektene, realisasjonsgevinstene og andre kapitalinntekter ble mer ulikt fordelt mellom 1986 og 1996."

Dette medlem vil bemerke at de øvrige nordiske land har beholdt prinsippet om såkalt dobbelbeskatning av aksjer. Dette medlem mener at innføringen av skattefritak for aksjeutbytte på mottakers hånd i 1992 er det enkelttiltak som har bidratt mest til økende inntektsforskjeller på 1990-tallet. Dette medlem vil komme tilbake i behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2000 med forslag om å innføre skatt på aksjeutbytte på mottakers hånd.

Dette medlem vil peke på at også topplederløningene drar kraftig ifra. Hvert år på 1990-tallet har de økt mer enn for andre lønnstakere. I 1998 økte lønna til toppsjefer med mer enn 250 ansatte med 16,8 pst., mens vanlige lønnsinntakere fikk en lønnsøkning på 6,25 pst. I 1997 økte de 20 best betalte toppsjefene i Norge lønna med 22 pst. Etter dette ble årslønna for disse fra 3,5 til 21 mill. kroner. Dette medlem vil vise til Sosialistisk Venstrepartis initiativ i syv punkter for å bekjempe grådighetskulturen.

Dette medlem vil peke på at det er også en klar sammenheng mellom høy formue og høy inntekt. Det går fram av SSBs selvmeldingsstatistikk, 1997 offentliggjort i Ukens statistikk 12/99. Der går det blant annet frem at den firedelen personer her i landet med høyest bruttoinntekt eier over 80 pst. av den totale aksjeformuen. Videre eier bare den rikeste 5-prosenten hele 63 pst. av aksjeformuen. Finansformuen er enda skjevere fordelt enn inntekt. Dette medlem vil peke på at den tidelen av befolkningen med høyest finansformue disponerer godt over halvparten av all finansformue, og at deres andel er økende på bekostning av andre grupper. Finansformue er her definert som bankinnskudd, aksjer og andre verdipapirer.

Dette medlem vil vise til at det i dag er en rekke huller i skattesystemet som i tillegg til å gi skjev fordeling oppmuntrer til skatteplanlegging og en uhenksom bruk av ressursene. Dette medlem vil vise til at Sosialistisk Venstrepartis skattepolitikk gjennomgående vil gi mer skattelette for inntekter mellom 100 000 og 300 000 kroner, og større skatteøkning for inntekter over 500 000 kroner. Dette medlem vil komme tilbake med ytterligere forslag i skatteopplegget ved behandlingen av Nasjonalbudsjettet for 2001.

Dette medlem vil vise til at ulikheten i fordeling av arv er en vesentlig årsak til skjev fordeling mellom generasjoner og grupper. I arveavgiftstatistikken presentert i US 50/98 går det frem at gjennomsnittsalderen for dem som mottar arv, er 51 år. Videre er arv også skjevt fordelt mellom inntektsgrupper, slik at de som allerede har høy inntekt, har høyest arv. Dette medlem vil komme tilbake med forslag som omhandler arv når departementet legger frem Arveavgiftsutvalgets arbeid for Stortinget.

Dette medlem vil påpeke at opphopning av rikdom hos noen og mangel på en sterk nok fordelingspolitikk, bidrar til at forskjellene øker og dårlige levekår hopper seg opp hos andre.

Dette medlem viser til Sosialistisk Venstrepartis fellesforslag med Kristelig Folkeparti og Senterpartiet om reduserte forskjeller i skatt på arbeid og kapital.

4. UTVIKLING OG FORDELING AV SENTRALE LEVEKÅR I BEFOLKNINGA

4.1 Samandrag

Utdanning

Det blir understreka at utdanning er et viktig verkemiddel for å oppnå gode levekår og for utjamning av levekår. Samtidig som utdanningsnivået i heile befolkninga har betra seg dei siste tiåra, har det skjedd ei utjamning i utdanningsnivået til menn og kvinner. Sjølv om menn samla sett har høgare utdanning enn kvinner, tek no kvinner oftare høgare utdanning enn menn.

Dei aller fleste fullfører vidaregåande opplæring og mange går vidare ved høgskule eller universitet. Frå 1981 til 1997 vart studenttalet meir enn fordobla.

Kjønn og sosial bakgrunn påverkar rekruttering til og val av utdanning. Av personar med foreldre med minst 4,5 år høgare utdanning har 66 pst. sjølv fullført høgare utdanning, mot 11,5 pst. av dei som har foreldre med berre grunnskule.

Analysane viser ein klar samanheng mellom utdanningsnivå og inntekt i befolkninga. Det er ein langt større del med høg inntekt blant dei med høg utdanning enn i befolkninga generelt og blant dei med låg inntekt spesielt.

Arbeid

Det blir i meldinga lagt vekt på at arbeidsmarknaden er ein viktig arena for fordeling av økonomiske levekår, og samtidig for sosial forankring for den enkelte.

I perioden frå 1980 til 1998 har det vore stor variasjon i etterspurnaden etter og tilbodet av arbeidskraft. Sysselsetjinga auka fram til 1987, men gjekk så tilbake i åra fram til 1993. Sidan andre halvdel av 1993 har det vore ein sterk auke i talet på sysselsette. Det er i hovudsak kvinnene som står for veksten i sysselsetjing, sjølv om yrkesdeltakinga til mennene framleis er noko høgare enn kvinnene si. Sysselsetjinga hjå menn svingar i større grad i takt med konjunkturane, medan sys-

selsetjing til kvinner er meir stabil m.a. som følgje av at dei i større grad jobbar i offentleg sektor.

Den yrkesaktive perioden har blitt kortare over livsløpet, mellom anna fordi fleire tek høgare utdanning enn før, og fordi det har vore ein auke i førtidspensjonering i aldersgruppa over 60 år. Det har vore ein særleg stor nedgang i yrkesdeltakinga for menn i aldersgruppa 60-66 år. I 1980 var 72 pst. av desse i arbeidsstyrken, mot 55 pst. i 1997.

Samanhengen mellom utdanningsnivå og sysselsetjing har vorte sterkare i perioden 1980-1998. Personar med låg utdanning har lågare yrkesdeltaking og er meir utsett for arbeidsløyse enn personar med høgare utdanning. Det er også ein sterk samanheng mellom utdanningsnivå og langtidsarbeidsløyse. Yrkesdeltakinga er stadig høgare hjå menn enn hjå kvinner, uansett utdanningsnivå, men differansen mellom kjønna avtek med aukande utdanning.

Sjølv om det er teikn til at fleire kvinner er på veg inn i mannsdominerte yrke, er tekniske yrke framleis mannsdominerte, medan omsorgsyrka er kvinne-dominerte. Det er dei typiske mannsnæringane som har sterkest lønnsvekst.

Sysselsetjinga auka med 16 pst. frå 1980 til 1998, medan talet på vekeverk auka med 8 pst. Trass i nedgangen i deltidsarbeid og ein aukande tendens til heiltidsarbeid, vart den gjennomsnittlege arbeidstida redusert, dels som følgje av ulike arbeidstidsreformer. Dette medverka derfor til at mange fleire kom inn i arbeidslivet. Deltidsarbeid er mest utbreidd blant kvinner med lågare utdanning. Mange deltidssysselsette ønskjer lenger arbeidstid enn dei har.

Arbeidsløysa har variert mykje dei siste 15 åra. I 1993 var arbeidsløyseprosenten 5,9 pst. mens den i 1998 var 3,2 pst.

Det er ein klar samanheng mellom sysselsetjing, deltidarbeid og arbeidsløyseerfaring på den eine sida og inntektsnivå til hushald på den andre. I 1995 var 86 pst. av dei med høgast inntekt og 25 pst. av dei med lågast inntekt sysselsett, og denne delen har halde seg stabil over tid.

Det blir uttala at det har vore små endringar i det fysiske arbeidsmiljøet på 1980- og første halvdel av 1990-talet. Eit viktig unntak er at det klimatiske arbeidsmiljøet er blitt betre, i hovudsak ved at færre blir utsette for trekk eller kulde i arbeidet. Dei siste tiåra har arbeidstida vorte meir fleksibel, men høvet til å nytte seg av dette er avhengig av inntekt, yrke og utdanning. Over dobbelt så mange personar med høg utdanning og høg inntekt som dei med låg utdanning og låg inntekt har fleksibel arbeidstid. Tilsvarande ulikskapar finn ein mellom funksjonærar og arbeidarar.

Helse

Det blir understreka at det er ein nær samanheng mellom sosiale og økonomiske faktorar, levekår og helse. Dårlig helse har store negative konsekvensar både for den enkelte og for samfunnet, og helsa blir oppfatta som ei av dei viktigaste sidene ved levekåra.

Frå 1986 til 1996 auka venta levealder med 2,5 år for menn til 74,4 år og med 1,4 år for kvinner til 80,4 år. Spedbarnsdødsraten gjekk samtidig ned frå 8,5 promille i 1985 til 4,1 promille i 1995, og dette er den viktigaste forklaringa på den generelle auken i levealderen.

Hjerte- og karsjukdommar (som står for nær halvparten av dødsfalla) og ulykker er redusert dei siste ti åra, men talet på nye krefttilfelle aukar. Delen med nye uføre med diagnosen "sinnsleding" auka frå 18,5 til 23 pst. i perioden 1992-1997. Dei seinare åra har det vore ein spesielt stor auke i tilgangen på yngre uførepensjonistar (16-24 år) med slike lidingar.

Sjukdommar og plager rammar ulikt og har ulike konsekvensar for kvinner og menn. Kvinner rapporterer oftare enn menn om varige sjukdommar og sjukdommar som i avgjerande grad verkar inn på kvardagen deira i form av smerter, angst og aktivitetsavgrensingar. Kvinner, særleg i dei yngre aldersgruppene, blir uførepensjonert hyppigare enn menn. Mens 8,6 pst. av kvinnene i førtiåra er uførepensjonert, gjeld dette 5,6 pst. for menn. Også statistikken over sjukefråver viser ein større del med sjukmelde kvinner. Kvinner har høgare medisinførbbruk, og fleire kontaktar med legar og andre som driv behandling i primærhelsete-nesta.

Dødsrate, sjølvrapportert sjukdom og konsekvensar av sjukdom som smerter og nedsett aktivitet varierer med sosial status. Dei best stilte har betre helse enn dei som er dårlegare stilt. Den positive opplevinga ein person har av eiga helse, stig i takt med stigande utdanningsnivå. Vidare rapporterer personar med låg inntekt om dårlegare helse enn personar med høg inntekt. Forskjellar i helse mellom yrkesgrupper kan ha auka frå 1960-åra til 1980-åra.

Forskingsresultat tyder også på at forskjellane mellom ulike område av Oslo, målt i dødsrate og venta levealder, ikkje har vorte mindre dei siste hundre åra, og at det verkar som om forskjellane har auka frå 1970-til 1990-åra.

Butilhøve, bustadmarknad og bumiljø

Det blir peika på at butilhøva, som bustandard, eigenskapar ved bumiljøet, buøkonomi og butryggleik er grunnleggjande levekårsfaktorar.

Det blir uttala at utviklinga på bustadsektoren dei siste tiåra har gitt gode bustadtilhøve for dei aller fleste. Norske bustader er jamt over store, og standarden er stort sett god. I hovudsak bur norske hushald i småhus (80 pst.) som dei eig sjølve. 60 pst. eig og 24 pst. leiger bustad. Butilhøveundersøkinga 1995 tyder på at det er ein klar samanheng mellom inntekt og om bustaden er eigd eller leigd. Hushald som leiger, har i gjennomsnitt klårt lågare inntekt enn eigarar og dette har vorte meir markert frå 1988 til 1995.

Butilhøva blir i stor grad påverka av dei økonomiske ressursane i hushalda, men livsfase og preferansar har også stor innverknad for val av butilhøve. Sjølv om dei fleste bur bra, er det framleis ein del hushald som har

dårleg standard, utrygge leigeforhald eller høge buutgifter i høve til inntekta. Sidan 1980 har standarden betra seg parallelt med ei utjamning i butilhøva til folk, men framleis finn ein konsentrasjonar av bustader med låg teknisk standard innanfor delar av den eldre bustadmassen, til dømes i dei større byane. 1 pst. av hushalda er utan tilgang til kjøkken, og 1 pst. av hushalda manglar sanitærrom.

Talet på trongbudde har ikkje vorte redusert i perioden 1980-1995. Om ein ser bort frå einslege som bur på eitt rom, er det likevel få som bur trongt. I hovudsak gjeld dette ein liten del av familiar med fleire barn. Det er i særleg grad einslege, unge hushald (25-34 år), og einslege forsørgjarar som har ein kombinasjon av dårleg standard, usikre og dårlege leigetilhøve og dårleg buøkonomi.

Det har vore store svingingar i bustadprisane dei siste tjue åra. Frå slutten av 1980-åra og litt inn i 1990-åra gjorde høgare rentenivå og nedbetaling av gjeld sitt til nedgang i bustadprisane. Etter 1993 har bustadprisane teke seg markert opp att, m.a. som følgje av rentefall, konjunkturoppgang og sterk inntektsvekst. I 1995 brukte gjennomsnittshushaldet om lag 20 pst. av inntekta til hushaldet til å dekkje buutgifter. Einslege forsørgjarar under 45 år har i snitt høgast buutgiftspåkjening, med 32 pst.

Det blir peika på at konjunkturedgangen på slutten av 1980- og starten av 1990-åra, med eit høgt rentenivå og stor arbeidsløyse, førte til at mange fikk problem med å dekkje renter og avdrag på bustadlån. Undersøkingar viser at 0,15 pst. av hushalda fekk så alvorlege gjeldsproblem at dei måtte gå frå bustaden sin.

Delen som opplever miljøproblem i nærmiljøet har auka over tid. Den mest markante auken finn vi blant dei som oppgir å vere utsette for ureining av vegtrafikk.

Sosiale relasjonar og deltaking i ulike organisasjonar

Dei siste 15 åra har det skjedd endringar både i familie- og kontaktmønster. Fleire bur aleine, og fleire har nære og fortrulege relasjonar utanfor hushaldet enn tidlegare. Kontakten med nære familiemedlemmer har halde seg stabil. Levekårsundersøkinga 1995 tyder på at dei som opplever einsemd og isolasjon, har mindre økonomiske ressursar enn andre.

Mens den delen av befolkninga som er aktive medlemmer i t.d. idrettslag har auka, har det vore ein nedgang i den partipolitiske deltakinga. Menn er generelt noko meir aktive i organisasjonar enn kvinner, og denne forskjellen har vore uendra sidan 1980.

Det blir understreka at kontroll og tryggleik i kvardagen er ein viktig velferdsdimensjon. Knappt 30 pst. blant dei 20 pst. med høgast inntekt i befolkninga og nær 40 pst. blant dei 20 pst. med lågast inntekt i 1995 opplever hærverk og kriminalitet i nabolaget.

Verknaden offentlege tenester har på levekår og fordeling

Tilbodet av offentlege tenester påverkar levekåra til folk på ulike måtar. Tilgangen til tenester kan verke inn

på høvet til arbeid og inntekt, og dermed påverke inntektsfordelinga i samfunnet. Barnehagar og andre tilsynsordningar for barn er også eit døme på korleis offentlege tenester kan verke inn på høvet til arbeid og inntekt. Nokre offentlege tenester er direkte retta inn mot å betre høvet enkeltpersonar og grupper har på arbeidsmarknaden, medan andre tenester som til dømes helse- og omsorgstenester verkar meir indirekte inn på arbeids- og inntektsføva til den enkelte.

Det blir uttala i meldinga at mykje tyder på at den offentlege subsidieringa i barnehagesektoren verkar svakt omfordelende, medan pleie- og omsorgstenester verkar sterkt omfordelende, sidan den offentlege subsidieringa minkar med aukande inntektsnivå, og dels fordi det er overvekt av låginnteksgrupper som mottok tenester.

Opphoping av levekår

Det blir i meldinga peika på at talet på levekårsfordelar og -ulempar ikkje fordeler seg jamnt, men tenderer til å klumpe seg saman i delar av befolkninga. Det blir uttala at i løpet av perioden 1980 til 1995 var det samla sett ei positiv utvikling i levekåra til folk, sjølv om delen med dårlege levekår var uendra frå 1991 til 1995. Ser ein på samla levekår etter alder, kjønn og hushald, finn ein at i heile perioden hadde menn samla sett betre levekår enn kvinnene. Par i alderen 45-66 år utan barn har hatt dei beste samla levekåra i 1980 til 1995, men også par med barn har fått det betre, særleg med omsyn til økonomi og materiell standard. Einslege i alderen 60-79 år har hatt ei forverring av levekåra i perioden, og hadde i 1995 dei dårlegaste samla levekåra. Den klaraste forverringa i samla levekår hadde likevel einslege i alderen 16-24 år, som ikkje bur heime hos foreldra.

Det er eit klart skilje i samla levekår mellom yrkesaktive personar og grupper som ikkje er yrkesaktive. Dei yrkesaktive har dei beste levekåra samla sett, sjølv om det også har vore ei viss betring for dei ikkje-yrkesaktive i perioden 1980 til 1995.

Det er også forskjellar i samla levekår mellom personar med ulike posisjonar i arbeidslivet. Frå 1991 til 1995 har betringane vore størst blant høgare funksjonærar. Blant dei ikkje-yrkesaktive skil pensjonistane seg ut med klart dårlegast samla levekår.

70 pst. av tidelen med høgast inntekt har gode eller svært gode levekår og 24 pst. har "normale" levekår i 1995. Av personar med låginntekt slik denne blir definert i meldinga, har 90 pst. dårlege levekår, og berre 9 pst. "normale" levekår same året.

4.2 Komiteen sine merknader

Utdanning

Komiteen viser til at utgiftene per elev i den norske skolen varierer mye mellom kommunene. En del av forskjellen kan forklares ut fra skolestruktur og alderssammensetning. Komiteen vil understreke at det er viktig at den enkelte elev skal få en tilpasset opplæring til alderstrinn og utviklingsnivå.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at i et kunnskapsbasert samfunn er utdanningspolitikk et grunnleggende virkemiddel for å sikre en mer rettferdig fordeling. Flertallet mener utdanning har en egenverdi, og at den er viktig for den enkeltes selvrespekt og motvirker ulikheter skapt av arv og miljø.

Flertallet mener at skolefritidsordningen er med på å skape trygge og gode oppvekstvilkår for barn.

Komiteens medlemmer fra Høyre ser på skolefritidsordningen som et positivt og nødvendig tiltak, ikke minst fordi skoledagen er for kort for de yngste elevene. Disse medlemmer mener skolefritidsordningen bør være et frivillig tilbud som er lokalt tilpasset og i første rekke organisert av foreldre og frivillige organisasjoner. Disse medlemmer understreker at skolefritidsordningene ikke er en del av skolen, og at de ikke må legges opp slik at tilbudet blir, eller oppfattes som, obligatorisk.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener skolefritidsordningen er et offentlig ansvar. Skoledagens lengde og foreldrenes yrkesdeltaking gjør det helt nødvendig å gi et kvalitetsmessig godt og trygt tilbud til barn i småskolealder. Kvaliteten må sikres gjennom standardkrav til innhold, og foreldrebetalingen skal ha maksimalsatser. På sikt bør ordningen bli gratis.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener høye krav til utdanning og manglende tilpasning og tilrettelegging kan medføre at en del ikke klarer å gjennomføre et utdanningsløp og dermed ikke gjennomfører skolegangen og stenges ute fra arbeidslivet.

Komiteen viser til at studenter er en gruppe i samfunnet med lavt inntektsnivå, og at for mange av disse er utgifter til bolig og barnehageplass blant de største utgiftene. Derfor vil komiteen legge opp til å videreføre satsingen på studentvelferd, og viser i den sammenheng til budsjettet for 2000 hvor et flertall gikk inn for en dobling av antall studentboliger som skal bygges. Komiteen viser til at et flertall i Budsjett-innst. S. nr. 12 (1999-2000) peker på at Samskipnadsrådet anslår et behov på om lag 7 000 nye studentboliger i løpet av en sjuårsperiode.

Komiteen viser til at meldingen avdekker at det har vært en markant sterk utvikling av utdanningsnivået i det norske folk de siste 10-15 årene. Det blir anført i meldingen at en fjerdedel av den norske befolkning i alderen 25-66 år har høyere utdanning, mens en knapp femtedel bare har grunnskole som høyeste utdanning. Komiteen har også merket seg at utdan-

nelsesnivået særlig for kvinner har hatt en sterkere økning enn tilsvarende for menn. Komiteen vil vise til at den befolkningsgruppering som kommer dårligst ut ifølge meldingen, er enslige forsørgere, funksjonshemmede og sosialhjelpsmottakere.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil bemerke at når det gjelder enslige forsørgeres forhold til utdanning, så har disse personene gjort sine egne personlige valg, slik som enhver borger i dette land må kunne stå fritt til å gjøre. De valg som man foretar, må man også på et senere tidspunkt måtte ta konsekvensene av, og det er etter disse medlemmers mening at de økonomiske konsekvensene av slike valg ikke skal dekkes opp fra samfunnets side. Når det gjelder gruppen med funksjonshemmede som ikke får de utdannings- og etterutdanningstilbud som er nødvendig, så må det gjøres noe fra det offentlige side slik at denne gruppen kan få et mer tilrettelagt utdanningsopplegg.

Arbeid

Komiteen har merket seg at arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for fordeling av økonomiske levekår, samtidig som arbeid gir sosial forankring for den enkelte. Derfor blir den største utfordringen i oppfølgingen av Utjamningsmeldinga å gi flere arbeidsledige mulighet for arbeid og aktivitet. Komiteen mener at dette er ett av områdene der de største og mest omfattende tiltakene må settes inn.

Komiteen er stort sett enig i den beskrivelsen som er gitt om arbeid og sysselsetting i Utjamningsmeldinga.

Men komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er helt nødvendig å sette inn flere og mer omfattende tiltak, og vil komme tilbake til dette senere i denne innstillingen.

Komiteen vil påpeke at Norge allerede i dag mangler arbeidskraft i noen sektorer, og at dette trolig vil forsterke seg i årene framover, blant annet fordi det blir flere eldre. Derfor bør vi allerede nå sette inn tiltak for å møte det behovet for arbeidskraft som vi vil ha om 10-20 år. Spesielt vil dette behovet være stort innen helse-, pleie- og omsorgssektoren, men også innen andre sektorer.

Komiteen er kjent med at sysselsettingen blant personer over 60 år har gått ned både for menn og kvinner. De aller fleste som slutter i alderen 60-66 år, går av med AFP-pensjon eller uførepensjon. Mange arbeidstakere over 60 år er slitne og utbrente og kan ha grunn til å avslutte et langt arbeidsliv som tidlig-pensjonist. Men det er stadig flere 60-åringene som ikke har vært så lenge i arbeidslivet, fordi de startet sin yrkeskarriere senere i livet, blant pga. utdanning.

Komiteen mener at det for disse gruppene må åpnes for spesielle tiltak som gjør at det blir attraktivt å stå lengre i arbeidslivet dersom en ønsker det.

Komiteen mener det må legges opp til ordninger som belønner de som gjerne vil arbeide noe lenger enn det som er vanlig i dag. Komiteen mener også det er viktig at ikke pensjonsordningene utformes slik at de unødig stimulerer til at folk forlater arbeidslivet.

Komiteen er enig i at det bør legges opp til ordninger som belønner dem som gjerne vil arbeide noe lenger enn det som er vanlig i dag, gjerne ut over pensjonsalderen på 67 år. Komiteen ser denne delen av arbeidsstokken som besittere av nyttig erfaring og kunnskaper som bør kunne komme samfunnet til gode. Dagens situasjon med mangel på arbeidskraft gjør det viktig å la denne gruppen stille sine kunnskaper og kapasitet til rådighet, dersom de ønsker det.

For å gjøre slik innsats attraktiv vil komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet foreslå at avkorting av pensjon i kombinasjon med lønnsinntekt for aldersgruppen 67 til 70 år opphører.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag som gir pensjonister, fra fylte 67 år, rett til sin fulle, opparbeidede pensjon uten avkorting i forhold til annen inntekt."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, viser til at omfanget av førtidspensjonering har økt kraftig de siste årene. Siden 1997 har antallet AFP-pensjonister økt fra ca. 14 000 til over 25 000. Antallet uførepensjonister har også økt kraftig de siste årene, og er nå i overkant av 270 000. I nasjonalbudsjettet for 2000 er antallet nye uførepensjonister (brutto) anslått å bli nærmere 37 000 i 2000. Ved utgangen av 1998 var 35 pst. av befolkningen i aldersgruppen 60-64 år uføretrygdet. Den gjennomsnittlige avgangsalderen er nå nede i 59 år.

Flertallet ser med bekymring på at uførepensjonering i større grad har blitt en allmenn vei ut av yrkeslivet for eldre arbeidstakere. Knyttet til veksten i antallet uførepensjonister finner det sted en tiltagende marginalisering av eldre arbeidstakere. Flertallet viser til at et utvalg under ledelse av Matz Sandmann i september vil legge frem en innstilling med forslag om endringer i folketrygdens sykdomsrelaterte ordninger slik at disse kan bidra til både å opprettholde høy yrkesdeltagelse og samtidig sikre økonomisk trygghet for mennesker som blir syke eller uføre.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til Olsen-utvalgets innstilling om fleksibel pensjonering (NOU 1998:19). Olsen-utvalget foreslår her et mer fleksibelt alderspensjonssystem innenfor folketrygden, som i større grad stimu-

lerer til yrkesaktivitet blant eldre gjennom klare økonomiske incentiver til å stå i arbeid. Olsen-utvalget foreslo en ordning der man kan gå av før fylte 67 år med varig lavere pensjon, eller etter fylte 67 år med varig høyere pensjon.

Disse medlemmer mener slike løsninger vil være å foretrekke fremfor dagens AFP-ordning, som ensidig oppmuntrer til tidlig pensjonering og bare omfatter enkelte grupper arbeidstakere.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til at for stort fokus på folketrygdens økning i utgifter, kan føre til en farlig forbigåelse av den største utfordringen i åra framover, nemlig å skaffe nok velkvalifisert arbeidskraft til skolen og til de viktige reformene i helse og omsorg.

Det er et overordnet politisk ansvar å sikre offentlig sektor tilstrekkelig økonomi til en god lønns- og arbeidsgiverpolitikk som gjør det mulig å rekruttere og beholde tilstrekkelig kvalifiserte ansatte.

Dette medlem vil vise til kommuneøkonomiproposisjonen for år 2000, der Regjeringen dokumenterer at det trengs cirka dobbelt så mange nye årsverk til disse jobbene enn det som det er rom for i makroframskrivningene av ledig kapasitet. Derfor må fokus rettes inn på hvordan en kan skape lønns- og arbeidsforhold som gjør at det blir attraktivt å jobbe i disse viktige yrkene. I tillegg må det legges til rette for at de som nå er utestengt fra arbeidslivet eller bare jobber deltid, kan få økt sin yrkesaktivitet. Å svekke folketrygden for å bremse utgiftsøkningen vil bare føre til at flere får økonomiske- og levekårsproblemer, og derved øke forskjellene. En aktiv politikk for et menneskelig arbeidsliv som gir flere mulighet til å forsørge seg ved arbeid, vil bedre fordelingen og lette presset på folketrygden.

Komiteen har merket seg at personer med lav utdanning kan synes å ha noe større problemer med å omstille seg til nye kompetansekrav enn personer med høyere utdanning. I dagens arbeidsliv med stadige endringer som krever at de ansatte omstilles til nye arbeidsoppgaver, vil etter- og videreutdanningsreformen være et viktig grep for å få til omstillinger som tjener både arbeidstaker og arbeidsgiver, og som vil gjøre omstillingene lettere og utstøting mindre.

Komiteen mener mange av de deltidsansatte har kvalifikasjoner som passer til de stillingene som nå er ledige. Det er spesielt mange deltidsansatte innen pleie- og omsorgssektoren, en sektor hvor vi nå må importere arbeidskraft. Vaktlister og turnusordninger setter mange ganger sperrer for at stillingene kan utvides. Komiteen mener at de offentlige arbeidsgiverne må ta tak i denne problemstillingen. Komiteen ber Regjeringen vurdere hvordan den kan bidra til at flere kan gå fra deltid til heltid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti,

Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at de som har behov for redusert stillingsstørrelse, også må imøtekommes så langt det er mulig.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at presset på arbeidstakere i omsorg, helse og utdanning ofte er så stort at de velger deltid av den grunn. Dette medlem mener det må settes inn en skikkelig offensiv lønns- og arbeidsgiverpolitikk fra det offentliges side for å kunne rekruttere og beholde nok personell og gi arbeidsforhold som gjør det mulig å makte full stilling fram til pensjonsalder. Å arbeide i disse viktige jobbene må ikke bli en minstepensjonsfelle.

Det må føres en politikk fra det offentliges side som bidrar til likelønn, gir rom for fleksibel arbeidstid, godt arbeidsmiljø, karrieremuligheter og muligheter for kompetanseutvikling. Dette må følges opp med økninger i kommuneøkonomien.

Komiteen har merket seg at det er flere unge enn eldre som ikke har arbeid, og at arbeidsløsheten blant ungdom mellom 20 og 24 år er over dobbelt så høy som den totale arbeidsløsheten.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, finner det særlig bekymringsfullt at enslige i alderen 16-24 år som ikke bor sammen med foreldre, har hatt den klareste forverringen av levekår i perioden. Andelen med svært dårlige levekår i denne aldersgruppen økte fra 17 til 31 pst. fra 1991 til 1995. Flertallet mener derfor det er nødvendig å sikre aktive tiltak for denne gruppen, både ved arbeidstrening, kvalifiseringstiltak og formidling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil peke på at ungdomsgarantien for 20-24 åringer, som vi tidligere hadde, viste seg å fungere bra. Disse medlemmer mener det kan være riktig å gjeninnføre garantien som garanterer at ungdom mellom 20 og 24 år gis rett til å komme i et tiltak eller en kvalifisering for å komme i arbeid. Tilbudet må imidlertid utformes slik at formidling til arbeid vektlegges sterkt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet vil derfor fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen vurdere å gjeninnføre Ungdomsgarantien for ungdom mellom 20 og 24 år slik at disse gis rett til tiltaksplass eller kvalifisering/utdanning for å kunne komme i arbeid."

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen gjeninnføre Ungdomsgarantien for ungdom mellom 20 og 24 år slik at disse gis rett til tiltaksplass eller kvalifisering/utdanning for å kunne komme i arbeid."

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet viser til brev av 25. mai i år fra arbeids- og administrasjonsministeren der det blir opplyst at ungdom mellom 16 og 19 år gjennom ungdomsgarantien er garantert arbeid eller utdanning. Tall som fremkommer i nevnte brev, at gjennomsnittsledigheten i 1999 for aldersgruppen 20 til 24 år var 8 828 og gjennomsnittet på arbeidsmarkedstiltak var 1 457, viser at det er behov for tiltak overfor denne aldersgruppen. Disse medlemmer mener at disse problemene ikke lar seg løse ved garantier, men ved konkrete tiltak. Slike tiltak vil være prioritering av flere lærlinge- og praksisplasser, og satsing på stimulanter til økt verdiskapning og sysselsetting i bedriftene vil ha avgjørende betydning.

Komiteen mener overgangen fra videregående skole til studieplass eller arbeid må vies særlig oppmerksomhet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil gå i mot en gjeninnføring av ungdomsgarantien. En slik garanti skaper ikke i seg selv flere arbeidsplasser. Disse medlemmer mener at ungdomsarbeidsløsheten først og fremst må bekjempes gjennom den økonomiske politikken. Samfunnet har imidlertid et betydelig ansvar når det gjelder å sikre all ungdom gode utdanningsmuligheter. Disse medlemmer mener at de gode hensikter som ligger bak ungdomsgarantien, kan få motsatt effekt. En slik garanti bygger opp under holdningen om at samfunnet har ansvaret og skylden. Disse medlemmer viser til at ungdomsgarantien medfører at ungdom helt opp til 25 år med en garanti i hånden kan kreve at samfunnet skal skaffe dem jobb. Disse medlemmer frykter at dette forslaget kan bidra til å svekke unge menneskers evne til å klare seg selv.

Disse medlemmer finner det betenkelig at det de senere år har skjedd en forskyvning mot stadig flere yngre sosialhjelpsmottakere. Utviklingen synes å gå i retning at sosialhjelp blir mer og mer akseptert blant yngre mennesker. Disse medlemmer vil understreke at det påhviler foreldre et betydelig ansvar for å unngå at ungdom glir over i en sosialhjelpstilværelse. Disse medlemmer finner det eksempelvis uheldig at ungdom uten jobb kan flytte hjemmefra og få dekket boutgifter og utgifter til livsopphold fra sosialkontoret. Sosialtjenesteloven gir kommunen adgang til å kreve at personer som mottar økonomisk sosialhjelp, skal utføre arbeidsoppgaver som motytelse for stønaden. Disse medlemmer mener det er viktig at kommunene stiller slike krav til motytelser. Dette kan bidra til at stønadsmottakeren får den nødvendige jobbtrening. En slik motytelse vil understreke de forpliktelser som

ligger på den enkelte til å gjøre sitt for å komme ut av avhengighetsforholdet til hjelpeapparatet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at dagens arbeidsmiljø i mange tilfeller oppleves som krevende og stressende. Likeledes ser det ut til at det fysiske arbeidsmiljøet er blitt forverret for visse grupper av arbeidere og lavere funksjonærer de siste årene. Dette er ikke i tråd med målsetningene da Arbeidsmiljøloven ble vedtatt i 1977.

Flertallet vil også vektlegge at det er viktig med et godt psykososialt arbeidsmiljø, der den enkelte i større utstrekning enn i dag kan påvirke sin egen arbeidssituasjon. Det er betenkelig at det er de med lav utdanning og lav inntekt som har de minst fleksible arbeidstidene, i forhold til de med høy inntekt og høy utdanning som har de mest fleksible jobbene.

Flertallet mener at et godt arbeidsmiljø og flere forebyggende tiltak for å hindre utstøting fra arbeidslivet er nødvendig. Flertallet viser for øvrig til sine merknader og forslag til kap. 8 og 9.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti vil påpeke det store behovet for å styrke skolen, gjøre den mer mangfoldig, kreativ og mer i stand til å dyrke fram enkeltelevers evner og talenter. En satsing på skolen er den beste langsiktige strategi både for den enkelte og for samfunnet som vil bidra til at flere vil kunne komme i arbeid og ha mer sjølstendige liv.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil spesielt påpeke at funksjonshemmede som gruppe har lavere utdanning enn gjennomsnittet. Aktuelle tiltak for å fjerne denne skjevheten er å tillate lengre tid enn normert studietid, bedre tilgjengelighet og tilgang på hjelpemidler og tilpasset opplæring. Flertallet viser også til Dokument nr. 8:25 (1999-2000) om å forby diskriminering av funksjonshemmede ved ansettelse.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser videre til forslag under kap. 5.2 om fjerning av arbeidsgivers egenandel på H G for utgifter til nødvendig tilrettelegging.

Dette medlem viser til at selvtilitt og kunnskap forvitrer under lange ledighetsperioder og gjør det enda vanskeligere å komme i jobb igjen. Landet trenger arbeidskraft, og de ledige trenger økt kompetanse. Det må innføres en kort frist på 4 uker før arbeidsledige får tilbud om tiltak og opplæring. Tilbudene kan være av kortere eller lengre varighet og det må gis rett til å fullføre nødvendig påbegynt opplæring initiert av aetaten.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til gjennomføring av en reform som gir rett til tiltak og/eller opplæring etter 4 ukers arbeidsledighet."

Helse

Komiteen vil peke på at det er en nær sammenheng mellom sosiale og økonomiske faktorer, levekår og helse. Det har vært en positiv utvikling i gjennomsnittlig levealder, ikke minst på grunn av nedgang i spedbarnsdødeligheten. Det er også endringer i sykdomsbildet, hvor det er en reduksjon i hjerte- og kar sykdommer men en økning i krefttilfeller og i antallet psykiske lidelser. Komiteen mener det er urovekende med den store økningen i nye og unge uførepensjonister med psykiske lidelser.

Komiteen vil videre uttrykke bekymring over indikasjonene på at forskjellene mellom ulike områder av Oslo, målt i dødsrate og forventet levealder, ikke har blitt mindre de siste hundre årene, og at det virker som om forskjellene har økt fra 1970-tallet.

Komiteen vil understreke at det er viktig å satse på forebyggende helsearbeid for å søke å bevisstgjøre og gi kunnskap til den enkelte om å ta vare på sin egen helse.

Komiteen har merket seg at muskel- og skjelettlidelser dominerer de sykdomsbaserte trygdeytelsene. Komiteen er bekymret over at det har vært en sterk økning i tallet på nye uførepensjonister med muskel- og skjelettlidelser de siste årene. Komiteen vil peke på at kvinner i sterkere grad enn menn rammes av disse lidelsene, og at kvinnene i større grad enn menn er dobbeltarbeidende. Komiteen mener at sterkt press fra både arbeidsplass og hjem over tid kan føre til muskel- og skjelettlidelser for mange.

Komiteen er bekymret over den økende andelen av alle uføretrygdede med psykiske lidelser. Det er særlig bekymringsfullt at det har vært en sterk økning i tilgangen på yngre uførepensjonister med slike lidelser.

Komiteen forventer at opptrappingsplanen for psykisk helse som er inne i sitt andre av åtte virkeår, vil bidra til en positiv endring. Videre har komiteen forventninger til Sandman-utvalget som har som mandat å kartlegge årsaker til og foreslå tiltak for å redusere sykefravær og ny tilgang av uførepensjonister. Utvalget skal analysere og utrede tiltak på bedriftsnivå, behandlings-, rehabiliterings- og attføringsnivå og legge fram sin rapport innen 15. september i år.

Komiteen har merket seg at på tross av at mange rapporter i levekårsundersøkelsen om sykdommer eller lidelser av mer varig art, viser egenvurderinger av helsen at åtte av ti vurderer helsen sin som god eller svært god.

Komiteen vil peke på at undersøkelser viser at det er en sammenheng mellom helsetilstand og sosial situasjon gjennom hele livet, men at dette forsterkes i den yrkesaktive alderen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke viktigheten av å bedre levekårene for å unngå store unødvendige utgifter til helsevesenet og samtidig bedre livssituasjonen til enkeltmennesket.

Flertallet vil peke på de helsemessige konsekvenser manglende satsing på miljøtiltak fører til. Dette viser seg særlig i de store byene med forurensning i ulike former som fører til økning i tilfeller av astma og allergier. Økningene vises også hos barn og unge som vokser opp i byene. Flertallet mener at satsingen på forebyggende helsearbeid i et miljøperspektiv må gis høyere prioritet, og at dette vil være særlig viktig når det gjelder barns og unges oppvekstvilkår i de mest urbaniserte boområdene.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til at kravene til effektivitet, økt produktivitet og press i arbeidslivet øker. Tendensen forsterkes av årets reviderte nasjonalbudsjett, St.meld. nr. 2 (1999-2000), som i klartekst sier at: "Vekst i fastlandsøkonomien må derfor i større grad enn de siste årene baseres på økt produktivitet."

Dette vil kunne øke utstøtinga fra arbeidslivet dersom ikke kraftige tiltak settes inn. Kuttene i opptrappingsplan for psykisk helse med 38 mill. kroner i samme dokument viser tydelig at satsingen på dette området ikke har tilstrekkelig prioritet fra Regjeringen. Ingen kan for alvor mene at 38 mill. kroner til psykisk helse vil ødelegge norsk økonomi. Dette er derfor en ren innsparing som rammer de svakeste.

Boforhold

Komiteen viser til at utviklingen på boligsektoren har gitt en god bolig for de aller fleste. Videre har komiteen merket seg at boligbyggingen går i bølger, og i 1990-årene har tallet på nye boliger ligget i underkant av 20 000 pr. år. Komiteen viser til at småhus er den dominerende boligformen med om lag 80 pst. av boligmassen på 1,9 millioner boliger.

Komiteen har merket seg at norske husholdninger i hovedsak bor i boliger de eier selv. Videre viser komiteen til at i 1995 var 62 pst. av husholdningene selveiere, mens 14 pst. eide boligen gjennom borettslag. Om lag en av fire leide bolig privat eller gjennom kommunen. Leietakerne er i stor grad yngre og enslige personer.

Komiteen viser til at det ofte er en klar sammenheng mellom inntekt og om boligen er eid eller leid. Husholdninger som leier, har i gjennomsnitt klart lavere inntekt enn de som eier egen bolig, og dette er blitt mer markant fra 1988 til 1995, da den siste boligundersøkelsen fant sted.

Komiteen vil peke på at enslige vanskeligstilte er blant dem som har problemer med å skaffe seg egen bolig. Komiteen mener at vi nå ser en tendens til at flere ønsker å leie, særlig blant unge mennesker. Det er

blant annet derfor nødvendig med en økning i antall utleieboliger, og komiteen viser til sine merknader og forslag lenger bak i innstillingen.

Komiteen har merket seg at norske boliger jamnt over er store. I 1995 var gjennomsnittlig areal per bolig 112 m², noe som utgjorde et boligareal per innbygger på 49 m².

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, har merket seg at utnyttingen av boligarealene er en viktig side av folks boligbehov.

Flertallet viser til at vanlige levekårsproblemer i boligsammenheng får en når samme husholdning både har dårlig standard, usikre og dårlige eierforhold og dårlig boøkonomi.

Videre har flertallet merket seg at i et boligmarked uten tilstrekkelig regulering blir fordelingen av boligforhold styrt av de økonomiske ressursene til husholdningen og evnen til å klare seg i markedet. Da har de med alvorlige levekårsproblemer ikke noen mulighet til å skaffe seg bolig. Flertallet mener det er meget viktig å gjøre noe mer med disse forholdene og viser for øvrig til sine merknader og forslag til kap. 9.

Komiteen har merket seg at for en del av husholdningene er utgiftene til boliger den utgiftsposten som tar den største delen av inntekten og samtidig står for den største delen av gjelden.

Komiteen har videre merket seg at mellom en femtedel og en fjerdedel av de samlede utgiftene til husholdningene går til boligen, og at dette overslaget inneholder renter og utgifter til kommunale avgifter, lys og oppvarming, men ikke avdrag på lån til boligen, som blir regnet som sparing.

Komiteen viser til at de fleste husholdningstypene har opplevd til dels sterk økning i boutgiftene fra 1981 til 1995. Det er særlig enslige forsørgere og par med barn som har hatt den største økningen. Småbarnsforeldre hadde den høyeste bolig gjelden.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at bolig er et grunnleggende gode for et verdig liv. Bolig er utgangspunktet for arbeid, skole, familie, sosialt liv og alle tjenester et menneske kan ha behov for. Botrygghet er grunnleggende for et stabilt samfunn og for å forebygge sosiale og psykiske problemer.

Flertallet vil peke på at den viktigste forskjellen på Norge og de fleste andre europeiske land er at Norge mangler nesten helt et viktig segment i boligmarkedet, nemlig billige utleieboliger. Gjennomsnitt i EU er at 18 pst. av boligmassen er sosiale utleieboliger, mens det i Norge er 4 pst. (Kilde: Paul Balchin "Housing Policy in Europe" 1996). Sammen med svært liten boligbygging og sterk sentralisering og mange flere enpersons-

hushold vil en slik mangel måtte resultere i bolignød og skyhøye priser på eie og leie. Det må være et mål at de sosiale utleieboligenes andel av leiemarkedet økes.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at utleieboligenes andel av leiemarkedet skal økes til 10 pst.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at den boligpolitikk som har vært ført i Norge i en årrekke, nå har ført til store boligproblemer i de større byene. Dette rammer spesielt unge, og de som er i en etableringsfase. En mulig grunn til at det nå er flere unge som ønsker å leie bolig enn å eie, er at de faktisk ikke har nødvendig kapital for i det hele tatt å vurdere å kjøpe egen bolig. Skal en ha kontroll over utgiftene og løse boligbehovet for de uten kjøpekraft, må det bygges flere rimelige og nøkterne utleieboliger, og det må satses på utbygging av studentboliger.

Flertallet viser til at Stortinget ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 12 (1999-2000) har vedtatt at 10 pst. av nye studentboliger skal være tilrettelagt for funksjonshemmede.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at en storsatsing på studentboliger vil lette presset på leiemarkedet vesentlig, være en viktig del av en framtidsrettet utdanningsstansing og ha langt mindre sentraliseringseffekter enn andre tiltak.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil vise til at offentlig støtte til bolig i Norge er vesentlig lavere enn i både Sverige, Danmark og Finland og at statens bidrag til en sosial boligpolitikk ble redusert med 70 pst. i åra fra 1994 til 1999. I tillegg er boligformue i Norge gunstig beskattet. Dette betyr at den norske boligpolitikken i større grad enn i våre naboland begunstiger de som har bolig.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at dette skjer på bekostning av de som skal etablere seg, og at denne politikken blir svært hard mot utsatte grupper.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatning at heller ikke på dette feltet i meldingen synes de foreliggende opplysninger særlig overraskende med unntak av et par forhold. Disse medlemmer vil vise til at vi ifølge meldingen har 6 200 mennesker i Norge uten fast bopel. Dette er etter disse medlemmers mening uakseptabelt selv om det i stor grad gjelder rusmiddelmissbrukere. Det hevdes videre i meldingen at innvandrere diskrimineres og har den laveste bostandarden i Norge. Disse medlemmer vil hevde at innvandrere fra fjerne kul-

turer ofte er vant til og fortsatt ønsker å bo sammen selv om trangboddheten kan bli stor sett i forhold til norske forhold. Det viser seg også at innvandrere særlig i Oslo i meget stor grad ønsker å bosette seg i miljøer der det er et stort innslag av andre innvandrere. Disse medlemmer kan ikke se at den i stor grad selvvalgte trangboddheten er et vesentlig problem da dette i stor grad er et resultat av egne selvstendige valg.

Fritidsaktiviteter, organisasjonsdeltaking og liknende

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at kulturpolitikken er viktig for den enkeltes livskvalitet og trivsel. Kultur er noe som skapes og forvaltes, ikke bare noe som forbrukes. Flertallet mener det er viktig å ivareta et bredt kulturbegrep.

Flertallet viser til at krav til omstilling, kreativitet og kompetanseheving i samfunnet skaper nye utfordringer for kulturpolitikken. Kulturinstitusjonene og det skapende kulturarbeidet må bli mer synlig og tilgjengelig.

Komiteen viser til at idretten samler interesse og støtte i en grad som gjør den til en viktig faktor i vårt samfunn. Ikke noe annet aktivitetsområde mobiliserer så mange og engasjerer så sterkt på tvers av etablerte strukturer og kulturelle skillelinjer. Idretten integrerer, inspirerer og gleder, og bidrar med flere viktige positive virkninger overfor individer og samfunn, både sett i et helse-, sosialt- og økonomisk perspektiv.

Komiteen viser til at frivillige organisasjoner i lange tider har fungert som sosiale, religiøse og kulturelle tradisjons- og verdiformidlere i vårt samfunn.

Komiteen har merket seg at vel halvparten av den voksne befolkning er aktiv i organisasjonsarbeid. Komiteen ser på frivillige organisasjoner som viktige arenaer for samfunnsmessig engasjement og sosiale fellesskap.

Komiteen vil peke på at de frivillige organisasjonene ofte er pådrivere for nye tiltak. De ser nye behov og prøver ut nye aktiviteter og blir derved ofte en pådriver for de offentlige aktivitetene. Komiteen mener det er et voksende behov for frivillig engasjement som kan supplere det offentlige hjelpeapparatet. Komiteen vil understreke at det er et meget viktig arbeid som utføres ved landets frivillighetssentraler og lignende tiltak.

Komiteen vil vise til at Norge har et rikt organisasjonsliv som tilbyr en mengde aktiviteter. Komiteen vil peke på at deltaking i en eller flere organisasjoner er viktig for mange menneskers trivsel. Komiteen ser det som bekymringsfullt at det stadig blir vanskeligere å skaffe tillitsvalgte til organisasjonene, ikke minst gjelder dette barne- og ungdomsorganisasjonene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at fellestilbud og aktiviteter i det offentlige rom kan bidra til å motvirke sosial og kulturell oppdeling, samtidig som den historiske forankringen kan bli ivaretatt.

Flertallet mener det er viktig å styrke det internasjonale kulturarbeidet og støtte opp om møteplasser mellom ulike kulturer i Norge. Det flerkulturelle møtet vil bidra til nye og verdifulle impulser og til å motvirke fremmedfrykt, ekskludering og rasisme.

Flertallet mener at kultur og kunst gjør samfunnet rikere på opplevelser og utfordringer som gir oss muligheter til å utvikle skapende evner og identitet. Det nysgjerrige, kreative og skapende mennesket bidrar til å skape et samfunn med variasjon, nytenking, toleranse og plass til utfoldelse. Kunst og kultur må være en sentral del av morgendagens kunnskapssamfunn. Det er særlig viktig å gi alle barn og unge muligheter til å være aktive deltakere i og oppleve kunst og kulturytringer.

Flertallet mener at kunst og kultur gir oss muligheter til å delta i et fellesskap. Kunst og kultur fremmer livskvalitet og er derfor også helsefremmende og forebyggende arbeid.

Flertallet vil påpeke viktigheten av det mangfoldet av frivillige organisasjoner vi har, og viktigheten av at disse gis muligheter, også økonomisk til å drive sitt viktige arbeid på mangfoldige områder.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at på tross av at de fleste har en god levestandard, gjelder ikke dette alle. I et samfunn hvor det store flertallet har god økonomi og store muligheter til å prioritere både ferier og fritid, kan det oppleves som ekstra vanskelig å ikke kunne ha en levestandard som "alle andre". For barn i familier med dårlige levekår kan dette bety at de ikke har mulighet til å delta på de samme fritidsaktivitetene som klassekameratene.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at fattigdom fremdeles er forbundet med skam. Uten penger får en ikke tilgang til sosiale fellesskap. Barn beskytter sine foreldre mot skammen, og de lærer seg å lyve for å skjule pengeomangel og mangel på deltaking. I et så gjennomkommersialisert samfunn som vårt, der det å handle og hva du handler blir en helt sentral arena for identitet, blir fattigdom svært ekskluderende. Det finnes svært få fritids- og fellesarenaer der ikke betalingsevnen spiller en rolle for adgangen til disse arenaene. Ikke engang grunnskolen er helt gratis. Dersom kjøpesamfunnets innvirkning på selvbylde og sosial tilhørighet skal kunne reduseres, må fellesarenaer for opplevelser, aktivitet og kultur være tilgjengelig for alle.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti understreker at skal slike fellesarenaer bli tilgjengelige for alle, må mange flere tilbud enn i dag være gratis. I tillegg må alle former for egenbetaling i grunnskolen fjernes.

Dette medlem vil understreke betydningen av at personer med ulike interesser og behov kan organisere seg for å ivareta sine interesser og påvirke samfunnet. Eksempler på dette er funksjonshemmedes organisasjoner, arbeidsløses foreninger, innvandrerorganisasjoner og ulike aksjonsgrupper. Historisk sett har organisering rundt felles behov og felles sak vært av de avgjørende krefter da velferdsstaten ble til. Det er den folkelige organiseringen som har sivilisert samfunnet, ikke markedskreftene. Det blir spesielt viktig å sikre at også folk med dårlig råd kan ha mulighet til å organisere seg der de ønsker og har behov for - og gjennom det øve sterkere innflytelse. Økonomisk sterke interesser øver sterk innflytelse i samfunnet og har adgang til de fleste formelle og uformelle arenaer der beslutninger tas. I tillegg har de råd til å leie både profesjonelle lobbyister, rådgivningsfirmaer, og til å markedsføre seg i massemedia. Personer eller grupper med dårlig økonomi har ingen tilsvarende mulighet og ofte ikke engang mulighet til for eksempel å reise til møter med stortingskomiteer når saker som angår dem, behandles. Denne store skjevheten i mulighet til å påvirke er både et demokratiproblem og et velferdsproblem. Det er derfor et samfunnsansvar å sørge for at organisering blir økonomisk og praktisk mulig for mennesker med dårlig råd eller helse.

Dette medlem vil derfor ta initiativ overfor Stortingets presidentskap til at Stortinget må avsette et fond til bruk for personer og grupper som trenger for eksempel reisestøtte for å ivareta sine interesser under behandling av saker i Stortinget.

Dette medlem mener at på alle kunstfelt er samarbeid og kontakt mellom skole og kulturliv viktig for å sikre barn og unge "kulturell bagasje". Samarbeidet mellom kulturlivet og skolen må utvikles videre. Det er en utfordring å sikre ungdom bedre muligheter til utfoldelse og opplevelser innenfor egne kulturuttrykk. Dette medlem mener at det må lages rammer for at aldersgruppene skal kunne skape og oppleve kunst sammen.

Dette medlem mener at kulturlivet har for trange kår. Kulturlivet trenger mer enn rosende ord i festtaler. For å få et løft mener dette medlem at bevilningene til det statlige kulturområdet må økes opp til minst 1 pst. av statsbudsjettet.

Offentlige tjenesters virkning på levekår og fordeling

Komiteen viser til at stor grad av tilgang på offentlig finansierte tjenester kan kompensere for lav inntekt. Komiteen har merket seg at en undersøkelse i Danmark konkluderte med at bruk av offentlige tjenester hadde en bedre effekt på omfordeling enn skattesystemet, men en noe svakere effekt enn overføringsordningene.

Opphoping av levekår

Komiteen viser til at levekår, både fordeler og ulemper, har en tendens til å hope seg opp. Undersøkelsen som ble gjort i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 35 (1994-1995) Velferdsmeldinga viste at tilknytningen en har til arbeidsmarkedet ofte henger sammen med andre levekårsvariable som helse, økonomi og fritidsaktiviteter.

Komiteen har merket seg at andelen av befolkningen med dårlige levekår har gått ned fra 1980 til 1995. De fleste aldersgruppene hadde en positiv utvikling med unntak av aldersgruppen 20-29 år, som har hatt en dårlig utvikling gjennom hele perioden. Det antas bl.a. å ha sammenheng med økningen i antall studenter. Videre har komiteen merket seg at kvinner og menn i 60-årene har hatt en negativ utvikling i 90-årene, og at dette forklares med utviklingen på arbeidsmarkedet.

Komiteen viser til at den klareste endringen i levekår i perioden 1980 til 1995 har skjedd for par med små barn, som har fått en vesentlig bedring i levekårene. Dette forklares med bedring i økonomi og materiell standard.

Enslige har derimot jamnt over dårligere levekår enn husholdninger med to eller flere personer.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til merknadene under kap. 2.2 om virkningene av skattesystemet og den opphoping av kapital og rikdom hos et lite mindretall som forsterker seg og øker forskjellene.

Dette medlem viser til at utgifter til bolig er det som har økt mest, og som er årsak til at mange unge har dårlig råd og havner som gjeldsslaver. Dette medlem viser til sine forslag om økt utbygging av studentboliger og økt bygging av rimelige utleieboliger til ungdom som viktige tiltak for denne gruppen. I tillegg vises til forslag om økning i kostnadsnormen og stipendandelen for studielån.

Mange unge er ledige og mangler derfor inntekt. Dette medlem viser til egne forslag om rett til opplæring eller tiltak etter fire ukers ledighet og statlig minstenorm for økonomisk sosialhjelp.

5. INNTEKTER OG LEVEKÅR I ULIKE GRUPPER

5.1 Samandrag

Ungdom og unge voksne

Det har dei seinare åra skjedd ei inntektsforverring for personar i aldersgruppa 18-24 år, og denne aldersgruppa er overrepresentert i nederste delen av inntektsfordelinga. Denne aldersgruppa er også den aldersgruppa som har høgast del sosialhjelpsmottakarar. Låginntekt og dårlege levekår blant unge er for dei fleste eit mellombels problem og ofte knytt til utdanningsfasen.

Det blir peika på at det i levekårssamanheng er to grupper unge som er spesielt interessante å sjå nær-

mare på. Den eine gruppa er ungdom med låg utdanning. I tillegg til at desse ofte har problem på arbeidsmarknaden, særleg når det er lågkonjunktur, og er overrepresenterte mellom sosialhjelpsmottakarane, står mange i fare for å falle varig ut av arbeidsmarknaden i etter måten ung alder. Dei kan med det få eit varig låginntektsproblem. Unge med varig sjukdom eller funksjonshemming står i fare for å hamne utanfor både opplæringsystemet og arbeidsmarknaden også på lengre sikt. Gruppa unge med lita eller inga utdanning etter grunnskulen har statistisk vorte sterkt redusert dei siste par tiåra.

Den andre gruppa som blir peika på som spesielt interessant, er studentar som risikerer å ha låge inntekter og dårlege levekår også på somme andre område i ein avgrensa periode, men har gode sjansar til å få gode levekår etter skulegangen.

Eldre arbeidstakarar

Personar i alderen 60-70 år er ei gruppe som generelt sett har bra økonomi, god helse, god bustad- og materiell standard. Det gjeld spesielt dei som arbeider fram til dei går av med alderspensjon ved 67 år, eller som held fram til fylte 70 år. Utviklinga dei siste åra har likevel gått i retning av at fleire eldre arbeidstakarar går ut av arbeidslivet før den formelle pensjonsalderen, anten gjennom uførepensjonering eller gjennom andre tidlegpensjonsordningar. Særleg yrkesdeltakinga for menn over 60 år har gått mykje ned i 1980- og 1990-åra, t.d. har menn i alderen 64-66 år redusert yrkesdeltakinga si frå 66 pst. i 1980 til 40 pst. i 1997. Årsaker til at eldre arbeidstakarar går ut av arbeidslivet, kan anten vere svekt helse, mangel på etterspurt kompetanse og press frå arbeidsgjevar, eller det kan vere eige ønske om å gå av for å få meir fritid. Ein stadig mindre del av hushaldsinntekta for aldersgruppa 60-70 år kjem frå yrkeslivet, medan ein aukande del av inntekta er offentlege overføringar. Overføringsdelen av samla inntekt auka frå 33 til 44 pst. i perioden 1986-1996, medan lønnsdelen fall frå 48 til 37 pst. i same periode.

Barnefamiljar

Barnefamiliane er den gruppa som har hatt den beste inntektsutviklinga i perioden 1986 til 1996 samla sett. Også einslege forsørgjarar har hatt ei positiv inntektsutvikling. Likevel er par med barn og einslege forsørgjarar overrepresenterte blant dei med låg inntekt over tid. Dette gjeld først og fremst familiar med svak tilknytning til arbeidsmarknaden. Sosialstatistikken for 1997 viser at vel 16 000 par med barn under 18 år (om lag fem pst. av barnefamiliane) tok imot sosialhjelp same året. Om lag 10 000 par med barn og einslege forsørgjarar er langtidsmottakarar av sosialhjelp, og mange har høge buutgifter i høve til inntekta, særleg i storbyane. Det blir uttala at 4,5 pst. av barnefamiliane har dårleg buøkonomi.

Det har vore ein jamn auke i talet på einslege forsørgjarar dei siste tiåra. Ved inngangen til 1998 stod einslege forsørgjarar for 22 pst. av alle barnefamiljar, noko

som svarar til meir enn 125 000 familiar. Vel 110 000 (88 pst.) var einslege mødrer, og i 1998 tok om lag 45 000 imot overgangsstonad og/eller stonad til barnetilsyn frå folketrygda. Einslege forsørgjarar har i 1980- og 1990-åra vore overrepresenterte i låginntektsgruppa. Det gjeld først og fremst dei utan yrkestilknytning. I alt fekk noko mindre enn 20 pst. av alle einslege forsørgjarar sosial stonad i 1997, og det er klart meir enn gjennomsnittet for alle hushald. Einslege forsørgjarar har i gjennomsnitt lågare utdanningsnivå enn folket totalt. Ei levekårsundersøking av einslege forsørgjarar i 1991 viste at 38 pst. av einslege forsørgjarar med overgangsstonad var sysselsette, mot 60 pst. av alle einslege forsørgjarar og 87 pst. av par med barn. Auken i yrkesaktiviteten til einslege forsørgjarar har stige i tida etter 1994, og delen med einslege forsørgjarar som har overgangsstonad (og/eller stonad til barnetilsyn) som er heilt eller delvis sjølvforsørge med eige arbeid, hadde auka til 58 pst. i 1997. Delen av av einslege forsørgjarar som eig sin eigen bustad, er klart mindre i høve til andre barnefamiljar. Einslege forsørgjarar har ofte høge buutgifter i høve til inntekta. Nær 7 pst. har dårleg buøkonomi, mot 4,5 pst. av andre barnefamiljar. Det er mykje som tyder på at dårlege butilhøve og svak buøkonomi først og fremst er eit problem for einslege forsørgjarar i storbyane.

Barn som er funksjonshemma, gir ein klar negativ effekt for yrkesaktiviteten og inntektsnivået til foreldra fordi det er vanskelegare for begge foreldra å vere fullt yrkesaktive. Undersøkingar viser at mødrer med funksjonshemma barn har langt lågare yrkesaktivitet enn andre mødrer. Fedrar med funksjonshemma barn er like ofte yrkesaktive som andre fedrar, men dei har lågare inntekt.

Rundt 60 pst. av alle med vedvarande låg inntekt i perioden 1986-1998 er barnefamiljar, medan desse hushalda utgjør nær 50 pst. av befolkninga.

Blant einslege forsørgjarar er det dei som tek imot overgangsstonad frå folketrygda, som har dei dårlegaste levekåra.

Innvandrarar

Ikkje-vestlege innvandrarar har i gjennomsnitt langt lågare inntekter og dårlegare levekår en befolkninga elles. I 1996 hadde dei t.d. ei gjennomsnittleg hushaldsinntekt på 70 pst. av gjennomsnittsinntektene i samfunnet, og er klart overrepresenterte i låginntektsgruppa med ein del på om lag 20 pst. Dei er også overrepresenterte blant sosialhjelpsmottakarar. Særleg gjeld dette personar med kort butid i Noreg. Overføringar står for vel 30 pst. av den samla hushaldsinntekta for ikkje-vestlege innvandrarar sett under eitt, mot 17 pst. for folket totalt. Årsaka til låg inntekt og dårlege levekår er først og fremst svak tilknytning til arbeidslivet. Det var i november 1998 ei registrert arbeidsløys mellom innvandrarar generelt på 6,2 pst., og blant innvandrarar frå ikkje-vestlege land på vel 9 pst., mot 2,1 pst. av folket totalt. Det har likevel vore ei positiv utvikling dei siste åra med ein markert nedgang i arbeidsløysa

mellom innvandrara totalt sett. Nedgangen har vore størst for ikkje-vestlege innvandrara.

Ifølgje Statistisk sentralbyrå si levekårsundersøking av ikkje-vestlege innvandrara i 1996 hadde om lag 15 pst. av ikkje-vestlege innvandrara høgare utdanning, mot 34 pst. av folket her i landet med same alders- og kjønnsfordeling og busetjingsstruktur som innvandrargruppa. Den same undersøkinga tyder på at ikkje-vestlege innvandrara ofte har dårlegare butilhøve, meir usikre og dårlegare leigetilhøve, dårlegare utemiljø og dårlegare buøkonomi enn befolkninga elles.

Funksjonshemma

Funksjonshemma har ofte dårlegare levekår enn gjennomsnittet for befolkninga, både i form av dårlegare økonomi, svakare arbeidstilknytning og lågare utdanning. I tillegg kan også funksjonshemma ha problem på bustadmarknaden i form av dårleg tilgjenge og tilpassing av bustaden. Unge funksjonshemma kan ha problem med å fullføre vidaregåande opplæring, og dermed ha vanskar med overgangen til arbeidslivet. Dette kan føre til eit varig låginntektsproblem, med små utsikter til å auke levestandarden seinare.

Ei undersøking av grunnstønadmottakarar frå 1998 viser at mange av desse har store betalingsvanskar både i høve til faste utgifter og uventa rekningar. Ein del har store økonomiske vanskar m.a. fordi dei har ekstra utgifter til behandling som mellom anna spesielle diettar og medikament som ikkje er på "blå resept". Snau halvparten fører opp at dei ofte eller av og til har vanskar med å greie faste utgifter, medan over halvparten ikkje greier å betale ei uventa utgift på 2 000 kroner. Materialet tyder på at funksjonshemma kvinner i alderen 30-49 år som bur aleine eller saman med barn, og som er utan arbeidsinntekt, har det vanskelegast. Endå om det er store økonomiske problem i denne gruppa, er det relativt få som tek imot sosialhjelp eller bustønad.

Sysseletjinga for funksjonshemma har gått ned frå slutten av 1980-åra til midt i 1990-åra.

Alderspensionistar

Gjennomsnittleg inntekt etter skatt for einslege over 65 år var på 102 500 kroner i 1996, som er ein auke på 13 pst. i høve til 1986. For par over 65 år har auken i perioden vore på 19 pst. I 1986 var om lag 25 pst. av alle personar med låge inntekter alderspensionistar, medan i 1996 var delen med alderspensionistar av personar med låge inntekter redusert til om lag 7 pst.

Det er store inntektsskilnader mellom mannlege og kvinnelege alderspensionistar. I 1998 var 15 pst. av dei mannlege alderspensionistane minstepensionistar, mot 59 pst. av dei kvinnelege. På 90-talet har kvinnelege alderspensionistar hatt ei gjennomsnittleg bruttoinntekt som har utgjort i overkant av 60 pst. av inntekta til mennene. Det er dei einslege kvinnene som kjem dårlegast ut økonomisk av alderspensionistane.

Data frå Statistisk sentralbyrå viser at få alderspensionistar tek imot supplerande økonomisk sosialhjelp.

Ei gruppe alderspensionistar som stiller særleg svakt, er personar med manglande trygderettar. Det gjeld særleg flyktningar og innvandrara med opphald på humanitært grunnlag og nordmenn som har budd lenge i utlandet, og som ikkje oppfyller kravet om butid i Noreg i minst tre år mellom fylte 16 og 67 år.

Det er ein tendens til at alderspensionistar bur i eldre bustader med lågare standard enn yngre menneske. Under 2 pst. av dei eldre bur trongt. I store delar av bustadmassen er det likevel problem med godt ytre og indre tilgjenge.

Undersøkingar viser at vel ein av fem over 65 år ikkje har ein fortruleg ven.

Det blir peika på at i mange sjukeheimar er område som bustadstandard, heimehygge og privatliv dårleg ivareteke. Grunnleggjande behov som normal døgnrytme, personleg hygiene og eit godt kosthald, blir ikkje oppfylt i sjukeheimane i 35 pst. av kommunane.

Langtidssjuka

Tal frå Rikstrygdeverket syner at ein liten del av dei sysselsette står for ein stor del av sjukefråværet, og at auken i fråværet dei seinare åra i stor grad skuldast ein auke i talet på såkalla gjengangarar og tilbakevandra- rar. Mellom halvparten og to-tredelar av veksten i sjukefråværet frå 1995 til 1998 skuldast auke i desse to gruppene.

Det blir peika på at ei gruppe langtidssjuka fell utanfor arbeidsmarknaden utan å fylle krava til varig inntektssikring frå folketrygda. Mange kjem inn i ei langvarig vandring mellom ulike tiltak og stønadsordningar utan å få ei varig løysing. Denne gruppa har og inntekts- og levekårsproblem, og mange tek imot sosialhjelp i periodar. Det blir understreka at hovudproblemet for dei som er i denne gruppa, er at dei ikkje får eit varig fotfeste på arbeidsmarknaden.

Uførepensionistar

Det har i siste del av 1990-åra vore ein sterk vekst i talet på uførepensionistar. Ved utgangen av 1998 fekk til saman vel 258 000 personar uførepensjon, ein auke på nesten 40 000 personar frå 1988. På 1990-talet har det særleg vore ein markant auke i talet på kvinnelege uførepensionistar. Nærare 60 pst. av alle nye uførepensionistar er uføre på grunn av diagnosane mentale lidingar eller sjukdomar i muskel-skjelett systemet. Det har også vore ein liten auke i talet på nye uførepensionistar med desse diagnosane i 1990-åra.

I 1997 var 20 pst. av uførepensionistane minstepensionistar, og dette er ein nedgang på 12 prosentpoeng frå 1988. Gjennomsnittsinntektene for heile gruppa har auka i perioden; til dømes auka gjennomsnittsinntekta for einsleg uførepensionist frå vel 97 000 kroner i 1986 til vel 106 000 kroner i 1996.

I 1997 var det vel 16 000 personar som hadde uførepensjon på det tidspunktet dei søkte om økonomisk sosialhjelp, og over 9 000 av desse var under 50 år. Mange fleire uførepensionistar enn alderspensionistar tek imot økonomisk sosialhjelp.

Uførepensjonistar har gjennomgåande låg utdanning samanlikna med folket elles, sjølv om utdanningsnivået også i denne gruppa har auka det siste tiåret.

Talet på yngre uførepensjonistar har auka, og særleg unge uførepensjonistar med forsørgjaransvar har låg inntekt. Det blir peika på at på grunn av tidleg svekt helse og låg yrkesdeltaking vil desse kunne få eit meir varig låginntektsproblem. Delen med yngre uførepensjonistar som hadde problem med å greie utgiftene sine, er mykje høgare enn for den ikkje-uføre delen av folket. I 1992 hadde meir enn halvparten av unge uførepensjonistar problem med å greie faste utgifter ofte eller av og til, mot vel 15 pst. av ikkje-uføre i same aldersgruppe. Samtidig hadde noko over halvparten ikkje høve til å greie ei uventa rekning på 2 000 kroner, mot om lag 15 pst. av ikkje-uføre.

Det blir peika på at ein del barn av uføre foreldre veks opp i hushald med låge inntekter, og at dei vanskeleg kan få dei same materielle oppvekstvilkåra som barn av ikkje-uføre.

Det blir vist til at gifte/sambuande kvinner med deltidstilling som blir 100 pst. arbeidsuføre og må slutte i arbeid, men som framleis kan arbeide heime, kan risikere å få avslag på søknad om uførepensjon på grunn av at uføregraden blir fastsett både utifrå evna til å stå i inntektsgivande arbeid og utifrå evna til å arbeide heime. Det blir uttala at regelverket kan bli oppfatta som kvinnediskriminerande. Det blir peika på at medan 11 pst. av dei uføre deltidsarbeidande kvinnene har inntekt under grensa for låge inntekter, gjeld dette under ein pst. av ikkje-uføre deltidsarbeidande kvinner.

Arbeidslause

Risikoen for å bli langtidsarbeidslaus er klart størst for personar med låg eller inga utdanning. Ein analyse av langtidsledige frå 1997 viser at berre 9 pst. av dei langtidsledige hadde utdanning på universitets- og høgskulenivå. Helseundersøkinga frå 1995 viser at det for personar som tek imot dagpengar, er ein større del som har varig sjukdom enn for folket totalt. Ifølgje levekårsundersøkinga frå 1995 er delen med psykiske problem omtrent dobbelt så høg og delen med langvarige sjukdomar om lag 50 pst. høgare for langtidsledige enn for alle i aldersgruppa 16 – 44 år.

I 1996 hadde langtidsledige og personar på tiltak ei gjennomsnittleg hushaldsinntekt per forbrukseining på 103 139 kroner. Det var 77 pst. av gjennomsnittet for heile folket elles. Det er berre hjå sosialhjelpsmottakarar ein finn høgare del med låg inntekt (om sosialhjelpa ikkje blir rekna med i inntektsgrunnlaget). Overføringane utgjer nær 60 pst. av dei samla bruttoinntektene til langtidsledige.

Mange arbeidsledige har ikkje arbeidd seg opp rettar til dagpengar, slik som unge nykomarar på arbeidsmarknaden og/eller innvandrarakar, som har vore i landet ei stutt tid. Mange av desse må søkje økonomisk sosialhjelp til livsopphald. I alt 40 pst. av dei heilt ledige i 1996 hadde ikkje rett til dagpengar, og av desse tok om lag 40 pst. imot økonomisk sosialhjelp.

Mottakarar av sosial stønad

Talet på klientar som får sosial stønad auka sterkt på 1980- og første del av 1990-talet, men har dei siste åra gått noko ned. I 1997 fekk om lag 150 000 personar sosial stønad.

Sosialhjelpsmottakarar skil seg særleg ut frå andre grupper ved å ha låge inntekter og dårlege samla levekår. Dei fleste sosialhjelpsmottakarar har lite utdanning og ei marginal stilling på arbeidsmarknaden, og mange er av ulike grunnar ikkje vurderte som aktuelle for arbeid. Men sosialhjelpsmottakarane er samansett av ulike grupper, som har det til felles at dei har så låg inntekt at dei treng å få stønad til livsopphaldet. Blant sosialhjelpsmottakarar finn ein mange unge, einslege, einslege forsørgjarar og ikkje-vestlege innvandrarakar. I tillegg finn ein spesielt utsette grupper, som bustadslause og rusmisbrukarakar.

Ei studie frå Statistisk sentralbyrå viser at gjennomsnittleg inntekt etter skatt per forbrukseining for hushald som fekk sosial stønad i perioden 1987 til 1996, er gått ned med 14 prosentpoeng, og utgjorde i 1996 om lag to tredelar av inntekta til hushald som ikkje mottar sosial stønad. I 1987 utgjorde overføringar 39 pst. av samla årsinntekt, medan dei i 1996 utgjorde halve årsinntekta for dei som mottar sosial stønad.

Ei undersøking frå Statistisk sentralbyrå tyder på at det kan vere store kommunale variasjonar i nivået på den sosiale stønaden.

I 1997 var om lag 30 pst. av alle mottakarane av sosial stønad registrerte i ei eller anna form for sysselsetjing. Ein litt større del var registrert arbeidslause.

Undersøkinga av bustadtilhøve synte at nær 60 pst. av sosialhjelpsklientane hadde dårlege bustadtilhøve i 1995. Om lag 40 pst. av klientane hadde dårleg bustadøkonomi, og samanlikna med andre grupper med dårlege bustadtilhøve hadde mottakarane av sosial stønad lågast bustandard.

Mottakarar av sosial stønad har langt oftare dårleg helse enn andre, og dei har også dårlegare helse enn andre utsette grupper. Etter Levekårsundersøkelsen 1995 er det blant klientar i aldersgruppa 16-44 år dobbelt så mange med langvarige sjukdomar som har konsekvensar for kvardagen, tre gonger så mange med sterkt nedsett arbeidsevne og fire gonger så mange med psykiske lidningar samanlikna med same aldersgruppe i heile befolkninga.

Det blir understreka at det er grunn til å tru at gruppa som har fått sosial stønad lenge er særleg vanskeleg stilt, økonomisk og på anna måte. Einslege menn, personar med flyktningstatus/opphald på humanitært grunnlag, unge og personar busette i storbyar er overrepresenterte blant langtidsmottakarane av sosial stønad.

Bustadlause

Det blir uttala at bustadlause er ei av dei svakaste gruppene i det norske samfunnet. I ei undersøking frå Norges byggforskningsinstitutt om bustadlause som har vore i kontakt med hjelpeapparatet, vart talet på

bustadlause i Noreg i desember 1996 vurdert til om lag 6 000 personar. Over 60 pst. av dei bustadlause held til i Oslo, Bergen, Trondheim eller Stavanger.

Dei vanlegaste inntektskjeldene til bustadlause var økonomisk sosialhjelp (54 pst.) og pensjon (19 pst.). Berre 3 pst. av dei bustadlause hadde løn som viktigaste inntektskjelde. Data frå 1996 viser at vel 60 pst. av dei bustadlause som var i kontakt med hjelpeapparatet, misbrakte rusmiddel, og vel 24 pst. hadde psykiske lidingar.

Samla levekår i nokre av gruppene

I ei drøfting av samla levekår i nokre av gruppene blir det m.a. peika på at i 1995 hadde 39 pst. av gruppa skuleelevar og studentar svært dårlege eller dårlege samla levekår; ein auke på 9 prosentpoeng frå 1991. 1991 var både delen med småbarnsfamiliar som hadde svært dårlege/dårlege samla levekår, og dei som hadde gode eller svært gode samla levekår, på om lag 25 pst. I 1995 hadde delen med gode eller svært gode samla levekår auka monaleg, til 40 pst. medan delen med dårlege eller svært dårlege samla levekår var redusert til 18 pst. For gruppa einslege forsørgjarar har det i perioden 1991-1995 vore ein nedgang på 13 prosentpoeng i delen med svært dårlege samla levekår, medan delen med dårlege samla levekår er omtrent uendra. Delen med gode samla levekår i denne gruppa er om lag fordobla i perioden, medan det i begge åra var berre 1 pst. som hadde svært gode samla levekår. 61 pst. av funksjonshemma hadde dårlege eller svært dårlege samla levekår i 1995. 14 pst. hadde gode eller svært gode samla levekår. Halvparten av uførepensjonistane hadde dårlege og svært dårlege samla levekår i 1995, medan 21 pst. har gode eller svært gode levekår.

Det blir understreka at det er ein påfallande skilnad i samla levekår mellom einslege og andre minstepensjonistar. Dei einslege minstepensjonistane står i 1995 fram som den gruppa som har den største delen med svært dårlege eller dårlege levekår; heile 95 pst.

Etter dei einslege minstepensjonistane, er sosialhjelpsmottakarar den gruppa som skill seg ut med dei absolutt dårlegaste samla levekåra. I 1995 hadde over halvparten svært dårlege samla levekår, og i tillegg hadde vel ein tredel dårlege samla levekår.

5.2 Komiteen sine merknader

Ungdom og unge voksne

Komiteen har merket seg at det har vært en inntektsforverring for aldersgruppa 18-24 år, og at denne gruppa er klart overrepresentert i den nederste delen av inntektsfordelingen. Dette henger blant annet sammen med økningen i antallet studenter, men komiteen er bekymret for at en så store andel av unge har svak økonomi og en forverring i levekårene. Unge mellom 20 og 24 år er også overrepresentert blant sosialhjelpsmottakere.

Videre vil komiteen bemerke at unge som blir alvorlig syke uten opptjent rett til sykepengar, kommer i en svært vanskelig livssituasjon. Det sier seg selv at i

en livskrise med alvorlig eller akutt sykdom, har en ikke krefter til å "forhandle" med sosial- og trygdekontor for å klare å dekke løpende utgifter. Det er heller ikke alle som har familie eller foreldre, som kan klare en slik økonomisk merbelastning.

Kreftforeningen har gjennom et samarbeid med SIFO kunnet synliggjøre at mange blir gjeldsslaver som følge av alvorlig og langvarig sykdom. Hvert år oppdages 600 nye krefttilfeller i aldersgruppen 16-35 år.

Komiteen vil peke på at i tillegg til kreftpasienter kan unge med psykiske lidelser være en gruppe som mangler økonomiske trygderettigheter ved alvorlig sykdom.

Komiteen viser til Innst. S. nr. 246 (1998-1999) der kirke-, utdannings- og forskningskomiteen understreket behovet for økt differensiering og yrkesretting av allmennfagene i den videregående opplæringen, og at muligheten for avvik fra hovedmodellen måtte utnyttes bedre. Komiteen viste også til en undersøkelse blant bedrifter i Oslo og Akershus, som konkluderte med at 80 pst. av bedriftene svarte at de også har behov for arbeidskraft som ikke har fag- eller svennebrev. Komiteen viser til at Stortinget vedtok å be Regjeringen ta initiativ til at det på bransjenivå blir definert et kompetansenivå med tilhørende kompetansebevis for elever og lærlinger som ikke sikter mot fag eller svennebrev.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, ser at arbeidet med etter- og videreutdanningsreformen er et viktig virkemiddel for å utjamne ulikheter i samfunnet - og for å gi bl.a. en ny sjanse til de som tidligere ikke har fått ta grunnskole og/eller videregående opplæring. Det vil gi den enkelte økte muligheter i et arbeidsliv i forandring, både for økt samfunnsengasjement og større trygghet og tilfredshet i arbeidssituasjonen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til behandlingen av Ot.prp. nr. 44 (1999-2000) i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, og behovet for tiltak for å rette opp skjevrekruiteringen til videregående utdanning mellom sosiale grupper. Dette medlem viser videre til merknader og tiltak beskrevet under kap. 4.2.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at ungdom i aldersgruppen 18-24 år er overrepresentert i den nederste nivået i inntektsfordelingen. Disse medlemmer ser også at dette delvis kan være et resultat av økningen i antallet studenter ved norske universiteter, høyskoler og andre undervisningsinstitusjoner, og mener at en situasjon med lav inntekt er naturlig i denne livsfasen. Disse medlemmer anser det derfor som naturlig å innrette sin livssituasjon slik at den best mulig lar seg

kombinere med økonomiske realiteter. De fleste studenter som skaffer seg en utdanning, vil etter disse medlemmers mening etter studiene få en gunstigere økonomisk situasjon som gir rom for mer fleksibel livsutfoldelse.

Eldre arbeidstakere

Komiteen viser til at de fleste i aldersgruppa 60 til 70 år har bra økonomi, god helse og god bolig- og materiell standard. Det har vært en utvikling de siste årene hvor flere går av med førtidspensjon. For mange er det et ønske å få mer fritid, men for den gruppen som føler seg presset ut av arbeidslivet, er dette et levekårsproblem.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til sine merknader under kap. 4.2.

Innvandrere

Komiteen registrerer at det ved inngangen til 1998 bodde ca. 207 000 innvandrere i Norge, og at de utgjorde om lag 4,5 pst. av befolkningen.

Komiteen har merket seg at innvandrernes inntekter i stor grad varierer i forhold til hvilket land de opprinnelig kommer fra. Personer fra ikke-vestlige land hadde i 1996 en gjennomsnittlig husholdningsinntekt på 70 pst. av gjennomsnittsinntektene i samfunnet.

Komiteen har merket seg at ikke-vestlige innvandrere har lave inntekter sammenlignet med resten av befolkningen, og at overføringer fra det offentlige står for vel 30 pst. av den samla husholdningsinntekten for ikke-vestlige innvandrergupper sett under ett.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, er bekymret over at ikke-vestlige innvandrere er sterkt overrepresentert som mottakere av sosialhjelp.

Komiteen er også bekymret over at det er en mye større andel arbeidsledige blant personer med innvandrerbakgrunn enn ellers i befolkningen. Det er viktig å jobbe for å redusere ledigheten blant denne gruppen. Komiteen mener derfor det er positivt at antallet fremmedspråklige som får jobb gjennom arbeidsformidlingen, har økt med mellom 60 og 70 pst. i 1999.

Komiteen har registrert at utenlandsfødte har et utdanningsnivå som viser store variasjoner i forhold til gjennomsnittet for norskfødte. Evalueringen av Reform 94 viser at rekrutteringen av innvandrerungdom til videregående opplæring fremdeles er noe lavere enn for norske ungdommer, men forskjellene er ikke vesentlige.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at ulikheten i boforhold mel-

lom ikke-vestlige innvandrere og befolkningen ellers synes å være stor, også etter kontroll for alder, sosio-økonomisk status og husholdningstype. SSBs levekårsundersøkelse for ikke-vestlige innvandrere (1996) viser at de bor billigere og trangere enn nordmenn.

Komiteen har registrert at det er store forskjeller i rapportert helsesvikt hos innvandrere. Ulikhetene i helsesituasjonen mellom de ulike innvandrergroppene er trolig større enn mellom nordmenn og innvandrere.

Komiteen mener at det er behov for en gjennomgang og evaluering av asyl- og innvandrings- og integreringspolitikken her i landet. Komiteen viser til at en i forbindelse med statsbudsjettet for 2000 har bedt Regjeringen om å foreta en bred gjennomgang av dette politikkområdet og komme tilbake til Stortinget med konkrete forslag til løsninger på problemene, jf. vedtak XIV i Budsjett-innst. S. nr. 5 (1999-2000).

Komiteen mener det er viktig at Norge får til en god asyl- og integreringspolitikk, og at det derfor er nødvendig å ta tak i de problemene vi har i dag, raskt. Oppholdet på mottaket må være så kort som mulig. For å få dette til må organiseringen forbedres og gjennomføringen av politiavhør skje raskere enn i dag. Det krever også at Utlendingsdirektoratet har den kompetansen og den kapasiteten som er nødvendig for å overta politiavhørene fra 1. juli 2000, slik det tidligere er vedtatt.

Komiteen mener at tiltak som språkopplæring, tilbud om arbeid, godkjenning av attester osv. må starte så fort som mulig etter at asylsøkeren eller flyktningen har fått plass i mottaket. Det må legges opp til at aktive tiltak og arbeid skal lønne seg.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at lønn i størst mulig grad bør erstatte passive pengeutbetalinger til asylsøkerne allerede mens de er i mottak.

Flertallet er kjent med at Regjeringen arbeider videre med en gjennomgang av integreringspolitikken, og flertallet forventer i den sammenheng at det blir sett på muligheten for at asylsøkere og flyktninger så raskt som mulig får tilbud om norskopplæring og muligheter til lønnet arbeid.

Flertallet vil peke på at erfaring viser at for mange vil norskopplæringen falle lettere og resultatene bli bedre, dersom språkopplæring knyttes til arbeid eller arbeidstrening. Ved å lære norsk i en arbeidssituasjon vil den enkelte få mulighet til språktrening som mange ikke har, dersom en ikke har kontakt med miljøer hvor det snakkes norsk til daglig.

Flertallet mener tiden er inne for å gå over til mer flyktningsspesifikke tiltak enn det man har hatt det siste tiåret. Den rådende tanke i integreringspolitikken har vært at flyktninger etter bosetting mest mulig skal være innenfor de samme ordninger som andre nordmenn. Dette har gitt en fragmentering av tiltakene slik at de er

blitt innpasset i de enkelte offentlige sektorene, fremfor å ha det enkelte individ i fokus. Norskopplæring og fag/arbeidsopplæring er blitt skilt fra hverandre, og andre støttefunksjoner blir ikke sett i sammenheng. For å få en langt mer effektiv integrering må individfokuset bli større og tjenestene mer samordnet i oppstartingsfasen. For å forhindre at flyktninger blir langtids sosialklienter og marginaliserte deltakere i arbeidsmarkedet, må det samarbeides om å lage spesialrettede innføringsprogram for den enkelte. Det er et langt større mangfold i gruppen flyktninger enn i nesten hele den norske befolkningen. Integreringstiltakene må avspeile dette. Flertallet viser til at det pågår en rekke forsøk i kommunene med nye metoder for integrering - hvor nettopp kravene til aktivitet, egeninnsats, krav og plikter bygges sammen slik at flyktningene får større ansvar for eget liv og økonomi enn tidligere.

Flertallet viser til at Stortinget ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 5 (1999-2000) ba om en gjennomgang av både flaskehalsene i asylbehandlingen og statusen for de mange forsøkene som er i gang for omlegging av integreringstiltakene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til behandlingen av Dokument nr. 8:43 (1999-2000) der det ble fremmet forslag om å be Regjeringen iverksette aktive tiltak og arbeid for asylsøkere og flyktninger som i størst mulig grad skal erstatte passive utbetalinger.

Komiteen mener den politikken for integrering av flyktninger og innvandrere som har vært ført fra slutten av 80-tallet, ikke har gitt gode nok resultater. Arbeidsledigheten blant innvandrere som er arbeidsføre, er for høy. For mange flyktninger og innvandrere er blitt avhengig av sosialhjelp og blitt tilvant en klientrolle. Komiteen mener det er viktig at integreringspolitikken legges opp slik at flyktninger både under utredning av asyl/oppholdstillatelse og under påfølgende bosettingsfase blir møtt med forventninger om egeninnsats og aktivitet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Sosialistisk Venstreparti er overbevist om at integreringspolitikken bør endres, og forutsetter på bakgrunn av tidligere stortingsbehandlinger at Regjeringen raskt kommer tilbake til Stortinget med en sak om integreringspolitikken som gjennomgår erfaringene med de pågående forsøk så langt. Disse medlemmer mener dette bør danne grunnlaget for en generell endring av integreringspolitikken som inkluderer innføring av et system med innføringsstønad fremfor sosialhjelp og integreringsprogram som er individfokuseret, og som sikrer at språk og arbeidskvalifisering går hånd i hånd.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til behandlingen av Dokument nr. 8:87 (1997-1998), der flertallet, alle unntatt Fremskrittspartiet, i Innst. S. nr. 192 (1997-1998) gikk inn for forsøk med en slik omlegging av integreringspolitikken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil påpeke at norskundervisning er noe av det aller viktigste virkemiddelet for integrering og rask mulighet til å komme inn på arbeidsmarkedet. Uten nødvendige norskkunnskaper vil det være vanskelig å tilby arbeid til asylsøkere og flyktninger som kommer til Norge.

Flertallet er spesielt opptatt av forholdene for de mindreårige flyktningene og asylsøkerne som kommer til landet. Pr. 1. mars 2000 var det 458 enslige mindreårige i statlige mottak, og 358 av disse kom til landet alene. Målsetningen er at disse skal bosettes så snart som mulig, og helst innen tre måneder etter at asylsøknad er innlevert til politiet. I realiteten er det svært få tilfeller hvor målene om rask bosetting er nådd, og mange av ungdommene bor over ett og et halvt år på mottak.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det er unødvendig og sterkt kritikkverdigg at Norge ikke greier å bosette og ta vare på de enslige mindreårige flyktningene og asylsøkerne som kommer til Norge.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at det også viser seg å være et problem å skaffe verger eller hjelpeverger til disse unge, og det kan også være en av årsakene til at bosetting tar mer tid. Det må settes ytterligere fokus på denne problematikken, og tiltak må iverksettes slik at disse unge ikke får oppveksten sin på statlige mottak.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil sette fokus på forholdene i asylmottak. I SINTEFs rapport fra -99 beskrives situasjonen slik at folk må velge mellom mat og medisiner. Enslige asylsøkere får 2 500 kroner i måneden til å klare seg med. Det er 1 000 kroner mindre enn en gjennomsnitts sosialhjelpsmottaker får. Midlene kan umulig strekke til tannbehandling, klær, transport og fritid. Tjener vedkommende over 500 kroner pr. måned avkortes beløpet krone for krone. Dette stimulerer ikke til arbeid, og øker risikoen for at flyktningene skaffer seg tilleggsinntekter gjennom svart arbeid. Dette er mennesker som mangler det meste. Det er imidlertid først når de tar med seg problemene sine ut av mottaket, og når isolasjonen, krigstraumene, ensomheten og

håpløsheten slår ut i alvorlige atferdsproblemer, at dette blir et tema for problemløsning. Det koster penger å tømme mottakene, og kommuner med betydelige underskudd står ikke i kø for å ta i mot for eksempel ansvaret for en krigsskadd, familieløs unggutt med store atferdsproblemer. Dette medlem viser til Dokument nr. 8:43 (1999-2000) om å øke kommunenes utgiftsdekking til dette formålet.

Funksjonshemmede

Komiteen er kjent med at funksjonshemmede ofte har dårligere levekår enn gjennomsnittet i befolkningen, og at mange av grunnstønadmottakerne har betalingsproblemer.

Komiteen mener det er bekymringsfullt at sysselsetningen blant funksjonshemmede har gått ned fra slutten av 1980-årene, og mener det må være mulig for flere å få innpass på arbeidsmarkedet.

Komiteen vil understreke viktigheten av at det tilrettelegges bedre for funksjonshemmede som er under utdanning, ikke minst ved høyskoler og universiteter. Komiteen vil peke på at utdanning er nøkkelen til deltagelse i yrkeslivet. Det er viktig at den enkelte funksjonshemmede som er i behov av det, får hjelp til overgangen mellom arbeid og skole.

Komiteen mener det vil virke positivt for funksjonshemmedes mulighet til å få arbeid at de nå gjennom endringer av arbeidsmiljøloven § 55A ikke skal kunne diskrimineres ved ansettelse.

Komiteen vil peke på tiltakene i Handlingsplan for funksjonshemmede – St.meld. nr. 8 (1998-1999) og mener de vil være med på å bedre levekårene for funksjonshemmede. Komiteen vil vise til at meldingen er en del av Norges arbeid for å følge opp FN sine standardkrav for like vilkår for funksjonshemmede. Meldingen bygger på prinsippet om at det er de vanlige instansene i samfunnet som skal gi tilbud som funksjonshemmede kan benytte på lik linje med befolkningen ellers. Komiteen har merket seg at satsingsområdene i planen er tilgjengelighet, planlegging og brukervedvirkning, rettighetene til funksjonshemmede og en særskilt plan for økt yrkesaktivitet for funksjonshemmede.

Endelig viser komiteen til Manneråk-utvalget som skal se på funksjonshemmedes rettigheter i en større sammenheng, slik at en kan vurdere ulike strategier og virkemidler for å bedre funksjonshemmedes muligheter til deltagelse og likestilling i det norske samfunn.

Komiteen vil påpeke at funksjonshemmede svært ofte har store utgifter til både medisiner, helsepersonell-tjenester og nødvendige hjelpemidler. Også transportutgifter er etter komiteens mening en stor utgift for mange funksjonshemmede. Komiteen mener det må være mulig for funksjonshemmede å kunne bevege seg utenfor hjemmet i tilnærmet samme utstrekning som andre. Komiteen vil derfor bidra til ordninger som gir slike muligheter for funksjonshemmede.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at funksjonshemmede som gruppe har det vanskelig, og at innsats for å bedre forholdene for de som har det vanskeligst blant dem, ikke må gå på bekostning av de som ligger rett over minstnivået. Det må settes inn tiltak både i arbeidsmarkedet, på boligsektoren, i skole og utdanningssystemet og i sosial- og helsetjenesten for å bedre funksjonshemmedes kår.

Dette medlem mener at det er et behov for å forby diskriminering av funksjonshemmede ved ansettelse, og at dagens ordning med at arbeidsgiver må dekke en egenandel på H G for tilrettelegging for den funksjonshemmede, bør fjernes. I stedet bør disse kostnadene dekkes av folketrygden.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å endre forskriftene til folketrygdloven slik at Rikstrygdeverket dekker kostnadene for fysisk tilrettelegging for den funksjonshemmede på arbeidstedet."

Alderspensjonister

Komiteen viser til at gjennomsnittsinntektene til alderspensjonistene har økt de siste årene. Dette kommer særlig av at de nye kullene med pensjonister har tjent seg opp rett til tilleggspensjoner. Videre betyr dette at det er store inntektsforskjeller i denne gruppa. Komiteen vil også peke på at det er store inntektsforskjeller mellom kvinner og menn.

Mennesker med manglende trygderettigheter som innvandrere med opphold på humanitært grunnlag og nordmenn som har bodd lenge i utlandet, stiller spesielt svakt.

Komiteen vil bemerke at vi har en voksende eldrebefolkning med innvandrerbakgrunn, og at det vil bety nye utfordringer for helsesektoren og eldreomsorgen i årene som kommer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til økningen i minstepensjonen fra 1. mai 1998, og den bedringen dette medførte for økonomien til minstepensjonistene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti ser det som uheldig at trygdeoppjøret i en årrekke har ført til underregulering av veksten i folketrygdens grunnbeløp i forhold til lønnsutvikling ellers, og at underregulering året før ikke etterreguleres påfølgende år.

Disse medlemmer viser til forslag fremmet av Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet under behandlingen av trygdeoppjøret for 1999 der siktemålet med reguleringene skulle være å gi grunnbeløpet ei inntektsutvikling på linje med inntektsutviklinga for yrkesaktive.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til at Sosialistisk Venstreparti i forbindelse med trygdeoppgjøret for 1999 fremmet forslag om oppjustering av grunnbeløpet med 1 920 kroner, som i tillegg til justering for 1999 også ivaretok underregulering for 1998.

Langtidssyke

Komiteen mener det er svært bekymringsfullt med økningen i antallet langtidssyke. Det er pekt på at hovedproblemet for denne gruppa er at de ikke får varig fotfeste i arbeidsmarkedet. Det ser ut til at mennesker med muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser er overrepresentert i gruppa langtidssyke sammenlignet med uføre.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at langtidssyke uten rett til sykepenge har levekårsproblemer. Undersøkelser fra blant annet Kreftforeningen viser at langtidssyke i en rekke tilfeller ender opp med til dels store økonomiske problemer på grunn av den langvarige sykdommen og problemer i denne forbindelse. Flertallet mener det er et samfunnsproblem at vi ikke har et økonomisk sikkerhetsnett som skjermer langtidssyke på en god nok måte.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at det sosiale hjelpeapparatet stiller krav til den syke som i de fleste tilfeller oppleves urimelig, ved at det ikke gis sosial stønad før man selv bidrar til egen økonomi ved å selge eiendeler som for eksempel bil.

Dette medlem mener vi må sikre et system hvor vi ikke rekrutterer nye grupper til fattigdom. Langtidssyke har mer enn nok med å skulle forholde seg til egen sykdom, om de ikke skal påføres store økonomiske bekymringer og problemer i tillegg.

Uførepensjonister

Komiteen mener det er en urovekkende økning i antall uførepensjonister, og særlig er det bekymringsfullt med økningen i uførepensjonister under 40 år. Fra 1988 til 1998 har det vært en økning på om lag 40 000 uførepensjonister. Særlig unge uførepensjonister med forsørgeransvar har lav inntekt, noe som innebærer at også barna deres ikke kan få samme oppvekstvilkår som barn som har foreldre i inntektsgivende arbeid.

Komiteen vil peke på at muskel- og skjelettlidelser er en av våre store folkesykdommer, og at Stortinget ved en rekke anledninger har uttalt at disse lidelsene må prioriteres høyere.

Komiteen ser med bekymring på den sterke økningen av unge uførepensjonister under 40 år og vil peke på at en del av disse blir uførepensjonister på grunn av problemer med ryggskader.

Komiteen vil understreke betydningen av at personer med ryggglidelser får kvalitativ god behandling, også for å unngå at mange blir uføretrygdet hvor dette kunne vært unngått.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil vise til den manglende kompetanse i norsk helsevesen på dette området og understreke at en bedre satsing på utvikling av spesialkunnskap her vil kunne føre til færre unge uføre i fremtiden.

Disse medlemmer vil peke på at økningen av antall uførepensjonister kan skyldes flere forhold; bl.a. en mer liberal holdning fra Trygderettens side når det gjelder en utvidet, udokumentert medisinsk diagnose som eksempelvis å tilstå uføretrygd på den generelle lite spesifikke diagnosen fibromyalgi. Det synes for disse medlemmer som Trygderetten ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til Stortingets uttrykte ønske i 1991 om i større grad å binde tilståelse av uføretrygd opp til en dokumentert medisinsk diagnose med langtidsvirkning. Disse medlemmer har også et bestemt inntrykk av at altfor mange svært unge mennesker blir uføretrygdet pga. spesielle ryggglidelser som det norske helsevesenet for tiden ikke har god nok kompetanse på å helbrede. Dette problemet med manglende behandlingseffekt for spesielle ryggproblemer har disse medlemmer tidligere påpekt flere ganger. Disse medlemmer vil hevde at en mer liberal holdning for offentlig finansiering for behandling i utlandet ville redde mange unge mennesker fra å leve som uføretrygdete fra ungdommen av.

Komiteen vil vise til at manglende oppfølging fra trygde- og arbeidskontor kan føre til at mennesker med yrkeshemninger eller funksjonshemninger ender opp med uføretrygd i stedet for arbeid. Dette kan være personer som har gått i fulle jobber for eksempel i kommuner, og der lønnsmidlene har kommet fra arbeidsmarkedsetaten. Komiteen vil påpeke viktigheten av at ikke helsevesenet og offentlige etater påtvinger folk en uførhetsdiagnose, men arbeider aktivt for å sikre arbeidsplasser for eksempel ved bruk av lønnstilskudd.

Arbeidsløse

Komiteen har merket seg at antall arbeidsløse personer for 4. kvartal i 1999 var på 72 000 og at 15 pst. (11 000) av disse var langtidsledige. Arbeidsledigheten blant innvandrere og flyktninger er høyere enn blant andre grupper. Komiteen har også merket seg at risikoen for å bli langtidsledig er klart størst for personer med lav eller ingen utdanning utover grunnskolen. Undersøkelser viser videre at en større del av de som mottar dagpenger, har varig sykdom enn for folket totalt.

Komiteen mener at målet må være å få antall langtidsledige så lavt som mulig. I en tid med et delvis stramt arbeidsmarked burde dette være mulig. Men det krever at det settes inn tiltak.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener det er nødvendig å ha en god og fleksibel tilgang på arbeidsmarkedstiltak.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at det er viktig at tiltakene blir målrettet mot å kvalifisere arbeidsløse til arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Senterpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at det er viktig å ha god tilgang på arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede. Flertallet vil peke på at ASVO- og AMB- bedrifter har kompetanse og erfaring med tiltak for å rehabilitere mennesker som har vært syke, eller som har en redusert mulighet på arbeidsmarkedet.

Flertallet ser det som positivt at det arbeides med forsøk med lønns subsidium av lengre varighet for personer med variabel arbeidsevne. Flertallet vil peke på at det for personer med stort bistandsbehov er viktig å styrke både arbeidssamvirketiltak, arbeid med bistand og arbeidsforberedende tiltak.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at det er nødvendig å ha god tilgang på arbeidsmarkedstiltak, også når ledigheten ikke er høy.

Komiteen forventer også at det kommende statlige vikarbyrået og nye lovregler for inn- og utleie av arbeidskraft kan føre til at flere får prøve seg i arbeidslivet. Som kjent kan et vikariat ofte være begynnelsen på et varig arbeidsforhold.

Komiteen viser til at mange arbeidsledige ikke har opparbeidet seg rett til dagpenger. Dette gjelder mange unge, og det gjelder innvandrere som ikke har vært i arbeidslivet tidligere, eller som nettopp er kommet til landet. Den eneste muligheten for disse er å søke sosialhjelp til livsopphold. Komiteen har merket seg at i alt 40 pst. av de helt arbeidsledige i 1996 ikke hadde rett til dagpenger, og at en stor del av disse igjen tok i mot sosialhjelp.

Komiteen vil komme tilbake til de konkrete tiltakene senere i innstillingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er enig i at det kan være positivt å prøve seg i arbeidslivet som vikar. Mange ønsker også en arbeidssituasjon med betydelig fleksibilitet og/eller kortere varighet, og disse medlemmer mener det er positivt at det finnes muligheter til valg - også for disse gruppene. Disse medlemmer viser til den nye statlige vikarbyråvirksomheten i aetaten og vil understreke viktigheten av at denne virksomheten ikke gis driftsfordeler som ikke foreligger for private aktø-

rer på dette området når det gjelder personelltilgang, bemanning og adgang til databaser.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at ledigheten er på over 75 000, og at den øker. Dette medlem vil også påpeke at det er mange som nå har deltid som ønsker helstilling. Dette medlem vil sterkt advare mot å slå seg til ro med dagens ledighetstall og argumentasjonen fra solidaritetsalternativet om likevektsledighet. Å akseptere ledighet blant et mindretall som et virkemiddel for at flertallet skal øke sin levestandard, er helt uakseptabelt.

Dette medlem vil også vise til at Sosialistisk Venstreparti var imot å åpne for mer bruk av vikarer og mer ut- og innleie så lenge det ikke eksisterer myndighetsutøvelse som kan påse at ut- og innleie foregår innenfor vedtatt lov, eller at det er gitt selvstendige søksmålsrettigheter for fagbevegelsen i slike saker.

Sosialhjelpsmottakere

Komiteen viser til at antallet mennesker som mottar sosialhjelp, har gått ned de siste årene. Unge, enslige, enslige forsørgere og ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert blant sosialhjelpsmottakerne. Som gruppe har de som mottar sosialhjelp lavere inntekt og dårligere levekår enn andre.

Komiteen er kjent med at det er store variasjoner i størrelsen på sosialhjelpen mellom kommunene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil i denne forbindelse vise til at pågående arbeid med å få fastsatt statlige veiledende normer for størrelsen på sosialhjelp. Flertallet mener at det økonomiske sikkerhetsnettet må være en slik karakter at de ikke forsterker en ellers vanskelig livssituasjon.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at både de ulike normer som praktiseres, og lave stønadsnivåer bidrar til inntektsforskjeller og en nedverdiggende behandling av personer med en vanskelig livssituasjon. Sosialhjelpsmottakerne tilhører den gruppen i det norske samfunn med absolutt lavest disponibel inntekt. For å oppnå en rettferdig fordeling må det derfor gjennomføres en sosialreform med normerte satser til livsopphold, en rettighetsfesting i samsvar med velferdsstatens prinsipper. Det vil både løfte denne gruppen økonomisk og i stor grad fjerne innslaget av vilkårlig behandling.

Dette medlem viser til at det er kommunene som har ansvaret for utbetaling av økonomisk sosialhjelp. Lov om sosiale tjenester angir hvilke utgiftskategorier som skal dekkes, men kommunene vedtar egne normer for stønad til livsopphold.

En rekke undersøkelser har påvist betydelig variasjoner mellom kommunene når det gjelder nivået på ytelsene. Lars Inge Terums undersøkelse (1996) av 44

utvalgte sosialkontorer viser ved tre typiske søknader at tilskuddene varierte fra null opp til 4 600 kroner pr. måned. Dette står i motstrid til rettsstatsprinsippet om at like tilfeller skal behandles likt. Etter at mange kommuner har gjennomført innstramminger og mer restriktiv tildelingspraksis, er denne forskjellsbehandling forsterket. Dette kan avleses av kommunenes ulike normer eller ved å sammenligne fylkenes gjennomsnittlige stønadsnivå pr. klient. I 1994 var variasjonsbredden fra 13 821 kroner pr. klient til 32 047 kroner uten at det kan påvises sammenheng med levekostnader.

I forbindelse med behandlingen av Velferdsmeldingen (Innst. S. nr. 180 (1995-1996)) ble både ulikebehandling og urettferdigheten i det nåværende system påpekt og dokumentert. Det er påkrevet med bedre inntektssikring for dem som faller utenfor arbeidsmarkedet, eller som av andre årsaker ikke kan forsørge seg selv og sin familie.

Dette medlem mener en reform av sosialhjelpssystemet må kombineres med omorganisering av det offentlige ansvar for vurdering, tildeling, utbetaling og kontroll i forhold til rettighetsregulerte ytelser. Ved å overføre støtte til livsopphold til trygdekontorene vil det gi bedre utnytting av ressursene, samordningsgevinster i forhold til andre ytelser og dermed større brukervennlighet. Det vil også gi mulighet til å gi mye mer helhetlig bistand til den enkelte uten å behøve å sende vedkommende fra ett offentlig kontor og videre til det neste.

Dette medlem mener at det bør opprettes en minstandard på den stønad som gis. Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO) påpeker at en nasjonal minstenorm kan bidra til at sosialarbeidernes ressurser frigjøres til å utøve sosialt arbeid overfor de mange som i dag ikke får tilstrekkelig sosialfaglig bistand. På den måten kan personer med rusproblemer, psykiske problemer og andre funksjonsvansker få bistand, råd og veiledning til å mestre sitt liv best mulig. En nasjonal minstandard som justeres i takt med prisutviklingen, kan garantere at det er sammenheng mellom normene og de faktiske levekostnader. Videre kan det gjennom informasjon fra myndighetene i tråd med sosialtjenesteloven § 3-5 gi den enkelte kunnskap om sine rettigheter slik at hun/han kan forsvare sine interesser. Man unngår også umyndiggjøring av sosialklienter. Den enkelte har rettskrav på et minimumsbeløp, og kan selv disponere og planlegge sin økonomi innenfor dette beløp. En minstandard kan også føre til større likhet i stønadstilbudet uavhengig av bosted, og forhindre at hensyn til kommunale budsjetter får innvirkning på hjelpen.

Sosiallovutvalget oppnevnt i 1980 for å forberede ny sosiallov foreslo blant annet at man skulle lovfeste en normert minsteytelse på økonomisk sosialhjelp, basert på folketrygdens minstepensjon og differensiert etter hjelpesøkerens livssituasjon. I tillegg skulle det ytes stønad etter skjønn og egen bestemmelse om nødhjelp.

Det er i dag for mange et stort problem å få oversikt over hvilke rettigheter det norske samfunnet gir den enkelte, spesielt når det gjelder helse- og sosialtjenester. Det å oppsøke sosialkontoret for å få bistand oppleves av mange som nedverdiggende og flaut, i stedet for at det skal være en del av det norske velferdssystemet. Samtidig er en del av stønadsmottakerne også enten trygdede eller arbeidsledige.

Dette medlem vil vise til dette medlems forslag til full samordning av sosial-, arbeidsmarkeds- og trygdeetaten under kap. 9.

Bostedsløse

Komiteen viser til at bostedsløse er en av de svakeste gruppene i det norske samfunn. Komiteen viser til at det er over 6 000 registrerte bostedsløse i Norge i dag. Det er i første rekke et storbyfenomen. I Oslo er det om lag 2 500, i Bergen 800, i Trondheim 300 og i Stavanger om lag 250. Til sammen 62 pst. av de bostedsløse holder til i de fire byene.

Komiteen er svært bekymret for utviklingen for de svakest stilte på boligmarkedet. Her er det nødvendig med en sterkere innsats fra det offentliges side. Komiteen viser for øvrig til sine merknader og forslag til kapittel 8 og 9 i meldinga.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at det boligtilbudet som gis mange bostedsløse i form av hospits, er en svært utilfredsstillende ordning. For barnefamilier bør hospits ikke tas i bruk. Regelverk for sosialhjelp, trygdeordninger og gjeldsordningsloven må gås igjennom for å finne fleksible løsninger som hindrer at barnefamilier blir bostedsløse.

Flertallet mener at det i stedet bør bygges opp skjermede botilbud underlagt kommunal kontroll, ansvar og oppfølging. Det vil gi bostedsløse mulighet til å etablere seg i boforhold av varighet, og hvor de også kan få verdighet de i dag ikke gis. Slike botilbud vil også være økonomisk mer fornuftige enn dagens utstrakte hospitsbruk, som er svært dyr.

Flertallet fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen medvirke til at bruk av hospits som boligløsning for barnefamilier og enslige barn og ungdom opphører."

Samlede levekår i noen av gruppene

Komiteen vil peke på at skoleelever og studenter har fått dårligere levekår fra 1991 til 1995.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at dette dokumenterer behovet for et langt sterkere politisk fokus på barns og unges situasjon og behovet for en arbeidsmiljølov for elever og studenter.

Komiteen vil videre peke på at blant barnefamiliene derimot har levekårene bedret seg betydelig både for de med små barn, og for de med eldre barn. For enslige forsørgere viser det seg at det særlig er inntekten som gir utslag for gode eller dårlige levekår. Komiteen har merket seg at funksjonshemmede har mye dårligere samlede levekår enn gjennomsnittet av befolkningen. Videre vil komiteen peke på at mennesker som blir forsørget av offentlige ytelser, totalt sett har dårligere samlede levekår enn resten av befolkningen.

Komiteen viser til en ny undersøkelse fra Universitetet i Tromsø som viser at lav lønn gir høyere risiko for dårlig helse. Kvinner i husholdninger med bruttoinntekt under 151 000 kroner årlig har 4,5 ganger større risiko for å ha dårlig fysisk helse sammenlignet med kvinner med over 600 000 kroner i inntekt. Risikoen for å ha dårlig psykisk helse er hele sju ganger høyere for dem med lavere inntekt.

6. REGIONAL FORDELING AV LEVEKÅR

6.1 Samandrag

Det blir i meldinga gjort greie for den regionale utviklinga og fordelinga av levekår.

Inntekta ligg jamt over lågare i perifere strøk enn i byar og tettstader og i dei større byane. Differansen har ikkje vorte vesentleg endra dei siste ti åra. Spesielt kvinner i periferien har låg inntekt.

Det er små skilnader både i sysselsetjing og arbeidsløyse mellom typar bustadkommunar, men nivået på sysselsetjinga totalt er litt høgare i storbyane enn i perifere bustadkommunar. Den høgaste sysselsetjinga har ein i by/tettstader og perifere kommunetypar på Vestlandet, medan perifere strøk i Nord-Noreg har den lågaste delen med sysselsette. Tal for arbeidsløyse gir det same biletet. Sysselsetjinga er elles høgast blant menn i byar og tettstader og lågast blant kvinner i perifere bustadkommunar.

Det har skjedd ei markert regional utjamning med omsyn til kor stor del som har grunnskule som høgaste utdanning. Ungdom vel vidaregåande opplæring uavhengig av kvar dei bur i landet. Oslo hadde i 1997 den høgaste delen med personar med høg utdanning. Deretter følgjer dei andre storbyane, sentrale kommunar og til sist utkantane.

Det er store regionale skilnader i forbruket av visse typar av trygdeytningar. Dette gjeld mellom anna forbruket av helserelaterte ytingar til livsopphald som sjukepengar, attføring og uførepensjon. Det er også store skilnader når det gjeld grunnstønad og hjelpestønad.

Det er store fylkesvise variasjonar i forbruket av helserelaterte ytingar. Høgst var forbruket i Finnmark, med Østfold på ein klar andre plass. Lågast forbruk var det i Sogn og Fjordane og Rogaland. Det var dei same fylka i 1989 og i 1998 som hadde eit forbruk som låg høvesvis høgare/lågare enn landsgjennomsnittet.

Bustadsituasjonen er betre i utkantane enn i sentrale strøk. Butilhøva i storbyane skil seg ut særleg på to måtar: fleire har dårleg standard på bustaden eller dårleg utemiljø. I Oslo er det fleire som har opphoping av dårlege butilhøve enn befolkninga elles i landet. Det er relativt mange med svake burettar og dårleg buøkonomi i perifere kommunar.

Jamvel om det er regionale skilnader i helsetilstanden, er den venta levealderen for nyfødde nokså lik over heile landet. Venta levealder har gått opp både for kvinner og menn dei siste åra, og viser at kvinner har om lag fem år lengre venta levealder enn menn (81 år for kvinner og 75,5 år for menn). Ei undersøking av skilnadene mellom bydelane i Oslo, viste at desse var større enn mellom fylka. Statens helsetilsyn drøftar i tilsynsmeldinga for 1997 ulike sider ved sosiale skilnader og helse. Dei peikar på at det er store geografiske skilnader ikkje berre når det gjeld fordeling av helsepersonell, men også til dømes når det gjeld bruk av lækjemiddel.

Studiar av levekåra til folk viser ingen dramatiske skilnader mellom ulike regionar når det gjeld den kontakten folk har med familiar, venner og grannar. Folk på landsbygda held likevel meir kontakt med grannane sine enn folk i dei største byane, og denne skilnaden har vore nokså stabil dei siste 15 åra.

Kulturbrukundersøkingar viser at det er klare regionale skilnader i kulturtilbodet. Den delen som er aktiv i organisasjonar, er høgast i dei grisgrendte strøka (55 pst.) og lågast i dei mest tettbygde strøka (48 pst.).

Når det gjeld offentlege tenester, er grunnskuletilbodet jamnast fordelt i høve til behovet, deretter kjem barnehagetilbodet og heimhjelpstenesta. Heimesjuka-pleie er skeivare fordelt, noko som også er tilfelle for mellom anna barn i barnevernstiltak. Lovpålagde tenester er jamt fordelte, medan variasjonane mellom kommunane er store der den nasjonale standardiseringa er låg. Det viser seg at ein i langt større grad finn tendensar til at tenestetilbodet jamt over er godt i somme kommunar, enn at kommunar som har eit godt utbygd tilbod på somme område har dårlegare tilbod på andre. Den beste dekninga av kommunale tenester er i Finnmark. Oslo har også god dekning samanlikna med andre store byar. Når det gjeld produktivitet og standard på tenestene, skårar dei tre nordlegaste fylka høgast, medan Vestfold ligg på botnen. Det er markerte skilnader innanfor somme fylke. Helseundersøkingane frå 1995 viser generelt at personar i perifere område har mindre kontakt med delar av helsetenesta enn personar i storbyar.

Levekårsindikatorane i dei samiske områda følgjer i stor grad mønsteret for Nord-Noreg i det heile, men ligg på fleire område klart dårlegare an enn snittet for landsdelen.

Det ser ikkje ut til at det er slik at somme regionar systematisk kjem dårleg ut på alle område.

I storbyane, og særleg i Oslo, er det fleire som har svært dårlege levekår i høve til resten av landet. Oslo

har bydelar med både dei beste og dei dårlegaste levekåra i Noreg.

Også i dei andre norske storbyane er det levekårsskilnader mellom bydelane. Mønsteret er parallelt til det ein finn i Oslo. I sentrale byområde er levekårspresset sterkast med høg arbeidsløyse, dårlege butilhøve, behov for sosialhjelp, høge dødstal og kriminalitet. Samtidig er det i sentrale bystrøk populære byområde som trekkjer til seg yngre folk med høg utdanning og kjøpekraft. Inntekta til gruppa med høgast inntekt har auka meir i storbyane og mest i Oslo, i høve til heile landet. Det er òg i Oslo vi finn dei sterkaste utslaga for gruppa med lågast inntekt.

6.2 Komiteen sine merknader

Komiteen viser til at det ikke er svært store forskjeller i levekår mellom de ulike deler av landet eller mellom de ulike regionene i landsdelene. Det er i de største byene at en ser økende grad av forskjeller i levekår.

Komiteen har registrert at f.eks i Oslo bor menneskene med de beste levekår her i landet, samtidig som de med de dårligste levekår bor der. Samme tendens ser en i de andre storbyene her i landet.

Komiteen viser til at boligforholdene er en av de viktigste faktorene til de økende levekårsforskjellene i byene. Meldinga dokumenterer at boligsituasjonen er bedre i utkantene enn i sentrale strøk. Forskjellene i inntekt er også større i byene enn i andre deler av landet, og det er lavinntektsgruppene som også har de dårligste boligforholdene i byene. I flere byer er det tendenser til at grupper med like levekår bosetter seg i samme område. En kan da få forsterket virkningen av tendenser til opphopning av mennesker med mange levekårsulemper i samme strøk.

Komiteen viser til at en viktig faktor for bedre utjamning er bedring av sysselsettingssituasjonen og et arbeidsmarked som inkluderer alle. Her er det ikke store forskjeller mellom by og land, og distriktsnorge klarer seg godt i konkurransen med byer og tettbygde strøk når det gjelder sysselsetting.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til at Utjanningsmeldinga på en klar måte påviser levekårsproblemene i storbyene. Flertallet vil vise til at undersøkelser som er gjort i indre Finnmark (kommunene Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Tana og Nesseby), synliggjør tilsvarende levekårsproblemer i dette området som i indre Oslo øst. Det er derfor etter flertallets syn viktig å rette en særlig oppmerksomhet mot dette området, på linje med oppmerksomheten som meldinga retter mot indre Oslo øst.

Til tross for levekårsproblemene har omstillingsregionen hatt en positiv utvikling. Kommunene har satt i gang en serie tiltak lokalt. Videreføringen av omstillingsprogrammet avsluttes inneværende år. Med de utfordringene regionen står overfor, er det nettopp i årene som kommer at man etter flertallets syn har

behov for å følge opp omstillingsarbeidet. Den politiske ledelsen i kommunene har utviklet forslag til en tiltakspakke for regionen som innebærer a) oppbygging av arbeidsstyrkens kompetanse, b) oppgradering av infrastrukturen, c) ivaretagelse av nåværende offentlige institusjoner og opprettelse av nye, d) utvikling av stedegne arbeidsplasser, basert på utnytting av lokale ressurser, e) satsing på nyetableringer av stedsuavhengige arbeidsplasser (bl.a. registerarbeidsplasser).

Dersom dette arbeidet skal lykkes, er man etter flertallets syn avhengig av en forståelse for situasjonen, og statlige tiltak i denne regionen må samordnes med de tiltak man søker å realisere lokalt.

Som ledd i å kunne oppnå dette, fremmer komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om raskt å legge fram en sak for Stortinget om levekår i indre Finnmark."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Høyre, ber om at Regjeringen på egnet måte orienterer Stortinget om situasjonen i indre Finnmark.

Utdanning

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at meldinga slår fast at utdanning på grunnskole- og videregående nivå stort sett er lik over hele landet, men at det ikke har skjedd en regional utjamning når det gjelder høyere utdanning.

Komiteen mener det er viktig å satse på kompetanse og kunnskap i distriktene for slik å sikre bosettingen.

Komiteen har sett at erfaringene med desentralisert utdanning er meget gode. Slik utdanning har ofte stor søkning, og de som gjennomfører den, blir i stor grad værende i sitt distrikt. Komiteen ser at en desentralisert utdanning er positiv også for familier, fordi utdanningen kan tas på hjemstedet. Komiteen mener på den bakgrunn at det er behov for en sterkere satsing på desentralisert høyere utdanning. Komiteen ser det som en nasjonal oppgave å gi studietilbud desentralisert, og vil stimulere de høyskoler som velger å legge ut en del av sine tilbud.

7. FORDELING AV INNTEKT OG LEVEKÅR I EIN DEL OECD-LAND

7.1 Samandrag

Meldinga samanliknar velferdssystema, utdanningsnivået, arbeidsmarknaden, skattenivået, inntektsfordelinga og omfanget av låge inntekter i Noreg, Sverige, Danmark, Tyskland, Storbritannia, Nederland, Frank-

rike og USA. Desse landa har ulike innretningar på velferdssystema sine, og det blir skilt mellom tre modellar: ein angloamerikansk, ein kontinental og ein skandinavisk. Dei fleste landa har trekk frå fleire av modellane. Noreg har i stor grad ein skandinavisk velferdsmodell, men har òg trekk frå den kontinentale modellen.

Samanlikna med dei andre landa har Noreg i heile perioden 1986-96 hatt relativt låg arbeidsløyse. I tillegg er arbeidsmarknadsdeltakinga svært høg i Noreg og Danmark i høve til andre land. Medan både Sverige og Danmark har opplevd fallande yrkesdeltaking etter 1986, var deltakinga i Noreg i 1996 på om lag same nivå som 10 år tidlegare.

Utdanningsnivået er høgt i Noreg i høve til andre land. Saman med Tyskland og USA har Noreg den høgaste delen i yrkesaktiv alder med utdanning på minst vidaregåande nivå. USA og Nederland har den høgaste delen med utdanning på universitetsnivå, men denne delen er også relativt høg i Noreg og Danmark. Særleg har kvinner høgt utdanningsnivå i Noreg.

Noreg har eit skattenivå som er lågare enn gjennomsnittet for dei nordiske landa, men klart høgare enn til dømes USA. Når det gjeld marginalskatt på arbeid, har Noreg lågare skattenivå enn dei fleste europeiske landa, men klart høgare enn til dømes Storbritannia og USA. Den formelle skattesatsen på overskot i Noreg er relativt låg i internasjonal samanheng.

Saman med dei andre nordiske landa og Nederland er inntektsfordelinga jamn i Noreg samanlikna med andre OECD-land, men inntektsskilnadene er noko større i Noreg enn i dei andre nordiske landa, og dei ser ut til å ha auka meir enn i dei fleste av dei andre landa frå midt i 1980-åra til midt i 1990-åra. Auka inntektsskilnader er likevel ikkje eit særnorsk fenomen. Lønnsinntektene i Noreg er jamnare fordelte enn i Danmark, Sverige, Tyskland, Nederland og USA. Ein større del av dei offentlege overføringane går til tredelen med lågast inntekt i Noreg enn i andre land. På den andre sida tilfello kapitalinntektene i større grad den rikaste tredelen i Noreg enn i både Danmark, Sverige, Nederland, Tyskland og USA.

Det er mogleg å analysere inntektsfordelinga mellom grupper ut frå arbeidstilknytning, alder og hushaldstype for Noreg, Danmark, Sverige, Nederland, Tyskland, Frankrike og USA. For å kunne samanlikne inntektsnivået til grupper frå ulike land, er den gjennomsnittlege inntekta til kvar gruppe samanlikna med gjennomsnittsinntekta i kvart land. Personar under 30 år og over 65 år har klart lågare inntekter enn gjennomsnittet i alle landa, og medan det ser ut til at inntektene til unge er på om lag same relative nivå i Noreg som i dei andre landa, har alderspensjonistane noko lågare inntekt i Noreg enn i ein del andre land. Også einslege forsørgjarar og einslege har klart lågare inntekter enn gjennomsnittet i folket i alle landa. Både norske einslege forsørgjarar og barnefamiljar ser ut til å ha gode relative inntekter i høve til andre land, medan einslege gjennomsnittleg ser ut til å ha relativt låge inntekter.

Hushald utan yrkestilknytning har naturleg nok mykje lågare inntekter enn gjennomsnittet i alle dei sju landa, men det kan sjå ut som om denne gruppa har lågare inntekter i Noreg enn i ein del andre land.

Når det gjeld utbreiinga av låge inntekter, er rangeringa mellom landa i grove trekk den same som for inntektsfordelinga. Den delen av befolkninga som har låge inntekter er relativt låg i dei skandinaviske landa og Nederland, særleg samanlikna med Storbritannia og USA. Delen med vedvarande låge inntekter er endå lågare. I Noreg og dei fleste andre landa har det vore ein auke i delen med låge inntekter dei siste 10 åra, medan det kan sjå ut som det har vorte færre med låge inntekter i Danmark, Frankrike og USA. Auken i talet på personar med låg inntekt har vore sterkare til dømes i Tyskland og Nederland enn i Noreg. Delen med låge inntekter blant einslege forsørgjarar, unge vaksne, sjuke/uføre og pensjonistar ser ut til å vere høgare i Noreg enn i Danmark, medan han er relativt låg i høve til dei andre landa.

Delen av folketalet som har dårlege levekår på fire område samtidig (bustad, inntekt, mangel på forbruks-gode og mangel på nødvendige gode) er svært låg både i Danmark, Noreg, Nederland, Frankrike og England, mellom 0,7 pst. og 2,1 pst. Vel 6 pst. har dårlege levekår på minst tre område i Noreg, mot vel 5 pst. i Danmark og over 8 pst. i Frankrike. Det ser ikkje ut til å vere nokon klar samanheng mellom låge inntekter og sosial deltaking i nokon av desse landa.

Delen av unge vaksne som har dårlege levekår på alle fire områda er høgare i Noreg enn i dei andre landa. For alderspensjonistar er det derimot færre som har dårlege levekår på fleire område samtidig i Noreg enn i dei andre landa.

Analysar syner at det kan vere ein samanheng mellom offentleg velferdsproduksjon og type velferdstat på den eine sida og låge inntekter og opphoping av dårlege levekår på den andre. Land som brukar mykje pengar på helsetenester og trygder har i hovudsak eit mindre omfang av låge inntekter enn statar som brukar lite på slike føremål. Det kan sjå ut som om både talet på personar med låge inntekter, graden av låge inntekter for dei som har låg inntekt og omfanget av opphoping av dårlege levekår er lågare i dei skandinaviske velferdsstatane som Noreg og Danmark enn i den angloamerikanske velferdsstaten England som har meir fokus på behovs- og innteksprøvde ordningar.

7.2 Komiteen sine merknader

Komiteen vil peke på at sammenlignet med Sverige, Danmark, Tyskland, Storbritannia, Nederland, Frankrike og USA har det i hele perioden 1986 til 1996 vært relativt lav arbeidsledighet i Norge, og vi har en høy yrkesdeltaking.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, merker seg med interesse at vi har et skattenivå

som er lavere enn gjennomsnittet for de nordiske landene. Det er videre positivt at vi har en relativt jamn inntektsfordeling, men det ser ut til at inntektsforskjellene har økt noe mer i Norge enn i landene vi sammenligner oss med.

Analysene kan tyde på at andelen i befolkningen med lave inntekter og opphopning av dårlige levekår er mindre i land med universelle velferdsordninger, som for eksempel Norge, enn i land som har mer behovsprøvde eller inntektsavhengige ordninger.

Flertallet viser til at Norge, sammen med de andre nordiske landene, i internasjonal sammenlikning har et høyt skattenivå målt ved skatter og avgifter som andel av BNP. Flertallet slutter seg til vurderingen av at dette må ses på bakgrunn av at Norge og de andre nordiske landene har et relativt godt utbygd offentlig pensjonssystem og stor grad av skatt på pensjonsinntekter m.v. Flertallet er videre enig i at en i alminnelighet bør være noe varsom med å trekke generelle konklusjoner om skattenivået i ulike land på bakgrunn av slike oppstillinger. Flertallet har merket seg at Norge gjennom skattereformen 1992 har gått langt i å redusere skattesatsene på et utvidet skattegrunnlag. Flertallet viser også til at det norske skattesystemet etter reformen gis meget positiv omtale fra ulike hold. Flertallet viser i denne sammenheng til OECDs landrapport 22. februar 2000 hvor det framgår at Norge gjennom skattereformen har nådd langt i å eliminere samfunnsøkonomiske kostnader som kan følge av et høyt skattenivå.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre understreker at Norge har et av verdens høyeste skattenivå, og mener det ikke er grunnlag for å trekke den konklusjon at det norske skattenivået, når vi fokuserer på virkningene for innbyggerne, er lavere enn i de øvrige nordiske land. For det første er skattenivået når en holder petroleumsektoren utenfor, dvs. skatteandelen av BNP for Fastlands-Norge, langt høyere enn skattenivået som andel av BNP. Dette er også påpekt i meldingen. Det samme er virkningen av nasjonalregnskapsrevisjonen, som fører til at Norge fremstår med et lavere skattenivå enn land som ikke har gjennomført en slik revisjon. Videre er det et faktum at skattenivået i Norge har økt siden 1997, som er det år meldingen refererer til. Dersom en i tillegg korrigerer for subsidier og overføringer til private fra det offentlige, som er høyere i Sverige og Danmark enn i Norge, finner en at nettoskattenivået i fastlands-Norge er minst på linje med Danmark og Sverige. Disse medlemmer vil understreke at dette skattebegrepet sier langt mer om befolkningens disponible inntekt etter skatt enn skatten som andel av BNP.

Disse medlemmer viser til Norges svært høye skattenivå, også sammenlignet med andre land. Disse medlemmer viser til at skattenivået i en slik oppstilling åpenbart henger sammen med hvilke løsninger

som er valgt i forhold til pensjonene, men vil advare mot å trekke den slutning at dette forklarer det høye norske skattenivået. Sammenlignet med andre land har Norge en omfattende offentlig sektor med mange store og små, viktige og langt mindre viktige arbeidsoppgaver. I et langsiktig perspektiv er det en nær sammenheng mellom størrelsen på offentlig sektor og skattenivået, selv om noe av skatten kan omdefineres til å være en del av et "pay-as-you-go"-pensjonssystem.

Disse medlemmer vil også advare mot å tro at det norske skattesystemet ikke har negative virkninger, slik flertallet ser ut til å gjøre.

At skattereformen i 1992 samlet sett sannsynligvis bidro til å redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved inntektsbeskatningen, er riktig. Dette er imidlertid på ingen måte det samme som at de samfunnsøkonomiske kostnadene nærmest er eliminert, slik flertallet gir uttrykk for. All beskatning fører til samfunnsøkonomiske kostnader, men utformingen av skattesystemet kan bestemme hvor store kostnadene skal være. Det er også en feilslutning å koble effektivitetsgevinstene ved skattereformen i 1992 til de samfunnsøkonomiske kostnadene ved det totale skattenivået. Dette utgjøres også av en rekke andre skatter og avgifter som ikke var omfattet av skattereformen. Disse medlemmer vil peke på at det kanskje er nettopp innenfor de skatter og avgifter som ikke var omfattet av skattereformen, en i dag finner de største negative virkningene for landet. Formuesskatten, investeringsavgiften og flere av særavgiftene er noen skatteformer som i dag har svært negative virkninger for norsk økonomi, og som disse medlemmer ønsker å redusere.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til sine merknader om vurdering av skattesystemet og nødvendige grep for å gjøre det mer rettferdig under kap.3.2.

8. HOVUDLINER I FORDELINGS-POLITIKKEN

8.1 Samandrag

Regjeringas mål og strategiar i fordelingspolitikken

Det blir i meldinga understreka følgjande mål for Regjeringa:

- Samfunnet skal vere prega av små forskjellar i inntekt og levekår.
- Alle skal vere sikra trygge levevilkår og ein tilfredsstillande materiell levestandard, uavhengig av bustadplass, kjønn og sosial eller etnisk bakgrunn.
- Barn skal ha trygge og gode oppvekstvilkår, og få nødvendig omsorg frå foreldre og andre vaksne.
- Flest mogleg skal kunne vere sjølvforsørgde og ha ein tilfredsstillande levestandard av inntekt frå eige arbeid.
- Alle må yte etter evne til fellesskapet.

- Alle skal kunne utnytte evner og arbeidskraft på best mogleg måte.
- Stønadsordningar og skattesystemet skal vere innretta slik at dei økonomiske incentiva til å vere i arbeid ikkje blir for svake.
- Lokale og regionale forvaltningsnivå skal ha stor fridom til sjølv å utvikle tenestene.
- Folk skal ha lik rett til offentlege tenester uansett kor i landet dei bur.
- Flest mogleg skal kunne forsørge seg sjølv.
- Arbeidsmarknaden skal ha plass også til menneske som ikkje kan yte full innsats til ei kvar tid.
- Det sosiale tryggleiksnettet må gi betre inntekts-sikring for enkelte mindre grupper av stønadsmottakarar som i dag har dårlege økonomiske levekår og liten utsikt til å kunne forsørge seg sjølv gjennom arbeid.
- Skattereglane skal gi ei betre fordeling mellom dei med høge og dei med låge inntekter.

Ein stabil og sunn økonomi

Det blir understreka at for å byggje opp under ei god utvikling i levekår også for dei som i utgangspunktet står svakast, må den økonomiske politikken medverke til gode og stabile rammevilkår for enkeltmenneske og verksemdar og til ein stabil økonomisk utvikling.

Den økonomiske politikken til Regjeringa er basert på følgjande hovudelement:

- Ein fordelingspolitikk som legg vekt på at alle lengst mogleg skal kunne delta i arbeidslivet og få ta del i goda i samfunnet.
- Finanspolitikken og utbygginga av oljesektoren blir brukt til å stabilisere utviklinga i innanlandsk etterspurnad etter varer og tenester.
- Pengepolitikken blir retta inn mot å halde krona stabil overfor europeiske valutaer.
- Eit inntektspolitisk samarbeid som skal medverke til moderat pris- og kostnadsvekst.
- Strukturpolitikken skal medverke til at arbeidskraft, kapital og naturressursar blir forvalta best mogleg, og til at ein spreidd busetnad blir oppretthalde.
- Ei langsiktig, berekraftig forvaltning av ressursane i landet og effektiv miljøpolitikk med bruk av økonomiske verkemiddel.

Skatt som verkemiddel i fordelingspolitikken

Regjeringa vil i tida framover vurdere endringar i skattesystemet og vil leggje vesentleg vekt på fordelingsverknadene av skattereglane både i høve til dei med dei lågaste og dei med dei høgaste inntektene. Regjeringa vil samstundes leggje vekt på at eventuelle endringar i skattesystemet skal medverke til eit enklare og meir effektivt skattesystem, og at ein tek omsyn til motiva verksemdene har for å gjere samfunnsøkonomisk lønnsame investeringar i Noreg. Regjeringa ser det som viktig å føre vidare hovudprinsippa frå skattereforma i 1992 om å sikre størst mogeleg skattemessig

likehandsaming av ulike investeringar og spareformer. Dessutan vil Regjeringa leggje vekt på å auke bruken av grøne skattar og avgifter i staden for skattar som påverkar ressursbruken på ein uheldig måte.

Arbeidsmarknadspolitikken

Regjeringa legg vekt på at arbeidslivet i større grad kan gi rom for personar med yrkeshemming og helsemessige og sosiale problem. Det blir understreka at ungdom under 20 år fell inn under ungdomsgarantien. Langtidsledige skal også vere prioriterte til tiltak. Det blir lagt vekt på at innsatsen for yrkeshemma arbeids-søklarar er ein integrert del av arbeidsmarknadspolitikken. Regjeringa ser det som viktig å sikre tilbod til arbeidslause med samansette problem og at personar med kroniske og variable lidningar kan få prøve seg ut i arbeidslivet ved hjelp av bistand som er tilpassa behova deira. Regjeringa går inn for eit opplegg med tidleg integrering av innvandrarar i lokalsamfunn og arbeidsmarknaden gjennom ei meir målretta og samordna kvalifisering av nyleg komne innvandrarar.

Utdanningspolitikken

Regjeringa legg vekt på lik rett/tilgang til utdanning, som eit verkemiddel til å skape like moglegheiter, og legg stor vekt på at langtidsledige, yrkeshemma og funksjonshemma skal få den kompetanseutviklinga som er nødvendig for mest mogeleg aktiv deltaking. Regjeringa tek sikte på ei betre samordning mellom ulike etatar for at dei som treng lengre tid enn andre og betre tilrettelegging for å kunne gjennomføre utdanninga si, skal kunne fullføre vidaregåande opplæring.

Offentlege overføringar og arbeidslina i velferdspolitikken

Regjeringa meiner at det er behov for ytterlegare tiltak for å motverke at yrkeshemma fell mellom to stolar og korkje får varig arbeid eller varig inntekts-sikring gjennom uførepensjon. Regjeringa vil derfor gå inn for ei mjukare arbeidslina, som legg vekt på at arbeidslivet i større grad enn i dag skal gje rom for personar som har varig yrkeshemming av ulik slag og grad.

Etter 1998 er ordinær stønadstid for overgangs-stønad til einslege forsørgjarar tre år som kan utvidast med to år når perioden òg inkluderer nødvendig utdanning. Det blir uttala at kravet om yrkesretta aktivitet etter tre års stønadstid for nokre kan vere for høgt og hindre meir fleksible tilpassingar til arbeidslivet/utdanning. Regjeringa vil vurdere eventuelle endringar i stønadstida.

Regjeringa ser på utdanningsstønadene som eit viktig verkemiddel for å få fleire einslege forsørgjarar i arbeid. Regjeringa vil derfor gå inn for å betre utdanningsstønadene og tilpasse den betre til høve og krav i arbeidslivet.

Regjeringa legg til grunn at folketrygda framleis skal vere det berande elementet i det samla pensjons- og stønadssystemet, fordi det gir tryggleik for den enkelte og medverkar til utjamning av inntektene i samfunnet.

Regjeringa vil føre vidare hovudtrekka i pensjons-systemet i folketrygda. Regjeringa legg vidare til grunn at tenestepensjonar og eigne pensjonsordningar også i framtida skal fungere som supplerande ordningar til pensjonssystemet i folketrygda.

Regjeringa ønskjer at også barn av uførepensjonistar må sikrast gode økonomiske oppvekstvilkår, og tek sikte på å betre stønadsordningane for desse. Regjeringa ønskjer også å endre reglane for tildeling av uførepensjon til gifte og sambuande som arbeider deltid, slik at desse får betre utteljing ved uførepensjonering. Regjeringa vil vidare sikre tidlegare familiepleiarar, som i mange år har utført tyngjande omsorgsarbeid, stønad i ein overgangsperiode før dei blir sjølvhjulpne, og at skilte enker får betre inntektssikring.

Regjeringa vil vurdere ei betre målretting av trygdestønadene til bilhald for funksjonshemma.

Regjeringa legg vekt på at barnetrygda skal vere ei god og tidsmessig stønadsordning til alle barnefamiliar, og går inn for at barnetrygda framleis skal vere ei generell og ikkje ei inntektsprøvd ordning.

Slik Regjeringa ser det, vil det vere problematisk å gi relativt unge personar ei varig inntektssikringsordning utanfor ordninga med uførepensjon. Etter oppfatninga til Regjeringa vil tiltak som kan leie til arbeid og aktivitet og utbygging av aktuelle tenester, vere betre enn ei varig inntektssikringsordning. Regjeringa vil derfor ikkje foreslå ei ordning med sosial trygd for langtidsmottakarar av sosialhjelp.

Regjeringa går inn for å sikre pensjonistar med kort butid i landet og som står utan eller har moderate inntekter, betre økonomisk tryggleik enn dei har i dag.

Regjeringa foreslår at det skal setjast i verk ytterlegare tiltak for å redusere vilkårlege skilnader i den økonomiske sosialhjelpa. Sosial- og helsedepartementet vil utarbeide vegleiande retningslinjer for stønadsnivået, slik lova gir heimel for. Kompetanseheving i sosialtenesta blir også nemnd som eit viktig verkemiddel.

Helse-, sosial- og familiepolitikk

Regjeringa ønskjer å prøve ut om det bør leggjast til rette for ei tettare kopling mellom sosialtenesta og arbeidsmarknadsetaten sine verkemiddel for å hindre marginalisering.

Sosial- og helsedepartementet vil vurdere å sette i gang eit forsøksopplegg med ein tenestebasert modell for brukarbetaling ved langtidsopphald i sjukeheim i utvalde kommunar. Parallelt med forsøksprosjektet vil departementet arbeide med vidare utgreingar og analysar, særleg i høve til skjermingsproblematikk for ulike brukarar og korleis brukarbetalingssinntektene for det offentlege utviklar seg ved ein slik modell. Det blir uttala at ein har lite samla kunnskap om korleis den samla effekten av ulike betalingsordningar er for levekåra for utsette grupper, og korleis dei ulike skjermingsordningane samla sett fungerer for kronikarar, funksjonshemma og storforbrukarar. Det blir vidare peika på at for enkelte brukarar kan samla betaling bli så stor at dette svekkjer dei økonomiske levekåra i

ikkje-uvesentleg grad. Regjeringa vil på denne bakgrunnen sette i gang ein gjennomgang av bruken av eigenbetaling for å finne fram til ordningar som betre skjermer kronikarane. I samband med dette skal det vurderast eit avgiftstak 2 for utgifter funksjonshemma og kronisk sjuke har, utover det som blir dekt av frikortordninga.

Bustadpolitikk og levekår

Regjeringa meiner at auka bustadtilskot til prosjekt som hjelper bustadlause, eller andre særleg vanskelegstilte på bustadmarknaden, er ei prioritert oppgåve.

Etter Regjeringa si vurdering er det nødvendig med eit meir omfattande og betre organisert skjerma bustadtilbod for vanskelegstilte, og det blir uttala at kommunane må ta eit særskilt ansvar for å organisere eit bustadtilbod retta mot svakt stilte grupper. Regjeringa vil legge vekt på at kommunar med store bustadpolitiske utfordringar og gode handlingsplanar får auka støtte frå Husbanken i åra som kjem.

Fordelingspolitikk og levekår i storbyane

Regjeringa går inn for at staten skal medverke i eit samarbeid om å betre butilhøva og skape funksjonelle storbyar. Det blir uttala at offentleg eigedom er ein strategisk ressurs som kan utnyttast betre i byane, og at kommunane må ta initiativ for å vurdere om dei er eigna til bustadformål.

Det blir understreka at etableringslån, kjøpslån, og bustadtilskot er særleg viktige ordningar for storbyane, og at om ordningane skal vere effektive, må dei vere tilpassa det reelle buutgiftsnivået i dei store byane.

Regjeringa vil freiste å redusere bruken av hospits hjå sosialtenesta ved å stimulere til bruk av andre bustadformer for bustadlause. Samstundes ser Regjeringa behov for ordningar som kan sikre tilfredsstillande drift av hospitsa.

Det blir uttala at eit betre hjelpeapparat for bustadlause er eit særleg ansvar for storbykommunane. Regjeringa legg stor vekt på at kommunane, statlege etatar og departementet skal styrkje og samordne innsatsen sin for å løyse oppgåvene på dette feltet, og vil følgje opp overfor sosialtenesta og gjennom Husbanken.

Ei open og samordna forvaltning og samspelet med frivillig verksemd

Det blir gjort greie for tiltak for å betre samarbeidet mellom helse-, sosial-, trygde- og arbeidsmarknadsetaten, og etter Regjeringa si mening må ein vurdere om andre etatar bør trekkjast meir forpliktande inn i samarbeidet om vanskelegstilte grupper. Dette gjeld næringssetaten og bustadsetaten for dei kommunane som har slike etatar, og det gjeld oppfølgingstenesta og vidaregåande skule, kriminalomsorga i fridom og kulturetaten.

Det blir lagt vekt på at frivillige organisasjonar har ei viktig rolle å spele på mange område som er relevante

for fordelingspolitikken, og på at dei kan supplere og utfylle det offentlege.

Målgrupper for tiltak

Som særskilde målgrupper for tiltak blir nemnde hushald med varig låg inntekt, vanskelegstilte innvandrere, vanskelegstilte barnefamiljar, menneske med psykiske problem, langtidsarbeidslause og yrkeshemma, langtidssjuke, vanskelegstilte uførepensjonistar og funksjonshemma, menneske med rusproblem og bustadlause.

8.2 Komiteen sine merknader

Regjeringens mål og strategier i fordelingspolitikken

Komiteen har som mål å fjerne fattigdommen og øke verdigheten og tilhørigheten til samfunnet for personer og grupper som i dag faller utenfor fellesskapet. Et samfunn preget av solidaritet, fellesskap og respekt for mangfold og ulikhet er et trygt samfunn for alle og den beste investering i framtida.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at de overordnede målene i fordelingspolitikken er å sikre en rettferdig fordeling av goder og byrder i samfunnet. Det er et mål å legge til rette for at alle kan delta, på egne premisser. Arbeid er en nøkkel til god levestandard både på kort og lang sikt. Flertallet mener derfor det er et overordnet mål å sikre tilgangen til arbeidslivet. Videre mener flertallet det må bli mer fleksibilitet mellom arbeid og pensjon eller mellom arbeid og trygd, både for å bedre folks muligheter til å være i arbeid, men også for å sikre nødvendig arbeidskraft i samfunnet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til de overordnede målsettinger i fordelingspolitikken som fremkommer i Utjarningsmeldinga, og slutter seg til disse.

Dette flertallet har som mål et samfunn preget av små forskjeller i inntekt og levekår, der alle er sikret trygge levekår og en tilfredsstillende materiell levestandard, uavhengig av kjønn, sosial og etnisk bakgrunn, hvor man bor. Det er vidare et mål at flest mulig skal kunne forsørge seg selv og ha en tilfredsstillende levestandard av inntekt fra eget arbeid. Strategiene som må følges for å få dette til, er å omfordele gjennom skattesystemet, myke opp arbeidslinjen, bedre de offentlige tjenestene, intensivere arbeidet med å skaffe bolig til alle og lage et mer finmasket sikkerhetsnett. Fundamentet for disse strategiene er en stabil og sunn økonomi.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener at datagrunnlaget for å måle inntektsfordelingen er usikker. Det er etter disse medlemmers mening ikke særlig overraskende at

noen tjener mer enn andre, og slik vil det også alltid måtte være. Det kan ikke etter disse medlemmers syn bli et overordnet politisk mål at alle skal tjene like mye. Etter disse medlemmers mening ligger det offentliges utfordring i at en må sørge for at alle har et forsvarlig minimum å leve av. Dette minimum må imidlertid ikke være så høyt at det oppfordrer til å stå utenfor arbeidslivet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til egne forslag i innstillingen som på vesentlige punkter styrker omfordelingen i samfunnet og bedrer situasjonen for utsatte grupper utover det meldingen legger opp til.

En stabil og sunn økonomi

Komiteen slutter seg til vurderingen av at en stabil og sunn økonomi støtter opp under viktige mål i velferds- og fordelingspolitikken. Komiteen legger i denne sammenheng vesentlig vekt på at usikkerhet om den økonomiske politikken og utviklingen kan bidra til svakere sysselsettingsutvikling og økte forskjeller. Komiteen er enig i vurderingen av det inntektspolitiske samarbeidet som en viktig forutsetning for å oppnå hovedmålsettingene i den økonomiske politikken.

Når det gjelder omtalen av makroøkonomiske framskrivinger m.v., viser komiteen til sine merknader til kap. 2 i meldinga.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil peke på at en av de største truslene mot stabilitet i økonomien er en ukontrollert spekulasjonsøkonomi og uhemmet grådighet og egoisme fra ledere og kapitaleiere.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at skal inntektspolitisk samarbeid lykkes, må alle parter ta ansvar, og verdiene som skapes, fordeles rettferdig.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at signalene fra lønnsoppgjøret i privat sektor med storstreik mot skeivfordeling og grådighetskultur må tas på alvor og få konsekvenser for fordelingspolitikken.

Skatt som virkemiddel i fordelingspolitikken

Komiteen viser til gjennomgangen av hovedtrekkene i skattesystemet og vurderingene av skatt som virkemiddel i fordelingspolitikken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at det i meldinga gis en oversikt over

egnede virkemiddel for å oppnå en bedre fordeling uten at det foreslås konkrete tiltak.

Flertallet slutter seg til vurderingen av at endringer i skattesystemet bør bidra til et enklere og mer effektivt skattesystem. Flertallet viser i denne sammenheng til de anslag for skatteutgifter og skattesanksjoner som er presentert i Nasjonalbudsjettet for 2000. Flertallet peker på at dette gir en oversikt over de unntak og særordninger i det gjeldende skattesystemet som bidrar til å redusere de offentlige inntektene. Flertallet legger vekt på at innstramminger på slike områder kan gi både økte skatteinntekter og et mer effektivt skattesystem uten økning i satsene og introduksjon av nye beskatningsformer. Flertallet vil samtidig peke på at en eventuell introduksjon av nye unntak og særregler for ulike sektorer og inntektsformer vil virke i motsatt retning.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, legger avgjørende vekt på at endringer skal understøtte hovedelementene fra skattereformen 1992. Dette flertallet viser i denne sammenheng til at regjeringen Bondevik tidligere har foreslått å øke skattesatsen for alminnelig inntekt. Dette flertallet mener at dette forslaget ikke kan anses å være i tråd med en slik målsetting.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener at analysene i meldinga viser at skatt er et egnet virkemiddel i fordelingspolitikken, og at de norske skattereglene i økende grad bidrar til å jamne ut inntektsforskjellene. I denne sammenheng viser flertallet til at skattereformen trolig har bidratt til å øke gjennomsnittsskatten for de med de høyeste inntektene ved at en større del av kapitalinntektene nå kommer til beskatning.

Flertallet viser videre til at det også i de senere år har gått noe i retning av økt skatt for de med de aller høyeste inntektene og redusert skatt for de med de laveste inntektene. Flertallet viser i denne sammenheng til at budsjettopplegget for 1998 innebar en reduksjon av aksjerabattene, en viss innstramming i delingsmodellen og noe redusert formuesskatt. Flertallet viser også til at budsjettopplegget for 1999 innebar en økning i tonnasjeskatten for rederier som skattes etter de særskilt lempelige reglene for rederiselskaper. Flertallet viser til at fordelingsprofilen i skatteopplegget for 2000 i tillegg innebar en vesentlig forbedring bl.a. gjennom et nytt lønnsfradrag for de laveste lønnsinntektene, nytt trinn i toppskatten for inntekter over 762 700 kroner, innstramminger i delingsmodellen og rederiskatteordningen og økt skatt for eierne av forretningsbygg og bygg og anlegg. Flertallet viser til at regjeringen Bondevik ønsket å arbeide videre for skatteregler som gir bedre fordeling mellom de som har høye og de som har lave inntekter, og flertallet støtter dette.

Flertallet viser til at Regjeringen i stedet vil komme tilbake med vurderinger av mulige endringer i skattesystemet, bl.a. i lys av analysene i meldinga.

Flertallet viser til avtalen mellom sentrumspartiene og Arbeiderpartiet om statsbudsjettet for år 2000, hvor det bl.a. ble innført et eget lønnsfradrag for de med de laveste inntektene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det ut fra fordelingshensyn bør arbeides videre med skattelettelse for de med lavest lønnsinntekt. Dette flertallet viser i denne sammenheng til at ytterligere skattefradrag bør innrettes slik at grupper med lav lønnsinntekt får økt motivasjon til å delta i arbeidslivet. Dette flertallet mener at framtidige skatteopplegg bør legge til rette for slike lettelse gjennom en omfordeling fra grupper med høy inntekt, i tråd med de prioriteringene som sentrumspartiene og Arbeiderpartiet ble enige om i skatteopplegget for 2000.

Videre vil dette flertallet vise til Revidert nasjonalbudsjett for 2000 hvor Regjeringen allerede sier:

"Regjeringen vil derfor fram mot budsjett for 2001 vurdere endringer i skattereglene som kan bidra til å styrke fordelingsprofilen i skattesystemet ytterligere."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at det i særlig grad er de uten inntekt eller tilknytning til arbeidsmarkedet som er sakkert akterut i velstandsutviklingen. Disse medlemmer mener at skattesystemet i liten grad er egnet til å hjelpe de svakeste gruppene, spesielt dersom en tenker på inntekts- og formuesbeskatningen. Samtidig er det klare negative konsekvenser ved en for ambisiøs beskatning av høyere inntekter og formue, ikke minst knyttet til at kapital og arbeidsplasser flyttes ut av landet. Nettopp fordi manglende tilknytning til arbeidsmarkedet er den viktigste årsaken til lave inntekter er det avgjørende å legge vekt på å bevare og stimulere til nye arbeidsplasser.

Disse medlemmer vil også understreke at det er viktig å ta hensyn til både skatter og avgifter når de fordelingspolitiske virkningene diskuteres. Når Arbeiderpartiet og sentrumspartiene trekker frem skatteendringene de ble enige om i budsjettet for 2000, og mener disse hadde gunstige fordelingsvirkninger, unnlater disse partiene å nevne de avgiftsøkningene de gjennomførte samtidig. Ikke minst den dramatiske økningen i el-avgiften rammet mange med lav inntekt hardt.

Disse medlemmer er enig i vurderingen av at endringer i skattesystemet bør bidra til et enklere og mer effektivt skattesystem, og at eventuell introduksjon av nye unntak og særregler for ulike sektorer og inntektsformer vil virke i motsatt retning. Disse medlemmer registrer at Arbeiderpartiet også støt-

ter dette synet. Disse medlemmer finner det derfor noe underlig at Arbeiderpartiet og sentrumspartiene i Landbruksmeldingen nettopp har innført slike særregler, gjennom et særskilt skattefradrag for bønder, og at disse partiene også uttaler seg positivt om differensiert merverdiavgift på matvarer.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet viser til at Norge ifølge OECD-tall har et totalt skatte- og avgiftsnivå som ligger noe over snittet for alle EUs medlemsland. Sammenlignet med resten av Norden, som har en størrelse på offentlig sektor og et velferdsnivå som Norge kan sammenligne seg med, ligger Norge relativt lavt. Disse medlemmer viser til at en sammenligning av kapitalskattesatsene derimot avslører store ulikheter. Norge ligger her lavest på statistikken over høyeste marginalsattesats på kapitalinntekter.

Disse medlemmer tar meldingens forbehold om feilkilder ved å sammenligne ulike lands skattesystemer til underretning, men vil likevel påpeke at tallene referert ovenfor gir et klart inntrykk av en skattebelastning i Norge der kapitalinntekter beskattes meget lavt, mens lønsmottagernes inntekter beskattes normalt eller høyt.

Disse medlemmer vil peke på meldingens dokumentasjon av at den store forskjellsveksten i perioden 1986-1997 i stor grad skyldes uforholdsmessig stor vekst i den del av kapitalinntektene som er igjen etter beskatning. Disse medlemmer viser til sentrumsregjeringens forslag i statsbudsjettet for 1999 om å tilnærme skattesatsene for arbeid og kapital. Disse medlemmer vil peke på behovet for et regelverk som føles mer rettferdig for det store flertall. Det kan derfor være aktuelt å vurdere innretningen av skatt på aksjeutbytte hvor eventuelt noe av beskatningen skyves fra bedriftene over til aksjeeierne, videre vurdere å innføre skattelettelser på de laveste lønnsinntektene, og omfordele gjennom bedre tjenester og bedre sosialt sikkerhetsnett for de som ikke har inntekt til å betale skatt med. Eventuelle endringer må skjerme kapital som det er behov for til reelle investeringer i næringslivet.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge fram endringer i skatteopplegget som reduserer forskjellene i skatt på arbeid og kapital."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er riktig med et progressivt skattesystem, der de som har minst, betaler mindre enn de som har mest.

Komiteens medlemmer fra Høyre konstaterer at det gjeldende skattesystemet har slike egenskaper, og at skattesystemet fortsatt vil ha klare omfordelingsegenskaper selv om en foretar enkelte reduksjoner i skatter og avgifter som har særlig negativ virkning for arbeidsplasser og bedrifter i Norge.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til sin merknad under kap. 3.2 Utvikling i og fordeling av inntekt og formue.

Arbeidsmarkedspolitikken

Komiteen viser til at det er en nær sammenheng mellom arbeidsinntekt og levestandard. Om lag I av inntektene i Norge tjenes opp som lønn. Komiteen mener derfor det er et overordnet mål å bidra til at flest mulig er i arbeid. Dette kan vi oppnå gjennom større fleksibilitet. Det norske samfunnet står overfor store utfordringer i årene som kommer med å sikre tilstrekkelig arbeidskraft. Det er også av denne grunnen viktig å bidra til at flere kan komme i arbeid. For noen er det dårlig helse som er årsaken til at det er vanskelig å få en tilknytning til arbeidslivet. Komiteen mener det er viktig å slå ring om gode velferdsordninger for de som ikke kan delta i arbeidslivet.

Komiteen vil videre peke på at det er behov for mottiltak for å forhindre utstøting fra et arbeidsliv som stiller store krav til effektivitet. Arbeid gir i tillegg til lønn sosial tilhørighet og der hvor arbeidet er tilpasset den yteevnen den enkelte har, gir arbeidet også positiv effekt på helsen. Mange kan delta i arbeidslivet dersom arbeidet blir lagt til rette for den enkelte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er bekymret over de store sosialhjelpsutbetalinger som finner sted, samt at antall uførepensjonister nærmest har hatt en eksplosiv økning i de senere år. Dette gjør at en må vurdere hva som er årsaken til denne utviklingen. Disse medlemmer vil stille spørsmål om det er blitt for lett å bli uførepensjonist, samtidig med at det apparatet som skal hjelpe syke mennesker tilbake til en jobb de kan mestre, ikke fungerer tilfredsstillende. Disse medlemmer vil påpeke at et av de viktigste virkemidlene i så henseende er å samle trygdekontor, arbeidskontor og sosialkontor på ett og samme sted. Det vil både hjelpe passive sosialhjelpsmottakere til å kunne komme ut i arbeidslivet, samtidig som det vil kunne hjelpe personer som trenger et tilrettelagt opplegg for å kunne komme seg tilbake i arbeid etter at en ikke lenger mestrer den jobben en har, grunnet sykdom.

Disse medlemmer mener at det er positivt at Regjeringen ønsker å igangsette tiltak som har som mål å hjelpe vanskeligstilte grupper ut i arbeidslivet. Det må i større grad gjøres et bedre arbeid for å hjelpe innvandrere som har fått oppholdstillatelse, med å kvalifisere seg for arbeidslivet. Disse medlemmer er av den oppfatning at en av de største begrensninger for ikke-vestlige innvandrere for å komme inn i et lønnet

arbeid er språkproblemer, og dette arbeidet må derfor intensiveres. Disse medlemmer mener også at en må vurdere å kreve at langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp må yte noe tilbake for denne støtten fra det offentlige. Dersom dette ikke gjøres, vil motivasjonen for å ta seg et lønnet arbeid når sjansen byr seg, bli fraværende, og en rekke personer kan dermed bli passive sosialhjelpsmottakere over lang tid. Denne ordningen må utformes på en slik måte at den type arbeid som denne gruppen settes til, ikke blir i konkurranse med det næringslivet.

Disse medlemmer vil presisere at mye fortsatt kan gjøres for å bidra til økt vekst i det private næringsliv. Disse medlemmer mener at å se nærmere på en reduksjon i skatte- og avgiftspolitikken vil være et viktig element. Vekst i det private næringsliv vil også hjelpe vanskeligstilte grupper raskere ut i arbeidslivet. Disse medlemmer vil derfor påpeke at det er mye som kan gjøres på dette området.

Disse medlemmer vil vise til at all statistikk viser at det største skille i levekår går mellom de som har arbeid, og de som ikke har arbeid. I tillegg til at arbeid for de fleste gir en inntekt som er bedre enn stønadsordninger, gir arbeid også en rekke andre direkte og indirekte velferdsvirkninger. Egenrespekten, egenansvaret og den følelsen av aksept som det å klare seg selv på egen inntekt gir enkeltindividet, bidrar til en generelt bedre psykisk og fysisk helse. Disse medlemmer vil derfor understreke at det er viktig å føre en generell sosial- og arbeidsmarkedspolitikk som bidrar til å gjøre flest mulig selvhjulpne gjennom at flest mulig får eller beholder en tilknytning til arbeidslivet. Norge vil i årene fremover ha et stort udekket arbeidskraftbehov. Det er derfor i samfunnets interesse at flere som i dag faller utenfor arbeidsmarkedet, trekkes inn, og at flere eldre blir stående lengre i arbeid enn i dag. Disse medlemmer er bekymret over at det i 1999 ble over 10 000 nye AFP-pensjonister, og at antallet uføretrygdede forsetter å stige. Dette understreker at det er behov for å iverksette sterkere tiltak både for å motivere flere til å stå lengre i jobb og for å begrense uføretrygding, og for å gi allerede uføretrygdede lettere mulighet til å kombinere trygd med arbeid. Arbeidslivet preges i dag av et høyere omstillingspress enn tidligere, men dette er ikke den eneste grunnen til at flere har problemer i arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer mener stortingsflertallet gjennom å legge opp til et for lite fleksibelt arbeidsmarked har bidratt til å skyve flere potensielle yrkesaktive over i arbeidsledighet, sosialhjelp og over på uføretrygd. Økte kostnader for arbeidsgivere knyttet til sykdom vil f.eks. bidra til at grupper med høyt sykefravær fremover vil få det vanskeligere i arbeidsmarkedet. Disse medlemmer mener derfor en politikk for at færre skal falle utenfor arbeidslivet og at flere skal kunne blir selvhjulpne, krever en tosidig politikk: Omfanget av reguleringer som bidrar til å beskytte de som har jobb, men som bidrar til å sperre ute de som ikke har det, må reduseres. Samtidig må de svakeste -

gjengangerne på sosialhjelp og langtidsledige - være prioriterte i forhold til kvalifiserings- og oppfølgings-tiltak i regi av arbeidsmarkedsetaten.

Disse medlemmer er derfor klart uenig i at det skal innføres en ny generell ungdomsgaranti for ungdom mellom 20 og 24 år. Dette vil bare bidra til å trekke fokuset vekk fra de virkelig vanskeligstilte. De ungdommer som faller innenfor den prioriterte gruppen, må selvfølgelig få samme mulighet til kvalifisering og oppfølging, men det er ikke noe som tyder på at ungdom i dag generelt har et problem i arbeidsmarkedet.

Komiteen mener arbeidsmarkedsetaten de senere årene har hatt for lite fokus på de som trenger mye bistand og kvalifisering, og i for liten grad sikret en målrettet politikk for å bedre deres arbeidsmarkedsdeltagelse. Dette gjelder både langtids sosialhjelpsmottakere og personer med ulike funksjonshemninger. Det er behov for å understreke at det offentliges aktivitet i arbeidsmarkedspolitikken ikke minst er begrunnet gjennom dette arbeidet. Sterke signaler fra for eksempel kommunenes førstelinje sosialtjeneste, tyder på at arbeidsmarkedsetaten i noen tilfeller "gir opp" vanskelige klienter som har sammensatte behov. Arbeidsmarkedsetaten kan synes å ha annet mål og fokus enn å bidra til økt yrkesdeltagelse for de virkelig vanskeligstilte. Det er etter komiteens mening ikke en holdbar situasjon hvis de som virkelig har det vanskelig i vårt samfunn, ikke skal få en mulighet til å bli selvhjulpne og komme ut av en klientsituasjon. Det skal ikke være de offentlige etatsgrenser som setter vilkårene for om noen får hjelp. Komiteen mener derfor det må bli et økt brukerfokus og tettere samarbeid mellom de ulike etatene rettet mot brukerne. Hvis ikke dette er mulig å få til innenfor de etablerte etater, må det vurderes å omorganisere tjenestene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener ulike omorganiseringer må utprøves, ikke nødvendigvis bare i offentlig regi. Disse medlemmer vil understreke at det er viktig å ha langtidsevaluering av slike forsøk slik at langtidsresultater kan dokumenteres. Når brukergrupper f.eks. er rusavhengige, kriminelle gjengangere eller personer med tidligere psykiske problemer, er det spesielt langtidsvirkningene som er viktig å få belyst.

Komiteen vil videre peke på at når det gjelder unge funksjonshemmede, enten de er fysisk eller psykisk funksjonshemmede, er det viktig at man forsøker å motvirke at disse nesten automatisk anbefales for uføretrygding. En mer aktiv holdning i arbeidsmarkedsmyndighetene ville kunne gi flere en mulighet til å klare seg selv.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til forslag om å gi rett til tiltak eller opplæring etter 4 ukers ledighet og forslag om å

utrede sammenslåing av sosial,- trygde- og arbeidskontor.

Dette medlem vil også påpeke de store endringene som skjer i arbeidsmarkedet med stadig økte krav til kompetanse og fleksibilitet, større mobilitet og presset fra en globalisert økonomi m.m. Det er åpenbart et stort behov for en stortingsmelding om arbeidsmarked, arbeidsmiljø og sysselsetting i det 21. århundre.

Dette medlem vil vise til at Sosialistisk Venstreparti har gått imot endringer i sykkelønsordningen - både de som ville svekke arbeidstakeres rettigheter, og de som ville føre til større utgifter for arbeidsgivere ved økt arbeidsgiverperiode.

Dette medlem vil påpeke at språkundervisning er det aller viktigste virkemiddelet for integrering og rask inngang på arbeidsmarkedet. Uten nødvendige språkkunnskaper vil det være vanskelig å tilby arbeid til asylsøkere og flyktninger som kommer til Norge. Dette medlem vil vise til behandlingen av Dokument nr. 8:87 (1997-1998) der det ble flertall for forsøk med omlegging av arbeidet med integrering, og til Dokument nr. 8:43 (1999-2000).

Det er etter dette medlems syn viktig å øke arbeidsmarkedstiltakene for asylsøkere og flyktninger med arbeidstillatelse, aetaten må ta i bruk virkemidler også for asylsøkere som har arbeidstillatelse og sitter i mottak, og vil vise til forslag fra Sosialistisk Venstreparti og sentrumspartiene i Innst. S. nr. 179 (1999 - 2000) om dette.

Dette medlem vil peke på at kombinasjonen dårlig helse og mangel på arbeid er den viktigste årsaken til fattigdom. Derfor blir det ekstra viktig å satse mer på å etablere et rettferdig og motiverende system som ikke påfører flere grupper fattigdomsproblemer i en fase der de skal komme seg ut av en vanskelig livs- og helsesituasjon, og motiveres både til opplæring og arbeid. Det er svært viktig for samfunnet at flest mulig lykkes i å gjenvinne helse og komme i arbeid. Opplæring og arbeidstrening vil derfor være ekstra krevende. Samfunnsøkonomisk er det svært lønnsomt å få flere tilbake i arbeid, og derfor må de ytelser og tjenester som settes inn for å oppnå dette, ikke være så snauet at de tar motet fra folk i en viktig oppbyggingsfase.

Dette medlem vil vise til behandlingen av Ot.prp. nr. 48 (1998-1999), der Sosialistisk Venstreparti foreslo å øke minstestytelsen under medisinsk rehabilitering og yrkesrettet attføring til 2 G, øke stønads-satsene til barnetilsyn og gi fortsatt mulighet til å tjene 1/2 G uten avkorting.

Utdanningspolitikken

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at lik rett til utdanning/tilgang på utdanning er viktig for å gi alle like muligheter. Flertallet vil understreke viktigheten av at undervisningen tilrettelegges for den enkelte. Dette

er nødvendig for at de med særskilte behov skal kunne dra nytte av undervisningen, som gis på alle nivå i undervisningssystemet.

Flertallet vil peke på at det er viktig å heve kompetansenivået i den voksne delen av befolkningen gjennom et tett samarbeid mellom partene i arbeidslivet, den enkelte og staten. Flertallet vil understreke at det er viktig at langtidsledige, yrkeshemmede og funksjonshemmede får den kompetanseutviklingen som er nødvendig for i størst mulig grad å kunne delta aktivt i yrkeslivet.

Komiteen vil peke på betydningen av at den enkelte motiveres til å ta utdanning. Skolemotivasjon har sammenheng med hjem og nærmiljø, samtidig som fellesskapet må sørge for at det er tilgang til god utdanning både for barn, ungdommer og voksne, uavhengig av økonomi og bosted. Komiteen viser også til betydningen av en god utdanningsfinansiering gjennom Statens lånekasse.

Komiteen viser til at Reform 94 hadde som mål å gi alle 16-19-åringer rett til videregående utdanning som fører fram til studie- eller yrkeskompetanse. Komiteen viser til St.meld. nr. 32 (1998-1999) om evaluering av Reform 94 og Stortingets behandling av denne (jf. Innst. S. nr. 246).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at evalueringa viser at både den individuelle retten til tre års videregående opplæring, retten til inntak på ett av tre grunnkurs, mulighet til mer enn tre års opplæring etter sakkyndig vurdering og rett til inntak på prioritert grunnkurs etter sakkyndig vurdering i alt vesentlig har virket som det var tenkt.

Komiteen viser videre til de vedtatte justeringer av reformen, for eksempel at tidsrommet retten kan tas ut på, økes og at det på bransjenivå blir definert et kompetansenivå med tilhørende kompetansebevis for elever og lærlinger som ikke sikter mot fullt fag- eller svennebrev. Komiteen viser til at det er behov for flere praksis- og treningsplasser for studenter for å få fullført utdanningen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at høyere utdanning står foran store utfordringer knyttet til bl.a. økt internasjonalisering og konkurranse. I denne situasjonen er det viktig å styrke de offentlige utdanningsinstitusjonene slik at de kan tilby gode utdanninger til alle uavhengig av privat økonomi. Det er avgjørende for målet om å opprettholde hovedmønsteret i bosettingen at det finnes gode høyere utdanningsinstitusjoner over hele landet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at studenter er en gruppe i samfunnet med lavt inntektsnivå, og at for mange av disse er bolig og barnehageplass blant de største utgiftene. Dette flertallet mener det må legges opp til å videreføre satsingen på studentvelferd, og viser i den sammenheng til at flertallet i budsjettet for 2000 fikk gjennomslag for en dobling av antall studentboliger som skal bygges. Dette flertallet viser til at et flertall i Budsjett-innst. S. nr. 12 (1999-2000) peker på at Samskipnadsrådet anslår et behov på om lag 7 000 nye studentboliger i løpet av en sjuårsperiode.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at mye av den kunnskapen ungdom tidligere fikk i arbeidslivet, er forsøksvis flyttet inn i skolen, og mulighet for praktisk læring er erstattet med teoretisk læring. Den tradisjonelle skolestrukturen må endres og erstattes med lære for livet der barn og ungdom lærer gjennom å få prøve og feile, og der teori og praksis går hånd i hånd.

Medbestemmelse og elevaktivitet må i større grad prege skoledagen. Aldersblandede grupper og arbeid mot nærmiljøet gir barn og unge reelt ansvar og ferdigheter de trenger for egenmestringen i samfunnet. Skolefritidsordningen må være en del av det helhetlige skoletilbudet til barna. Den skal ikke være en forlengelse av skoledagen, men gi barna et utfordrende og trygt tilbud med friere rammer. Skolefritidsordningen må romme alle barn og ha tilstrekkelig antall og kompetente ansatte.

Dette medlem ønsker å opprettholde en offentlig enhetsskole. Dette medlem ønsker at leirskoleopphold skal være gratis og minst 3 uker i løpet av grunnskolen. Innføring av et gratis skolemåltid hver dag vil kunne gi alle en mulighet til å lære gode matvaner og gi barna et godt grunnlag for en aktiv skoledag.

Dette medlem ønsker at skolefritidsordningen skal ha maksimaltakster og standardkrav til innhold og kvalitet vedtatt nasjonalt. På sikt bør skolefritidsordningen bli gratis.

Dette medlem vil vise til Sosialistisk Venstrepartis forslag om en flerårig skolesatsing på 10 mrd. kroner i statsbudsjettet for 2000 og forslag reist under debatten om Utdanningspolitisk redegjørelse i mai 2000.

Barnebidrag

Komiteen vil understreke at fordeling av omsorgen og de økonomiske forpliktelsene har forandret seg de siste 30 årene. Fedrene tar mer ansvar for omsorgen av barna. Det er en kjensgjerning at mange ekteskap og samboerskap går i oppløsning, noe som fører til store forandringer for barna og deres foreldre. Komiteen er av den oppfatning at det er barnets beste som må ligge til grunn for hvordan omsorg og økonomiske forpliktelser skal deles etter et samlivsbrudd. Komiteen

viser til den varslede gjennomgangen av barnebidragsordningen.

Komiteen viser til at endringer i bidragsreglene lenge har vært en varslet sak fra ulike regjeringer. Den forrige regjeringen sendte et utkast til nye bidragsregler ut på høring i juni 1999. Komiteen ber Regjeringen følge opp dette arbeidet og fremme sak for Stortinget. Dagens bidragsregler er tilpasset en annen tid, hvor hovedregelen var at kvinner ikke hadde egen inntekt. Komiteen mener det er nødvendig med endringer i bidragsreglene slik at det bl. a. tas hensyn til avtalt samvær med barn og begge foreldrenes inntekt ved beregning av bidrag. Samtidig må ordningene være enklest mulig.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til sine merknader under kap. 9.2 om behovet for å få en totalgjennomgang av ulike stønadsordninger for å forsørge barn.

Barnetrygd

Komiteen vil også i framtiden bygge på en kombinasjon av tjenestetilbud og kontantoverføringer gjennom barnetrygden, og viser til at barnetrygden har som formål å jevne ut den økonomiske situasjonen mellom husholdninger med og uten forsørgeransvar for barn. Komiteen vil understreke at barnetrygden har økt betydelig i løpet av den siste 10-årsperioden. Komiteen vil videreføre barnetrygden som en generell og ikke behovsprøvet ordning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, ser det som positivt at barnetrygden nå er utvidet til 18 år da det formelle forsørgeransvaret varer til barnet er 18 år, og de fleste 16- og 17-åringer bor hjemme hos foreldrene.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet viser til Utjamningsmeldingen der Regjeringen vil at barnetrygden skal regnes som inntekt når økonomisk sosialhjelp skal utmåles. Derimot skal kontantstøtten ikke inngå i inntektsgrunnlaget. Begrunnelsen for denne tilsynelatende forskjellsbehandlingen ligger i det legislative grunnlaget for ordningene, der barnetrygden er innført for generelt å styrke barnefamiliers økonomi, mens kontantstøtten skal muliggjøre valgfrihet for barnefamilieene med hensyn til form for daglig omsorg. Disse medlemmer mener, som Regjeringen, at det uansett skal tas hensyn til at det er barn i familien, når det søkes om økonomisk sosialhjelp.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er enige i at barnetrygden skal være en generell og ikke en behovsprøvet ordning, men er av den oppfatning at alle overføringer til barnefamilieene burde vært samlet i barnetrygden. Disse medlemmer

anser det som mer rettferdig at ytelsene samles og fordeles likt til alle. Disse medlemmer anser at barnefamiliene selv kjenner sin egen situasjon og sine egne ønsker best og selv bør velge å bruke midlene slik den enkelte familie finner formålstjenlig. Disse medlemmer foretrekker derfor en ordning der barnehagesubsidiene direkte til barnehagene avvikles, midlene legges inn i barnetrygden og fordeles til alle småbarnsfamilier som "kontantstøtte".

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke mangelen på prinsipiell avklaring fra Regjeringen på hvorfor noen allmenne ytelser som gis til alle uten behovsprøving, avkortes og andre ikke. Barnetrygd, kontantstøtte og engangsstønad ved nedkomst er ordninger som er ment å gå til å forsørge barn og utjevne barns levekår. Nå kan barnetrygd og engangsstønad ved fødsel avkortes hvis du er så fattig at du må ha sosialhjelp, men uansett hvor rik du er, får du pengene uavkortet. Dette forsterker skeivfordelingen og rammer barn i fattige familier. Dette medlem ber Regjeringen avklare de prinsipielle sider av denne store forskjellsbehandlingen i stortingsmeldinga om fordeling av levekår for barn og unge i Norge.

Dette medlem viser til merknad under kap. 9.2 og behovet for å få en totalgjennomgang av ulike stønadsordninger for å forsørge barn både for å oppnå rettferdighet og for å sikre tilstrekkelig dekning av nødvendige utgifter.

Kontantstøtte

Komiteen vil peke på at barn og foreldre trenger mer tid sammen for å få en god og trygg hverdag. Det er riktig bruk av fellesskapets ressurser å gi småbarnsforeldre bedre muligheter til å kombinere omsorg og jobb.

Komiteen vil vise til at kontantstøtten skal evalueres.

Videre mener komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, det er nødvendig å evaluere hvilken effekt kontantstøtten har for integreringen i det norske samfunnet. Flertallet mener det også må evalueres hvilken virkning kontantstøtten har for barn som lever under dårlige levekår.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener flere forhold må undersøkes som en del av evalueringen, blant annet i hvilken grad kontantstøtten har virket utjavnende, og om den fører til mer tid mellom foreldre og barn.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, vil understreke at målet

med kontantstøtten er at foreldrene skal sikres mer tid til å ta omsorgen for sine barn. Foreldre skal ha reell valgfrihet når det gjelder hva slag omsorgsform de ønsker for barna sine, og overføringene til barneomsorg som den enkelte familie får fra staten må bli mer likeverdig.

Flertallet vil peke på at det er viktig at den enkelte kommune legger opp til fleksibilitet i sine oppholdstider i barnehagen, slik at deltid i barnehagen kan kombineres med kontantstøtte.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener midlene må brukes slik at de frigjør mest mulig tid for samvær mellom foreldre og barn. Dette gjør vi i dag først og fremst gjennom betalt foreldrepermisjon.

Disse medlemmer vil peke på at hele vår felles velferdsbygging hviler på at flest mulig deltar i lønnsarbeid. Tiltakene som gjør det enklere for småbarnsforeldre å delta i yrkeslivet, må videreutvikles, slik bedre foreldrepermisjon og full barnehagedekning gjør.

Disse medlemmer viser til at kontantstøtten legger beslag på betydelige midler, som kan anvendes mye bedre og til et mer variert tilbud for barneomsorg.

Disse medlemmer viser til kontantstøtteordningen som ikke først og fremst gir foreldre større valgfrihet til å være hjemme med egne barn, men belønner alle som ikke velger en barnehageplass med kontantstøtte. Det betyr at fulltidsarbeidende foreldre som velger dagmamma, praktikant eller au-pair, vil få kontantstøtte, mens foreldre som velger barnehageplass, først vil miste kontantstøtten - og deretter må ut med oppholdsbetaling i barnehagen.

Disse medlemmer vil understreke den positive betydningen barnehagen har for barn som snakker et annet språk enn norsk hjemme. Gode språkkunnskaper gjør møtet med skolen lettere og gjør at elevene lettere kan bruke tiden på samme måten som de øvrige elevene, i stedet for å måtte starte med en grundig opplæring i norsk. Disse medlemmer har merket seg at det flere steder i landet tilbys barnehageplasser til innvandrer- og flyktningebarn, blant annet som et aktivt integreringstiltak. Dersom deres foreldre ønsker å velge kontante penger som alternativ til et tilbud barna klart kan profittere på, så vil den foreslåtte ordningen ikke kunne hindre dem i det. Dette er ofte familier som har en av foreldrene hjemme, og også familier med en trang økonomi. Resultatet kan da bli at barnet mister et verdifullt tilbud. Signaler fra fagpersoner som jobber i forhold til integrering, viser at dette faktisk også skjer.

Disse medlemmer har merket seg den sterke bekymringen for barnehagedrift i utkantkommuner.

Disse medlemmer viser til at kvinner tjener mindre enn menn, og at det derfor i stor grad viser seg at mødre benytter seg av kontantstøtten, mens småbarnsfedre jobber mer overtid.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Sosialistisk Venstrepartis merknader i Budsjett-innst. S. nr. 2 (1998-1999).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at i mange distriktskommuner er en god barnehagedekning et fortrinn i kampen om å beholde kvalifisert arbeidskraft og hindre fraflytting.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at kontantstøtteordningen har tre hovedmålsettinger: 1) Større valgfrihet for småbarnsfamiliene til å velge mellom ulike omsorgsløsninger for sine barn, 2) legge til rette for at småbarnsforeldre får mer tid til omsorg for egne barn og 3) en mer rettferdig fordeling av de statlige midlene som går til barneomsorg. Kontantstøtten har vist seg å bli en populær ordning som mange benytter seg av. Disse medlemmer vil advare mot endringer i kontantstøtteordningen som begrenser foreldrenes frihet til å velge mellom ulike omsorgsløsninger for sine barn.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti har merket seg at tilhengerne av kontantstøtte fremholder at foreldre uansett økonomiske incentiver vil velge det som er best for barna - og gjør valget til et spørsmål om foreldrenes moral. De samme partiene som fremholder hvor fint barnehagetilbudet er for barn, gjør likevel barnehager i mange tilfeller dobbelt så dyrt å bruke som alle andre barnepassstilbud. Ingen kan bebreide småbarnsforeldre med presset familieøkonomi at de tenker seg om to ganger, og velger en fullfinansiert dagmamma i stedet for en barnehageplass som vil koste dem opptil 40 000 kroner netto pr. år.

Dette medlem mener den betydelige sum som nå brukes til en snever ordning som kontantstøtten er, kan brukes mye bedre til et mer variert tilbud innen barneomsorg, og ønsker å avskaffe ordningen.

Engangsstønad ved nedkomst

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at det i dag er ulik praksis for barnefamilier som ved fødsel mottar engangsstønad ved nedkomst og samtidig i kortere eller lengre tidsrom er avhengig av sosial stønad. En del kommuner regner også denne engangsstønaden inn som del av inntekt som legges til grunn for det beløp som gis i stønad til livsopphold. Alle familier som får barn, har behov for en del utstyr og nyanskaffelser til barnet, og disse utgiftene vil være spesielt tunge å bære for de barnefamiliene som i utgangspunktet har svak økonomi. Hvis man regner inn engangsstønaden ved utregning av livsopphold, gir man disse familiene marginale muligheter til å gi barna det utstyr de faktisk trenger etter fødsel. Så lenge engangsstønaden ikke er behovsprøvd, men en del av det norske velferdssystemet, må den også brukes til det som faktisk er formålet med den.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at engangsstønad ved nedkomst ikke vurderes med i inntektsgrunnlaget for den som søker om sosialhjelp."

Barnevern

Komiteen vil fortsatt ha en sterk satsing på et barnevern som skal ha høy kompetanse og kvalitet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det bør arbeides videre med samarbeid sentralt og lokalt mellom barnevern, barnehager, barne- og ungdomspsykiatri, skole- og helsetjeneste, og det bør bli en tettere oppfølging av private barnevernsinstitusjoner.

Flertallet ser alvorlig på de problemene fosterfamiliene sliter med, og viser i den forbindelse til "Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet" som ble utarbeidet i 1997, og ser på handlingsplanene som et steg i riktig retning. Flertallet mener det bør arbeides videre med en helhetlig gjennomgang av fosterhjemssituasjonen, da sett i en tverrfaglig sammenheng med barnevernet, sosialetaten, skolen, barnevernsinstitusjoner og PP-tjenesten. Flertallet ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en slik gjennomgang i en passende form. Flertallet vil berømme den innsatsen fosterfamiliene legger ned for barna ved å gi dem trygge og gode oppvekstvilkår.

Flertallet vil vise til at både forskning og erfaring viser at det er klare sammenhenger mellom samfunnsstruktur og samfunnsutvikling, oppvekstmiljø og kriminalitet. Å sikre barn og unge gode oppvekst- og levekår er det viktigste virkemiddelet for å forebygge og bekjempe barne- og ungdomskriminalitet. Familien er den sentrale rammen for et godt oppvekstmiljø. Flertallet mener at hovedoppgaven for det offentlige er å sørge for gode rammebetingelser for oppvekstmiljøet i familiene, samtidig som det må settes inn hjelpetiltak når familieomsorgen svikter.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til Befring-utvalget som ble nedsatt av sentrumsregjeringen for å se på barnevernet i Norge. Dette utvalget avga i mai 2000 sin innstilling. I innstillingen gir utvalget en helhetlig tilstandsvurdering av barnevernet, ser på nye perspektiver og gir forslag til nye reformer. Dette flertallet vil peke på at fosterhjem er et av de hjelpetiltak som utvalget har sett på. Dette flertallet ser frem til Regjeringens videre arbeid med denne meldingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet konstaterer dessverre at det norske barnevernet verken har den kompetanse eller kvalitet som er nødvendig for å være aktive, positive støttespillere for foreldre som har problemer med sine barn av ulike årsak. For ofte mener disse medlemmer å registrere at sosionomer og barnevernspedagoger i utøvelsen av sin tjeneste i barnevernet i for stor grad prøver å påvirke foreldrene til å gjennomføre en barneoppdragelse og en barneomsorg på sine ofte kvasifaglige premisser. Disse medlemmer viser til at barnevernlo-

ven har en formålsparagraf hvor barnevernsmedarbeiderne skal være støttespillere og medspillere i forhold til foreldre i omsorgen av barn i hjemmet. For ofte ser vi etter disse medlemmers mening at barnevernet som førstetiltak fjerner barna fra foreldrene og plasserer barna i fosterhjem eller barnevernsinstitusjoner. Disse medlemmer er fullt innforstått med at det i enkelte situasjoner er nødvendig å ta barna ut fra hjemmet for en kortere eller lengre tid, men disse medlemmer vil sterkt presisere at det også er barnevernlovens intensjon at barna skal tilbakeføres til hjemmet så snart dette er mulig. I mellomtiden bør barnevernet være støtte for foreldrene slik at barna kan tilbakeføres så raskt som mulig til sine biologiske foreldre. Slik mener disse medlemmer barnevernet generelt ikke fungerer i dag.

Disse medlemmer vil advare mot en sammenblanding av psykiatri og barnevern. Det er slett ikke det vanlige at problemer med omsorgen i hjemmet for barna skyldes psykiske problemer verken hos barna eller foreldrene. En for tett sammenblanding med psykiatrien kan etter disse medlemmers mening virke stigmatiserende både på barna, men også i særlig grad på foreldrene. Både barnevernet og foreldrene på eget initiativ må ha muligheter og bør bruke disse mulighetene når det foreligger psykiske problemer som gjør det nødvendig å bringe psykiatrien inn i bildet. Disse medlemmer vil også i denne sammenheng presisere at tilbudene innen barne- og ungdomspsykiatrien generelt er for dårlig utbygget i dette landet. Disse medlemmer stiller seg uforstående til at det skulle være større behov for en oppfølging av private barnevernsinstitusjoner enn av offentlige institusjoner. Begge institusjonstypene trenger faglig oppfølging og tilsyn. Det samme er også i høyeste grad viktig når det gjelder fosterhjem. Dessverre avdekkes ofte forhold i fosterhjem som er uakseptable, og som viser at utvelgelsen av fosterhjem skjer uten skikkelig faglig forankring.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Dokument nr. 8:19 (1999-2000) om en nasjonal handlingsplan for barnevernet. Her legges det frem en rekke forslag som må til for å bedre og styrke barnevernet i Norge. Slik situasjonen er i dag, finnes en rekke mangler og svakheter i barnevernet, og barn og unges rettigheter tas ikke nok på alvor. I en del tilfeller svikter voksenverden de unge. Barn og unge blir i mange saker usynlige i egne saker.

Dette medlem ser at det i dag er vanskeligere å åpne pølsebu enn å starte og drive privat institusjon som brukes av barnevernet, og barn og unge som bor i private institusjoner får ofte ikke den skolegang de har krav på. Det er mye fokus på det arbeidet som utføres av fylkesnemndene, men når vedtak er gjort om plassering, er det liten oppmerksomhet på kvalitet i plassering/tiltak. Stort skifte i fosterhjems plassering/tiltak gir ungene beskjed om at de kan skaltes og valtes med.

Dette medlem mener også at fattigdom er årsak til at barnevernet kommer inn i bildet. I Norge lever i dag minst 50 000 barn under fattigdomsgrensen, og dette får mange ulike konsekvenser for oppvekst og utviklingsmuligheter. Befringutvalget, som nylig leverte sin NOU om barnevernet i Norge, sier bl.a. at et viktig aspekt i forhold til barnevernet i Norge er å avskaffe fattigdommen for barn og unge.

Barnehager

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at barn trenger trygge og gode barnehageplasser, og det store flertallet av småbarnsforeldre ønsker å kombinere god omsorg for barna med å være yrkesaktive eller under utdanning. Derfor må tilgang på barnehageplass være en viktig forutsetning i familiepolitikken.

Flertallet viser til Stortingets vedtak om full barnehagedekning, og mener den må gjennomføres slik at alle som ønsker det, skal få et tilbud om barnehageplass til en akseptabel pris. Hensikten må være at ingen skal avstå fra å søke om barnehageplass av økonomiske grunner.

Flertallet mener det er et mål at alle småbarnsforeldre får en reell valgfrihet til å velge omsorgsform for sitt barn. Foreldre som ønsker barnehageplass, må få et tilbud om barnehageplass, og foreldre som ønsker å være hjemme og passe barna sine selv må få mulighet til dette. Flertallet mener at barnehagen er en viktig arena for pedagogisk og sosial læring. For å gi reell valgfrihet må det være tilstrekkelig tilbud av barnehager.

Flertallet viser for øvrig til innstillingen til St.meld. nr. 50 (1999-2000) "Barnehage til beste for barn og foreldre".

Flertallet vil vise til at barnehagene er et frivillig, pedagogisk tilbud som gir barnet anledning til å delta i en sosial, pedagogisk styrt sammenheng utenfor hjemmet. Barnehagen skal dekke foreldrenes behov for tilsyn med barnet i den tid de er i arbeid eller utdanning. Flertallet vil peke på at barnehagene gjør det mulig å kombinere foreldrerollen med yrkesdeltagelse.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, ser det som viktig at de private barnehager som benyttes av den enkelte kommune for å oppnå full behovsdekning, må få de samme økonomiske betingelsene og forpliktelsene som de kommunale.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil, når målet om full behovsdekning er nådd, gradvis bygge opp et tilbud om noe gratis tid i barnehagene for tre- til femåringene. Det vil si et tilbud om noen timer uten egenbetaling. Slik vil vi sikre at alle barn får mulighet

til å nyte godt at det sosiale og pedagogiske tilbudet barnehagene gir, noe som er en viktig forberedelse til seinere skolestart. Et tilbud som omfatter alle barn, vil også kunne nå de som har problemer, og slik virke forebyggende. Disse medlemmer viser til at gratis tid vil bety mye for småbarnsforeldres økonomi, og bidra til å utjamne forskjeller barnefamilier imellom.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, vil vise til at Barnehaagemeldingen - St.meld. nr. 27 (1999-2000) setter som mål at det er full behovsdekning for barn over 3 år innen utgangen av år 2000, og barn under 3 år innen 2003.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til Stortingets behandling av barnehaagemeldingen. Høyre vil her foreslå å samle den offentlige støtten til barnehagene i en statlig stykkpris som følger barnet til den barnehagen foreldrene velger, uavhengig av om det er private aktører eller kommunen som driver barnehagen. En slik ordning vil gi foreldrene økt valgfrihet og legge til rette for et mer variert barnehagetilbud i tråd med foreldre og barns behov.

Disse medlemmer anser barnehage for å være et godt tilbud til mange barn og småbarnsforeldre som ønsker denne formen for barnepass, og som trenger tilsyn til barn i yrkesaktive perioder. Disse medlemmer ser det som positivt med et godt tilbud av både kommunale og private barnehager. Disse medlemmer kan imidlertid ikke akseptere forskjellsbehandling av private og offentlige barnehager verken når det gjelder offentlig økonomisk støtte eller betingelser for drift og fysisk utforming av tilbud.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at skal alle barnehager bli tilgjengelig for alle barn, må prisen ned.

Dette medlem viser til at Stortinget tidligere har gjort vedtak om full barnehagedekning innen utgangen av år 2000. Det er ennå langt igjen før vi faktisk har full dekning, og det må nå tas krafttak for å få en faktisk full dekning som gir alle som ønsker det, mulighet til barnehageplass. I tillegg ønsker dette medlem en styrking av overføringene til barnehager, slik at kommunene gis muligheter til å opprette flere barnehageplasser fremfor å legge plasser ned for å få kommunebudsjettene til å strekke til.

Dette medlem vil påpeke at en OECD-rapport fra 1999 viser at Norge har barnehager med høy foreldrebetaling som favoriserer barn av velstående foreldre. Rapporten viser også at kontantstøtten forverrer situasjonen. For at foreldrene skal ha reell valgfrihet, må prisen for barnehageplass reduseres.

Dette medlem vil påpeke at gode barnehager som gjøres tilgjengelig for alle barn, også er god fattigdomsbekjempelse, og gir barn like muligheter uansett foreldrenes økonomiske situasjon. Barnehager gir for-

eldrene trygghet fordi barna får gode opplegg og blir tatt vare på av kvalifisert personell.

Dette medlem viser til at det i dag er et udekket behov på mellom 10 000 og 30 000 plasser for å oppnå full barnehagedekning innen utgangen av år 2000.

Dette medlem viser til opplysninger fra Norsk Lærerlag, som sier at mellom 50 og 60 barnehager kan bli nedlagt i år 2000, samt at en rekke kommuner har planer om å legge ned avdelinger i enkelte barnehager. Foreldrebetalingen er foreslått økt i halvparten av kommunene.

Dette medlem mener også at man ved å sette inn tilstrekkelig med ressurser kan innføre en lovfestet rett til barnehageplass innen tre måneder fra 1. januar 2001. I Finland har alle rett til lovfestet barnehageplass. Plass skal skaffes innen fire måneder. Hvis behov for barnehageplass oppstår fordi foreldre skal begynne i arbeid eller utdanning, og begynnertidspunkt i barnehage ikke kan forutsies eksakt, skal søknad foreligge minst to uker før barnet trenger barnehageplass. En slik ordning må også være mulig i Norge.

Gjeldsordningsloven

Komiteen har merket seg at en har åpnet nesten 14 000 gjeldsforhandlinger siden gjeldsordningsloven trådte i kraft i 1992, og dette har resultert i 9 684 etablerte gjeldsordninger. Komiteen har videre merket seg at omtrent halvparten av sakene er kommet i stand etter frivillig avtale mellom partene.

Komiteen er enig i at hovedproblemet med praktisering av gjeldsordningsloven er de ulike praksisene ved domstolene, og støtter synspunktene i meldinga på at enkelte av forutsetningene i loven bør presiseres nærmere; ikke minst bør en stille spørsmålet om lengden på gjeldsordningen. Komiteen mener det bør være en størst mulig likebehandling når loven skal anvendes.

Komiteen er enig i forslaget om at det må lages retningslinjer for livsopphold for barn i form av forskrift.

Komiteen vil understreke viktigheten av at departementet har nær dialog med Gjeldsoffer-alliansen (GOA). Komiteen har merket seg viktigheten av det arbeidet GOA gjør. GOA er en ideell og allmenntilgjengelig organisasjon hvis formål er å hjelpe gjeldsofre, sette søkelys på deres problemer og arbeide for å forbedre aktuelle lover.

Komiteen viser til at gjeldsproblemer kan ha mange årsaker. Arbeidsledighet og sykdom er det vanligste. Samlivsbrudd figurerer også høyt på årsakslisten. Komiteen er kjent med at gjeldsordningsloven er frivillig fra skyldnerens side, og at mange sosialkontor ikke har gode nok kunnskaper om loven. Det blir derfor ofte GOA som er rådgiver og støttekontakt for gjeldsofrene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk

Venstreparti, viser til det arbeidet sentrumsregjeringen gjorde med hensyn til revisjon av gjeldsordningsloven. I februar i år ble det sendt ut et notat på høring der en blant annet foreslår en nærmere regulering av hva som kan regnes som livsoppholdsutgifter for barn, og presiseringer av skjønnspregede vurderingstema som når en er varig ute av stand til å betjene sin gjeld. Videre er det forslag til innstramning av muligheten til å forlenge gjeldsordningsperioden ut over fem år. Endelig er det forslag om å regulere forhold som i dag er uregulert, som spørsmål om kausjon, foreldelse og hvordan uteglemte krav skal behandles.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at dersom disse forslagene blir gjennomført, vil det bli lettere for domstolene å få til ens rettspraksis.

Dette flertallet viser til betydningen av å ha økonomisk kompetanse på sosialkontorene, slik at de kan yte faglig god økonomisk rådgiving.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener også at sosialkontorene bør yte profesjonell bistand i møtet med kreditorer slik at flere kan få til frivillige gjeldsordninger og få orden på sin økonomi.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til opplysninger fra blant annet studentrettshjelpsgruppene, hvor det sies klart at sosialkontorene ikke har nok ressurser til å følge opp den enkelte skyldner. Kommunene har en veiledningsplikt i forhold til gjeldsordningsloven, og må da også settes i stand til å utføre dette arbeidet. Det gjelder både personellmessig og i forhold til skolering/etterutdanning.

Flertallet viser til at gjeldsordningsloven skal fungere som et verktøy og hjelpemiddel for både kreditor og skyldner. De som er kommet i en slik situasjon at de skal vurderes etter denne loven, må få den hjelp og veiledning de har krav på.

Flertallet vil peke på at en lang gjeldsordningsperiode ofte er til ugunst for gjeldsofre, og bør bare fastsettes i unntakstilfeller. Statens institutt for forbruksundersøkelser (SIFO) har tydelig dokumentert hva det koster å ha barn. Livsoppholdssatser i den størrelsesorden man har sett i enkelte tilfeller, vil medføre at barna blir skadelidende, hvilket ikke var intensjonen da loven ble vedtatt.

Flertallet mener at gjeldsordningsloven skal være et verktøy som hjelper mennesker ut av et økonomisk uføre som har ført til dårlige levekår.

Yrkesskadeforsikring

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til ordningen med yrkesskadeforsikring, som en avtale

mellom arbeidsgiver og forsikringsselskap, slik den ble innført av Stortinget på begynnelsen av 90-tallet. Når skadetilfeller meldes til forsikringsselskap, tar det etter de opplysninger disse medlemmer har tatt, ofte svært lang tid før saken er ferdigbehandlet, og den yrkesskadde har ofte betydelig arbeid og belastning med å oppnå utbetaling av sitt tilgodehavende. Disse medlemmer etterlyser bedre retningslinjer for tilståelse av forsikringsbeløp og tidsfrister for saksbehandling. Disse medlemmer vil også stille spørsmålet om ikke forsikringsselskapenes plikt til å utbetale yrkesskadeerstatning burde utløses av Rikstrykdeverkets vedtak om yrkesskade. Disse medlemmer viser til at yrkesskadeforsikring er en avtale mellom arbeidsgiver og forsikringsselskap, og vil understreke arbeidsgivers ansvar når det gjelder å bistå den yrkesskadde arbeidstaker overfor forsikringsselskapet.

Boligpolitikk og levekår

Komiteen er enige i at målet for boligpolitikken er at alle skal ha mulighet til å skaffe seg en god bolig i et godt bomiljø. Slik boligmarkedet fungerer i dag, er det en skjev fordeling mellom generasjonene hvor de unge har store problemer. Prismessig er det svært dyrt, enten en vil leie i de sentrale strøk, eller en vil bygge der det er mulig. Målet må derfor være at en får til økt generell boligbygging og økt satsing på bygging av nøkterne og gode utleieboliger/lavinnskuddsboliger.

Komiteen mener at kommunene må være hovedansvarlig for de aller mest vanskeligstilte på boligmarkedet. Det er imidlertid viktig at også andre, for eksempel borettslag, kan være svært gode medspillere i denne sammenhengen. Kommunene har et stort ansvar for å legge forholdene til rette for en god og forsvarlig boligpolitikk. Kommunene har et ansvar for å planlegge for en boligpolitikk som omfatter alle kommunens innbyggere, sørge for at det ikke skjer en segregering av bomiljøene og at det blir et variert og godt bomiljø for alle.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, støtter Regjeringen i at en i større grad må kunne benytte lån og tilskudd fra Husbanken for å stimulere boligbygging i de store byene med størst press i boligmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til sine merknader under kap. 9.2.

Komiteen støtter Regjeringen i at botilskudd til prosjekter som hjelper de bostedsløse, eller andre særlig vanskeligstilte på boligmarkedet, skal være en prioritert oppgave.

Komiteen støtter også Regjeringen i at bostøtteordningen er et viktig virkemiddel for å sikre rimelige boligforhold og levekår også for de med lavest inntekt.

Komiteen viser for øvrig til merknader og forslag under kap. 9.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til at regelverket for bostøtten ble forbedret i statsbudsjettet for 1999, men vil peke på at reglene for bostøtte fremdeles er problematiske for enkelte grupper med lav inntekt.

Flertallet vil understreke at staten gjennom ulike boligpolitiske virkemidler må ta et langt større ansvar for boligpolitikken i åra som kommer. Boligtilskudd og lån gjennom Husbanken må økes, og statens egen eiendoms- og totemasse må gjennomgås med sikte på å bidra til en boligsatsning for unge og vanskeligstilte.

Flertallet vil også påpeke at de kommunale reguleringsmyndigheter har et stort ansvar i å regulere nok tomter til bolig, stille kommunal tomtegrunn til rådighet og gjennom reguleringsbestemmelse sørge for at en får ulike typer boliger på eiendommene. For å unngå en segregering kan selveierleiligheter, studentboliger, borettslagsleiligheter, lavinnskuddsleiligheter og allmennyttige utleieboliger forsøkes etablert sammen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener det må bygges minst 3 000 flere billige allmennyttige utleieboliger hvert år i minst 5 år framover. Målet er at 10 pst. av boligmassen skal være allmennyttige utleieboliger.

En økning i bostøtte for enkelte grupper kan være nødvendig, men satsing på bostøtte som viktigste virkemiddel blir galt. Bostøtte vil ikke skaffe en tilstrekkelig beholdning rimelige utleieboliger og går først og fremst til å nedbetale boligformue for de som har råd til å eie. I tillegg vil økt bostøtte drive prisene opp. Samfunnets innsats må i hovedsak gå til varige investeringer i det boligsegmentet som mangler, framfor å øke driftsutgiftene. Nok billige utleieboliger vil virke prisdempende både i leie- og eiemarkedet.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen øke boligtilskuddet i Husbanken slik at det dekker finansiering av minst 3 000 flere allmennyttige utleieboliger pr. år enn dagens tilskudd."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at presset innen boligmarkedet som vi nå ser særlig i sentrale strøk, er et politikerkapt press. Dersom flere områder blir lagt ut til boligområder, vil prisene gå ned. Dette vil komme de som har problemer på boligmarkedet i dag, til gode. Disse medlemmer vil vise til at det skal være et sosialt sikkerhetsnett for de som på egenhånd ikke er i stand til å skaffe seg selv en tilfredsstillende bolig. Disse medlemmer mener at det er her at bostøtteordningen er et virkemiddel som kan brukes. Disse medlemmer vil imidlertid påpeke at en må være forsiktig med å utvide denne ordningen i forhold til hva som er tilfelle i dag. Disse medlemmer vil også påpeke at det ikke må være noe mål at flest mulig av landets innbyggere har

en mest mulig lik boligstandard. Disse medlemmer mener at ordningen med bostøtte først og fremst må brukes for å fange opp de som har helt utilfredsstillende boligforhold. Slike ordninger må ikke brukes til å oppgradere boligstandarden til de som har helt akseptable boliger opp mot de som har gode boliger. Disse medlemmer vil påpeke at vi må unngå at store deler av befolkningen havner på en slik ordning. Bostøtteordninger skal kun hjelpe personer som er i et permanent dårlig boforhold.

Fordelingspolitikk og levekår i storbyene

Komiteen har merket seg at levekårsundersøkelser viser at dårlige boforhold og geografisk opphopning av grupper med flere levekårsulempes finnes i mange storbyer, spesielt i Oslo. Komiteen er enig i at de mest markerte levekårsutfordringene er i storbyene i Norge. Det er nødvendig med en kraftig innsats fra det offentlige side for å redusere levekårsforskjellene i de store byene.

Komiteen er positiv til at flere av de store kommunene har organisert seg i egne administrative og politikerstyrte bydeler og benytter levekårsinformasjon for å tildele budsjettmidler til bydelene. Komiteen mener at staten gjennom sin sektorpolitikk må ta hensyn til de geografiske levekårsforskjellene og de spesielle behovene i storbyene.

Frivillige organisasjoner og svake grupper

Komiteen viser til at frivillige organisasjoner fungerer som sosiale, religiøse og kulturelle tradisjons- og verdiformidlere i vårt samfunn. De har bidratt til å opprettholde den sosiale og moralske bæreevne som er fundament for personlig ansvarsfølelse og for samfunnets evne til å løse sosiale oppgaver. Innsatsen fra foreninger og organisasjoner har også vært banebrytende i utviklingen av viktige institusjoner på flere samfunnsområder, ikke minst innen humanitær omsorg, velferd og kunnskapsformidling. Barn og unge har også representert en viktig målgruppe. Selv om noe av det frivillige engasjementet gradvis har gått over til å bli betraktet som et supplement til de offentlige ordninger, mener komiteen at frivillige ideelle organisasjoner fortsatt vil spille en viktig rolle når det gjelder å formidle holdninger og verdier til enkeltmennesker og samfunn. Gode arbeidsvilkår er en forutsetning for at de kan være i stand til å ivareta denne viktige rollen.

Komiteen konstaterer at det er bred politisk enighet om prinsippene for en framtidig statlig politikk overfor de frivillige organisasjonene basert på tre ulike former for frivillig virke: medlemsbasert virke, verdbasert samvirke og fortjenestefri velferdsproduksjon. Et aktivt og levende sivilsamfunn er en grunnleggende forutsetning for en videre utvikling av velferdssamfunnet. De frivillige organisasjonene knytter mennesker sammen, styrker demokratiet, realiserer viktige individuelle og sosiale verdier og er selve fundamentet i et aktivt kulturliv. Deltakelsen i de offentlige oppgaveløs-

ningene gir vesentlige bidrag til å løse viktige velferdsoppgaver.

Komiteen vi peke på at framveksten av den moderne velferdsstaten førte med seg endringer i forholdet mellom staten og organisasjonene. Bakgrunnen for dette var først og fremst den sterke utvidelsen av det offentlige ansvarsfeltet. Det offentlige engasjementet økte der frivillige organisasjoner hadde vært enerådende. Det gjaldt spesielt helse- og sosialområdet, barns og unges oppvekstvilkår samt kultursektoren. Denne utviklingen har etter komiteens syn vært helt grunnleggende for dannelsen av det norske velferds-samfunnet. Det synes i dag klart at de offentlige velferdsambisjonene på enkelte områder vanskelig lar seg realisere uten medvirkning fra de frivillige organisasjonene.

Komiteen vil for øvrig henlede oppmerksomheten mot behovet for å stimulere frivillig arbeid som har som siktemål å samle mennesker fra forskjellige aldersgrupper. Dette vil motvirke en uheldig alderssegregering og styrke båndene mellom generasjonene.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at det er viktig at offentlige myndigheter gir de frivillige organisasjonene gode betingelser, slik at de kan fungere i mangfold og som en ressurs både for barn, unge og voksne. Når overføringene til kommunene er så svake som de er i dag, må kommunene selv gjøre kutt i sine tilbud, og meldinger fra kommunene viser at kutt skjer i tilbud til barn og unge og i kulturtilbud.

Dette medlem vil i tillegg påpeke det viktige arbeid som gjøres av ulike organisasjoner som jobber i forhold til grupper med særlige vansker og levekårsproblemer. De er viktige på mange områder, både for de ulike gruppene selv, men også som viktige korrektiv for det offentlige og som supplement til den innsats det offentlige selv gjør.

Dette medlem vil spesielt påpeke at ulike organisasjoners mulighet til påvirkning ikke bør være avhengig av den enkelte organisasjons økonomiske betingelser. I forbindelse med behandlingen av Utjamningsmeldinga er det organisasjoner som ikke har kunnet stille på høring med komiteene på Stortinget, fordi de ikke har hatt økonomisk mulighet til å delta.

9. TILTAK FOR Å BETRE LEVEKÅRA FOR VANSKELEG STILTE

9.1 Samandrag

For å auke yrkesdeltakinga vil Regjeringa foreslå å

- styrkje kvalifiseringa av nykomne innvandrarak ved å arbeide ut lovforslag om innføringsstønad i samband med deltaking i kvalifisering for arbeidsmarknaden,

- gjennomføre forsøk med varighet i fem år med lønns subsidium for personar med variabel arbeids-evne på grunn av kroniske lidingar,
- gjennomføre forsøk med eit heilskapleg kommunalt ansvar for å sikre aktive tilbod til langtids sosialhjelpsmottakarar med sikte på at dei kjem i arbeid,
- gjennomføre ei forsøksordning med 30 pst. uføreløik som inngangsvilkår for uførepensjon. Forsøket skal gå i tre år og prøvast ut i tre fylke,
- innføre nettverksprosjekt i 3-4 fylke for reaktivisering av uførepensjonistar.

Regjeringa vil styrkje utdanningstilbodet for vanskeleg stilte ved å

- gi eit betre og meir samordna tilbod om vidaregåande opplæring for funksjonshemma ungdom,
- gi betre høve til finansiering av yrkesretta utdanning for einslege forsørgjarar ved å liberalisere kravet til naudsynt utdanning for å få utdanningsstønad, og ved at yrkesretta utdanning i tre år utover vidaregåande skole skal gi rett til stønad,
- følgje opp handsaminga av Kompetansereforma i Stortinget, mellom anna med sikte på betre målretting mot grupper som har svak utdanning frå før.

Regjeringa vil styrkje dei sosiale tenestene ved å

- gjennomføre ein samla plan for å heve kompetanse og kvalitet i førstelina i sosialtenesta,
- auke kvaliteten på tiltak for rusmiddelmissbrukarar og stimulere til forsøk med nye etterverntiltak,
- opne for utprøving av buprenorfin som alternativ til metadon i behandlinga av rusmiddelmissbrukarar,
- henta inn erfaringar frå andre land om omsorgstiltak for rusmiddelmissbrukarar og prøve ut nye tiltak for gruppaa.

Regjeringa vil styrkje helsetilbodet for vanskeleg stilte gjennom å

- styrkje regionalt samarbeid og ved å innføre ei ordning med fast lege,
- leggje stor vekt på førebygging og helsefremjande arbeid i kommunane,
- følgje opp opptrappingsplanen for psykisk helse,
- gi gunstigare avkorting i pensjonen for psykiatriske langtidspasientar i institusjon,
- gi betre helsetenester for visse grupper funksjonshemma med betre oppfølging,
- setje i verk prøveprosjekt med målretta tiltak for grunnstønadmottakarar med dei dårlegaste levekåra i Oslo indre aust,
- auka ressursene til eldreomsorga i tråd med Handlingsplan for eldreomsorg.

Regjeringa vil styrke innsatsen overfor bustadlause ved å

- prioritere ei styrking av Husbankens tilskotsordningar til bruk for kommunane i deira arbeid med dei bustadlause og andre særleg vanskeleg stilte på bustadmarknaden,
- redusere bruken av hospits, og styrkje kontrollordningar og fagleg hjelp til den enkelte brukaren,
- samordne hjelpetiltaka for bustadlause for å sikre eit heilskapleg hjelpetilbod,
- styrkje individuell hjelp til den enkelte bustadlause, og setje innsatsen for den enkelte inn i ein større samanheng,
- vurdere meirfinansieringsordningar eller forsøksordningar for bukollektiv for bustadlause, m.a. i samanheng med opptrappingsplanen for psykisk helse,
- invitere dei største bykommunane til utviklingsarbeid med tanke på å gi dei bustadslause eit heilskapleg tilbod.

Regjeringa vil betre bustadtiltaka for vanskeleg stilte ved å

- betre bustønad for vanskeleg stilte barnefamiljar ved å heve buutgiftstaket for barnefamiljar i dei største byane, slik at det statlege regelverket for bustønad blir tilpassa dei særlege utfordringane i dei største byane,
- sjå nærmare på samanhengen mellom bustønad og sosialhjelp, med tanke på ei utviding av den statlege bustønadsordninga til også å gjelde einslege sosialhjelpsmottakarar,
- betre bustønad for unge uføre som bur i dei største byane ved å heve buutgiftstaket.

Regjeringa vil betre stønadsordningane for uførepenjonistar ved å

- auke barnetillegget til folketrygdpensjonen primært for unge uførepenjonistar med forsørgjarsvar for barn under 18 år,
- gi gifte/sambuande kvinner som arbeider deltid, betre tryggleik mot inntektstap ved å oppheve noverande ordning der arbeidsevna i heimen blir trekt inn i uførevurderinga, når deltidsarbeidet har eit slikt omfang at det gir rett til sjukepengar.

For å gi betre kompensasjon for utgifter i samband med funksjonshemming vil Regjeringa

- målrette grunnstønad til drift av folketrygdfinansiert bil, slik at funksjonshemma får betre dekning av dei faktiske utgiftene sine,
- gi stønad til barnetilsyn for einslege forsørgjarar med funksjonshemma barn som får forhøga hjelpestønad.

Andre tiltak som Regjeringa vil gjennomføre, er å

- gi ein tidsavgrensa overgangsstønad og utdanningsstønad i ei omstillingstid til personar som har utført tungt omsorgsarbeid for familiemedlemmer, tilsvarende stønadsordningane for einslege forsørgjarar,
- gi ein viss rett til etterlatteytingar frå folketrygda til skilde attlevande med bidrag, også når dødsfallet skjer meir enn fem år etter skilsmissa.
- gi pensjon som attlevande ektefelle frå folketrygda til skilde eldre personar som har fått bidrag frå fråskilde når den fråskilde bidragspliktige dør,
- ta sikte på å foreslå ei ny supplerande stønadsordning for pensjonistar med kort butid i Noreg.

Når det gjeld den økonomiske sosialhjelpa, vil Regjeringa

- innføre statlege rettleiande normer for utmåling av økonomisk sosialhjelp,
- stimulere til meir bruk av vilkår, for å auke aktiviseringa av den enkelte sosialhjelpsmottakaren,
- setje i verk ei rekkje tiltak for å minske urettmessige skilnader i utmåla stønad,
- setje ned ei intern arbeidsgruppe som skal greie ut spørsmålet om garantert minsteinntekt.

9.2 Komiteen sine merknader

Komiteen vil vise til de omfattende analysene som er presentert i meldinga. Siden 1986 har de fleste fått bedre levekår og høyere inntekt, men noen har ikke fått del i velferdsutviklingen, og i særlig grad gjelder dette de som har svak tilknytning til arbeidslivet.

Komiteen vil understreke at det er viktig å ha fokus på de gruppene som har lav inntekt og dårlige levekår over tid. Det er mindre bekymringsfullt at en gruppe mennesker har lav inntekt under studietiden, hvis de på sikt vil få god inntekt og gode levekår.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, er tilfreds med det omfattende analysearbeid som er gjort for å synliggjøre utviklingen i levekår. Videre stiller flertallet seg positive til de konkrete, målrettede tiltakene som er foreslått.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at for å bekjempe dårlige levekår er det helt sentralt å føre en politikk som forebygger, og som i størst mulig grad er en generell politikk. Dette flertallet vil derfor forebygge dårlige levekår gjennom å fokusere på politikkområder som er sentrale for alle:

- et inkluderende og menneskelig arbeidsliv
- boligpolitikk som sikrer boliger til folk flest

Komiteen vil også forebygge dårlige levekår gjennom

– styrking av rettighetene for unge alvorlig syke

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at Regjeringen i denne meldingen har vurdert en rekke større og mindre tiltak i forbindelse med sine ønsker om det som kalles utjamning av levekår. Disse medlemmer vil vise til at en rekke av de problemstillinger som meldingen reiser, er resultater av egne selvstendige valg, og de burde derfor ikke vært gjenstand for den brede drøftelsen som det er lagt opp til i meldingen. Det er og må også være slik at den enkelte treffer en del valg i livet som får konsekvenser for hvordan det går senere i livet. Velger for eksempel en person som er oppvokst i distriktet, å flytte til Oslo, så er det en kjensgjerning at dette medfører høyere bokostnader enn der en kommer fra. Dette er et selvstendig valg som er det offentlige uvedkommende. Disse medlemmer er også bekymret over at med de tiltak som det legges opp til i meldingen, vil konsekvensen være at det offentlige byråkratiet vil øke ytterligere.

Det er etter disse medlemmers mening særdeles viktig at for eksempel helse- og omsorgssektoren får tildelt de ressurser og personell som skal til for å kunne gi et verdig helse- og omsorgstilbud, men det er ikke gitt at det er det offentlige som må utføre selve tjenestene. Det er viktig, slik disse medlemmer ser det, at staten tar over ansvaret for finansieringen av helse- og omsorgstjenestene i Norge. Den viktigste problemstillingen som må løses når det gjelder den enkeltes levekår, er at en er sikker på at dersom en blir syk og trenger behandling eller omsorg, så får en dette uavhengig av bostedsadresse. Det er etter disse medlemmers mening et problem som bare kan løses dersom staten tar over det finansielle ansvaret for disse tjenestene.

Disse medlemmer vil videre vise til de senere års betydelige økning i sysselsettingen innen kommunalforvaltning, og finner dette uheldig. På tross av vedtatte reformer så er dette en utvikling som må snues. Det må være et mål at det i denne perioden skal bli færre ansatte i kommunal forvaltning enn hva prognosene tilsier. Disse medlemmer vil vise til at en ytterligere økning i antallet ansatte i kommunal sektor på sikt vil bidra til å true velferdsnivået i landet. En reduksjon må skje ved en kritisk gjennomgang av de oppgaver som kommunal forvaltning i dag har. Disse medlemmer mener at konkurranseutsetting og privatisering er virkemidler som i stor grad må benyttes. Målet må være at kommunal forvaltning går bort fra en utførerrolle og over til en bestillerrolle. Disse medlemmer vil også vise til at konkurranse vil bidra til at kostnadene for kommunen vil bli redusert, og at midlene dermed kan komme flere til gode.

Arbeids- og aktiviseringstiltak – "ei mjukere arbeidslinje"

Komiteen vil peke på at de økonomiske ordningene som er bygget opp som sikkerhet for inntektsbort-

fall ved sykdom og uførhet, er grunnleggende rettigheter i det norske velferdssamfunnet.

På samme tid mener komiteen at det er et overordnet mål å legge til rette for mer bruk av aktive tiltak, for å bidra til at flest mulig kan være i arbeid.

Komiteen viser til at antall sykemeldte og syketilfeller øker. Det samme gjør antall nye uføretrygdede. Komiteen mener det er helt nødvendig å sette inn flere konkrete tiltak som kan vri denne utviklingen over i en mer positiv trend, hvor flere får utnyttet sin arbeidsevne på samme tid som det er behov for arbeidskraft innen flere sektorer. Det må satses mer på aktive virkemidler i bedriftene. Dette krever en mer fleksibel bruk av ordningene, som for eksempel aktiv sykemelding, lønns- og driftstilskudd og støtte til nettverksarbeid. Ordningene må gjøres mest mulig aktiviserende overfor både den sykemeldte og for bedriftene.

Komiteen er bekymret over den høye stigningen av sykefraværet. Komiteen har også merket seg at bare hver femte person som avslutter rehabilitering, kommer tilbake i arbeid. Likeledes er det slik at kun halvparten av de som har vært sykemeldte i åtte uker eller mer, kommer tilbake til den jobben de ble sykemeldt fra. Aktiv sykemelding viser seg å være et godt virkemiddel fordi tiltaket settes i gang på et tidlig tidspunkt, men brukes kun i svært liten grad. Kun i 5 pst. av sykemeldingstilfellene ble aktiv sykemelding brukt.

Komiteen mener at innsatsen for å øke bruken av aktiv sykemelding må intensiveres.

Komiteen mener vi må få en forenkling av regelverkene, bedre informasjon om økonomiske støtteordninger og bedre koordinering og ansvarsavklaring mellom de ulike instansene og aktørene: Det gjelder sosialkontorene, trygdeetaten, arbeidsmarkedsetaten, primærlegen, bedriftshelsetjenesten og bedriftenes ledere. Ansvarsdelingen på dette feltet bør vurderes nærmere. Komiteen vil peke på behovet for klare ansvarsforhold og gode samarbeidsrutiner. Det må stilles krav til de offentlige etatene.

Komiteen vil peke på det særlige ansvar som må tilligge etatene ved å sikre ungdom adgang til arbeidslivet gjennom aktive tiltak. I dag øker uføretrygdingen i aldersgruppen under 30 år, og komiteen mener dette er en spesiell utfordring.

Komiteen mener det må skapes en forståelse for hvilke rammebetingelser som gjør arbeidsplassen til en helsefremmende faktor. Det må legges vekt på forebyggende arbeidsmiljø, mestrings og funksjon heller enn sykdom og diagnose. Videre mener komiteen det må legges vekt på tidlig intervensjon, og at de økonomiske støtteordninger må virke aktiviserende. Primærlegen må ikke bare sykemelde fra noe, men i større grad til noe. Det er viktig å bryte passivitet og fremme mest mulig aktivitet for den sykemeldte.

Komiteen mener at bedriftsintern attføring er det beste virkemidlet for å få personer med nedsatt arbeidsevne på grunn av helseproblemer, tilbake i arbeid. En forutsetning for å lykkes er at arbeidsgivere tar sitt ansvar for tidlig å følge opp den sykemeldte og legger til rette for at vedkommende skal kunne fortsette

i arbeid. Videre vil komiteen peke på at arbeidslivets krav til kompetanse, omstillingsevne og produktivitet øker, og tilrettelegging i mange tilfeller kan være vanskelig å få til innenfor bedriftens rammer. Konsekvensen blir ofte at arbeidstakere som ikke fyller minimumskravene til fungering, men har betydelig restarbeidsevne, blir presset ut i uførepensjon.

Komiteen mener at det er behov for en gjennomgang og forenkling av gjeldende regelverk slik at det kan gi rom for individuelle løsninger. Det må legges til rette for tilskuddsordninger i form av tilskudd til lønn og kompetansehevede tiltak, slik at personer med helseproblemer kan velge å fortsette i arbeid framfor å gå over på uførepensjon.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener arbeidsgiver i sterkere grad må pålegges å tilpasse arbeidssituasjonen til den enkelte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil støtte at det legges opp til en mer fleksibel arbeidslinje, og dermed en lavere uføreprosent enn det som er tilfelle i dag. Disse medlemmer vil nok en gang påpeke viktigheten av at det må legges opp til at sosialkontor, trygdekontor og arbeidskontor samlokaliseres slik at det kan legges bedre til rette for at den enkelte som har behov for hjelp, kan komme tilbake i arbeidslivet og få et best mulig tilbud. Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at arbeidskontor, trygdekontor og sosialkontor samlokaliseres."

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Sosialistisk Venstrepartis merknader i kap. 5 om sosialhjelpsmottakere, der det påpekes et behov for å samle vurdering og utbetaling av stønader innenfor én felles statlig etat, og i de samme fysiske lokalene.

Dette medlem viser til at en slik samordning av sosialkontor, trygdekontor og arbeidskontor gir bedre utnytting av ressursene, med samordningsgevinster som gir større brukervennlighet. Målet skal være at ytelsene ordnes i helhet gjennom Rikstrygdeverket, samt at stønad til livsopphold fra sosialkontoret innføres som en rettighetsbasert minsteytelse, mens øvrige ytelser videreføres ut fra den mulighet til skjønn som lov om sosiale tjenester i dag gir.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om sammenslåing av sosialkontorenes ansvar for utbetaling av økonomisk sosialhjelp, arbeidsmarkeds- og trygdeetat til én felles, statlig etat under Rikstrygdeverket."

Dette medlem viser til dette medlems merknader i kap. 5 om sosialhjelpsmottakere og behovet for

en normert minsteytelse på økonomisk sosialhjelp basert på folketrygdens minstepensjon.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om en normert minsteytelse til livsopphold basert på folketrygdens minstepensjon, for personer med behov for økonomisk sosialhjelp."

Innføringsstønad til nyankomne innvandrere

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til forslaget i meldinga om nedsettelse av et utvalg for å utrede og fremme forslag om en lov om stønad til nyankomne innvandrere, og viser til at et slikt utvalg ble nedsatt i november 1999 med frist for slutføring av arbeidet i januar 2001. Flertallet mener dette er et bra tiltak, og mener en slik ordning med kvalifiseringslønn også kan gjøres gjeldende for andre grupper, for eksempel langtidsmottakere av sosialhjelp.

Videre vil flertallet peke på viktigheten av at flyktninger som kommer til Norge, raskest mulig kommer i arbeid. For de som ikke har forutsetninger for å få arbeid direkte, bør det utvikles tilbud om grunnleggende kvalifisering, gjerne ved bruk av språk- og arbeidstreningsplasser, og flertallet vil be Regjeringen gå gjennom dette. Komiteen mener også at arbeidsmarkedsetatens ordninger bør utvikles for å gi aktive tiltak for innvandrere og flyktninger, for eksempel "arbeid med bistand", lønnstilskudd og kompetansegivende kurs.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil ikke at det skal innføres en særskilt innføringsstønad for nyankomne innvandrere, og disse medlemmer vil derfor gå imot denne ordningen.

Forsøk med lønns subsidium i lengre perioder

Komiteen viser videre til forslaget om utvidet periode med lønnstilskudd til grupper som har redusert arbeidsevne på grunn av helseproblemer som er variable, og kroniske muskel- og skjelettsmerter og psykiske lidelser. Komiteen slutter seg til intensjonen i forslaget, og mener det bør vurderes å gjøre ordningen permanent.

Komiteens medlemmer fra Høyre understreker behovet for en grundig evaluering av en slik prøveordning før den eventuelt gjøres permanent.

Forsøk med kommunalt ansvar for aktivisering av langtids sosialhjelpsmottakere

Komiteen vil peke på at langtidsmottakere av sosialhjelp er en gruppe som er kjennetegnet ved lav inntekt og dårlige levekår. Det er derfor viktig å komme med målrettede tiltak mot denne gruppen. Det er også slik at sosialhjelp ikke er ment å være en varig ytelse.

Komiteen vil vise til at i mange kommuner gjøres det et godt arbeid for å bidra til at mennesker som er langtidsmottakere av sosialhjelp, kommer i arbeid.

Komiteen støtter intensjonen i forslaget i stortingsmeldinga om forsøk i noen kommuner med helhetlig ansvar for å bidra med aktive, arbeidsrettede tiltak for mottakere av sosialhjelp, men komiteen ønsker at dette skal gjøres mer omfattende. Komiteen vil understreke nødvendigheten av at sosialkontor, trygdekontor og arbeidskontorene samarbeider til felles beste for de som har behov for bistand til å komme i arbeid.

Etter komiteens mening har sosialkontorene allerede i dag ansvar for å bidra til aktive tiltak som kan gjøre mottakerne av sosialhjelp selvhjulpne. Komiteen vil få vise til arbeidet som er gjort i Sagene Torshov bydel i Oslo der langtidsmottakere av sosialhjelp får tilbud om kvalifiseringstiltak. Prosjektet viser svært gode resultater, og også uføre er kommet i arbeid etter å ha fått mulighet til å prøve seg i arbeidslivet. Komiteen vil peke på at det er viktig at kvalifiseringslønnen gir et økonomisk argument for å være i arbeid, slik at sosialhjelpsmottakeren får en økonomisk motivasjon for å bedre sin egen situasjon.

Komiteen mener videre at sosialkontorene bør lage ressursanalyser av den enkelte sosialhjelpsmottaker for å få fram de gode ressursene den enkelte har, og som kan brukes for å komme i aktivitet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil påpeke at gruppen langtidsmottakere av sosialhjelp kjennetegnes av mer enn bare lav inntekt og dårlige levekår. De har en høyst varierende livskvalitet, og det er viktig at det offentlige har et variert tiltaksapparat som sosialkontorene kan bruke for å hjelpe langtidsmottakerne av sosialhjelp til et bedre liv.

Flertallet ser at det er viktig at noen langtidsmottakere får hjelp til å komme i arbeid gjennom kommunale tiltak. Dette er en sammensatt gruppe med både rusmiddelmissbrukere med behov for behandlingsplass og helhetlig opplegg eller vurdering for metadon, langtidsarbeidsledige som bør vurderes for attføringsopplegg eller uføretrygd, samt faktisk arbeidsudyktige. Sosialkontorene må sikres personell og ressurser som gir dem muligheter til å gi veiledning og bistand til varierte løsninger ut fra individuelle vurderinger.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er av den oppfatning at det bør kunne settes krav til mottakere av økonomisk sosialhjelp om en gjenytelse i form av utførelse av spesielle arbeidsoppgaver. Dette vil også gagne den enkelte mottaker slik at denne får arbeidstrening, og dermed også lettere innpass i arbeidslivet. Det er også viktig at det til enhver tid legges opp til et system der det lønner seg å ta et lønnet arbeid. Disse medlemmer vil imidlertid påpeke at en ordning med aktivisering av

sosialhjelpsmottakere ikke på noen måte må komme i konflikt med næringslivet.

Forsøk med 30 pst. uføregrad som inngangsvilkår for uførepensjon

Komiteen viser til at det er et ønske å gjøre uføretrygden mer fleksibel slik at det blir lettere å kombinere uføretrygd og arbeidsinntekt. Erfaringene etter ett år med forsøkene med uføregrad lavere enn 50 pst. viser at de har vært lite brukt, og det kan virke som om ordningen er for lite fleksibel. Komiteen viser til forslaget i Utjammingsmeldinga om at det bør gjennomføres forsøk i tre fylker over tre år, med krav om minst 30 pst. uføregrad som inngangsvilkår til uførepensjon. Komiteen slutter seg til dette forslaget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil peke på at flere på denne måten kan greie å stå i arbeid lenger, og viser til de positive sidene det blant annet har for den enkeltes økonomi. Flertallet mener dette kan være besparende på trygdeutbetalingene fordi det vil gjøre det lettere å kombinere arbeid og trygd, og flertallet mener derfor dette bør vurderes innført som en permanent ordning og fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen vurdere å innføre 30 pst. uføregrad som inngangsvilkår for uførepensjon."

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at det i 1997 ble satt i gang en forsøksordning hvor uførepensjonen kan graderes ned til 20 pst. Dette kan skje minimum ett år etter at en person har blitt uføretrygdet etter kravet om minst 50 pst. uførhet. Denne forsøksordningen skal vare frem til 2003. Hensikten er å gjøre det lettere for uføretrygdede å prøve seg i arbeidslivet med sikte på å komme tilbake i arbeid.

Disse medlemmer viser til departementets forslag om en forsøksordning med krav om 30 pst. uførhet som inngangsvilkår til uføretrygd. Disse medlemmer har merket seg at departementet i meldingen påpeker at forslaget "kan ha negativ effekt på arbeidstilbudet". Etter disse medlemmers oppfatning er dette en betimelig advarsel. Disse medlemmer antar det er slike vurderinger som ligger til grunn for at departementet bare foreslår et svært avgrenset forsøk over tre år i tre fylker.

Det er riktig å oppmuntre uføretrygdede til å prøve seg i arbeidslivet, men den igangsatte forsøksordningen ivaretar dette. Departementets forslag kan virke motsatt: Personer som står i arbeid og ikke oppfyller kravet om 50 pst. uførhet, får en lettere vei ut av arbeidslivet ved at det bare stilles krav om 30 pst. uførhet. En slik ordning vil fort kunne vise seg å virke mot sin hensikt, ved at flere blir uførepensjonister. Resultatet blir ikke et mer inkluderende arbeidsliv, men et arbeidsliv hvor veien ut har blitt enklere.

Disse medlemmer advarer mot at det settes i gang et slikt forsøk eller at dette gjøres til en permanent ordning før man har evaluert det allerede igangsatte forsøket, som har en mer hensiktsmessig innretning.

Reaktivisering av uførepensjonister

Komiteen mener det er viktig å bidra til at flest mulig uføre igjen kan komme i arbeid. Dette har vært motivasjonen bak en rekke vedtak Stortinget har fattet, blant annet ved behandlingen av Velferdsmeldinga i 1996. Riksrevisjonens rapport om trygdeetatens oppfølging av sykemeldte viste imidlertid at trygdeetaten i liten grad har lyktes i å bidra aktivt til at folk kommer i arbeid, men at mye ressurser er brukt på kvantitative mål på arbeidet som gjøres.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, er enig i at det bør iverksettes prosjekter for reaktivisering av uføretrygdete etter samme mal som ble benyttet for enslige forsørgere. Flertallet ber departementet klargjøre ansvarsforhold og rutiner i samarbeidet mellom etatene, slik at personen som har behov for bistand, blir satt i fokus.

Utdanningsstiltak

Komiteen vil vise til forslaget om bedre og mer samordnede tilbud om videregående opplæring for funksjonshemmede og ungdom og andre som etter sakkyndig vurdering har behov for utvidet opplæringstid, og slutter seg til intensjonene i forslaget. Dette er i tråd med St.meld nr. 32 (1998-1999) og Stortingets behandling av denne (jf. Innst. S. nr. 146 (1998-1999)). Stortinget har i tillegg vedtatt bl.a. at det må legges bedre til rette for at de elevene som ikke klarer å ta et fag eller svennebrev, kan få tegne opplæringskontrakt, og at det på bransjenivå blir definert krav med tilhørende kompetansebevis for den samme gruppe elever. Komiteen vil videre vise til at Stortinget har vedtatt å be Regjeringen arbeide videre med å styrke rådgivningstjenesten.

Komiteen viser til meldinga og omtalen av kompetansereformen, og forutsetter at Regjeringen følger opp Stortingets vedtak i saken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til forslaget om liberalisering av kravet om nødvendig utdanning slik at enslige forsørgere som har en fagutdanning, også kan ta en yrkesrettet utdanning på tre år, da dette vil være positivt for deres muligheter på arbeidsmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil peke på at et stort antall småbarnsforeldre i dag tar utdanning, og kravet til utdanning gjelder uansett sivilstand.

Disse medlemmer finner det ikke riktig at enslige forsørgere skal få dekket utgifter til utdanning, mens andre må ta opp lån som må tilbakebetales over mange år. Svært mange enslige forsørgere går etter en periode inn i et samboerforhold eller inngår ekteskap. Det kan synes urettferdig og tilfeldig at sivilstand under hele eller deler av utdanningen skal ha innvirkning på hvorvidt den enkelte skal tilbakebetale lån i en lang periode etter at utdanningen er ferdig. På denne bakgrunn vil disse medlemmer foreslå at utdanningsstønad til enslige forsørgere avvikles.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at det er viktig å forbedre stønadsordningene for enslige forsørgere, slik at de både skal kunne sikre familiens økonomi alene, og ha tid til omsorg for barn alene. Enslige forsørgere er ofte både i en økonomisk klemme og i en tidsklemme i forhold til familier der begge foreldre har den daglige omsorgen for barn. En slik omlegging kan bety at enslige forsørgere som kommer i en overraskende ny familiesituasjon, både får mindre mulighet til å legge om fremtidsplanene for å sikre lønnsinntekt og selvstendig forsørgelse for fremtiden, og får mindre mulighet til å ta hensyn til barn i en skilsmisssituasjon.

Dette medlem mener også at det må gis mulighet til utdanningsstønad som gir enslige forsørgere reell mulighet til å forsørge familien. Slik ordningen nå er lagt opp, gis kvinner stønad til å utdanne seg til lavtlønnsyrker. Som ledd i å gi enslige forsørgere en reell mulighet til å områ seg og få utdanning som ikke fører dem inn i lavtlønnsyrker, mener dette medlem at utdanningsstønadsordningen må gi mulighet for utdanning i inntil 5 år.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om å utvide tidsrammen for utdanningsstønad til enslige forsørgere til utdanning i inntil 5 år."

Sosiale tjenester

Komiteen vil peke på at sosialtjenesten gjør et viktig arbeid og møter en rekke forskjellige mennesker. Komiteen vil understreke at det er behov for en kontinuerlig kompetanseheving og kvalitetssikring av det arbeidet som gjøres. Komiteen slutter seg derfor til intensjonene som er lagt i handlingsplanen "Kunnskap og Brubygging" som har til hensikt å styrke kompetansen i førstelinja i sosialtjenesten.

Komiteen vil vise til at det finnes flere gode eksempler på prosjekter hvor langtidsmottakere av sosialhjelp er kommet tilbake i arbeid. Fire kommuner i Sør-Trøndelag; Agdenes, Skaun, Orkdal og Meldal, har gjennom samarbeidsprosjektet Alternativet bidratt til aktive tiltak bl.a. for klienter med blandingsproblematikk rus/psykiatri. Prosjektet er ledet av en koordinator som har lagt vekt på å kartlegge den enkeltes ressurser og kvalifikasjoner, for derigjennom å kunne skaffe egnede tiltak. Komiteen vil vise til at resulta-

tene er svært positive ved at flere er tilbake i arbeid, men ikke minst har det gitt den enkelte økt livskvalitet. Komiteen mener dette prosjektet også synliggjør at det er nødvendig med konkrete tiltak for å sikre en kontinuerlig samhandling mellom de ulike etatene og forvaltningsnivåene, til beste for den enkelte brukeren.

Tiltak for rusmiddelmissbrukere

Komiteen vil peke på at rusmiddelmissbrukere, og da i særlig grad tunge misbrukere uten fast bolig, er en gruppe med svært dårlige levekår. Komiteen slutter seg til tiltakene i stortingsmeldingen for å bedre kvaliteten på tiltakene for rusmiddelmissbrukere, og slutter også opp om forslaget om forsøk med nye etterverns-tiltak.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at et flertall på Stortinget har ønsket mer omfattende tilbud om metadonassistert behandling, og dette flertallet har også ønsket at det skal gis behandling med buprenorfin som alternativ til metadon. Videre vil flertallet peke på at flertallet mener det er behov for å se på kriteriene for tildeling av metadonbehandling.

Komiteen stiller også spørsmål ved om de administrative tiltakene knyttet til bruk av de nye behandlingsmetodene er hensiktsmessige, og ber Regjeringen vurdere om de tjener brukerne, samt om ressursene blir brukt på en adekvat måte for å nå målene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, slutter seg til at det må hentes inn erfaringer fra andre land om omsorgstiltak for rusmiddelmissbrukere som det er vanskelig å skaffe gode behandlingstilbud til.

I tillegg til oppfølging av disse tiltakene mener komiteen det er helt nødvendig med en gjennomgang av behandlingstilbudene og ettervernstilbudene for rusmiddelmissbrukere. Det er også nødvendig med en kritisk gjennomgang av det rusforebyggende arbeidet. Den stadig økende andelen nye, og unge, rusmiddelmissbrukere er et alvorlig problem, og komiteen mener det er behov for en helhetlig gjennomgang av dette feltet.

Komiteen mener det er viktig å se helheten i rusmiddelmissbrukernes livssituasjon, spesielt i de tilfeller hvor misbrukerne selv ønsker å endre egen livssituasjon. Pr. i dag er det altfor få akutt plasser/avrusingsplasser. Når rusmiddelmissbrukerne er motivert for behandling, er det veldig viktig at tilbudet er der der og da. Hvis man ved henvendelse til hjelpeapparatet får beskjed om at det er ledig avrusingsplass om tre uker, er motivasjonen når den tid kommer, ofte borte. Tilliten

til hjelpeapparatet er svekket fordi man ikke fikk umiddelbar hjelp i en svært vanskelig situasjon når man ba om det, og det blir vanskeligere å komme igjen neste gang.

Komiteen viser til at når en rusmiddelmissbruker er inne på kollektiv/institusjon, er vedkommende i et skjermet miljø. Vedkommende er omgitt av faglig kvalifisert personell hele døgnet. Det legges også opp til en rekke aktiviteter og andre tilbud mens man er på kollektiv. Når den enkelte kommer ut av aktivt behandlingsopplegg, gis det ikke noe fullgodt opplegg videre. Det gis tilbud om yrkesrettet attføring til videre utdanning eller tiltak på en eventuell arbeidsplass, men lite utover dette. Oppfølging og støtte gis i ytterst varierende grad ut fra kompetanse og ressurser i den enkelte kommune.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at boligtilbudet kommunene i dag gir tidligere rusmiddelmissbrukere, må bedres betydelig. I dag gis i overveiende grad tilbud om plass i hospits eller kommunal bolig, hvor det bor aktive rusmiddelmissbrukere, og hvor det er lett å havne rett tilbake der tidligere misbruker var før. Hvis det gis etableringstilskudd til start i "nytt liv", avhenger det ofte av den enkelte kommune og sosialkontor. De som har vært på kollektiv, har fått penger fra sosialkontoret under behandling til fritidsutstyr og aktiviteter. Det har ikke vært noen som helst mulighet til å spare penger til depositum til leilighet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil i tillegg påpeke at aktive rusmiddelmissbrukere i mange tilfeller ender opp i en økonomisk situasjon med stor gjeld og økonomisk mislighold. I tillegg til privatøkonomisk gjeld har mange også gjeld til sosialkontorer ved lån til depositum til leiligheter de har leid mens de har vært rusmiddelmissbrukere, sosiallån til innbo etc. For å endre situasjonen for tidligere misbrukere må det også settes inn tiltak for å bidra til gjeldsanering/gunstige nedbetalingsavtaler.

Dette medlem mener Regjeringen må ta initiativ til at det gis økonomiske midler til hele tiltakspakker som dekker skole, arbeidstiltak, etablering i ny bolig i rusfritt miljø, terapeutisk behandling uten egenandel, hjelp til gjeldsanering/nedbetalingsavtaler og andre nødvendige tiltak for å bedre den helhetlige situasjonen.

Komiteen mener at fokus i tillegg til å fortelle ungdom om virkningen av ulike stoffer og hvordan de ser ut, må legge mer vekt på å drive generelt holdnings-skapende arbeid.

Komiteen anser det viktig å styrke allerede eksisterende tiltak, som oppsøkende helseteam, uteseksjonen og de psykiatriske ungdomsteamene.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at det konkret må settes av økonomiske midler til å opprettholde/styrke både forebyggende ungdomsorganisasjoner og tiltak som må styrkes ved kommunale overføringer. Skal kommunene øke innsats og bevilgninger til helhetlig forebyggende arbeid, må man også gi statlige økonomiske overføringer.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at de tiltak som er foreslått under 9.3.1.3 i meldingen, i det alt vesentlige er iverksatt. Disse medlemmer viser videre til at innsatsen for rusmiddelmissbrukere er kraftig styrket blant annet gjennom handlingsplanen for redusert rusmiddelmissbruk, handlingsplanen "Kunnskap og brubygging", styrking av midler til medikamentfritt tilbud, en seksdobling av midlene til metadonassistert rehabilitering i perioden fra 1997 til 2000, iverksetting av forsøk med buprenorfin og lavterskel helsetilbud (feltpleie) i 14 kommuner. Disse medlemmer mener det fortsatt er nødvendig å trappe opp innsatsen med å få redusert bruken av og skadene ved rusmidler gjennom forebygging, behandling og kontroll.

Disse medlemmer viser til den gjennomgangen Nesvåg-utvalget har gjort av behandlingstilbudet, der forholdet mellom tilbud og behov er gjennomgått, og der kvaliteten, organiseringen og finansieringen av behandlingstilbudet er vurdert. Disse medlemmer mener Nesvåg-rapportene og etterfølgende høringsuttalelser danner et godt grunnlag for en stortingsmelding, en helhetlig gjennomgang av behandlingstilbudet for rusmiddelmissbrukere. For den enkelte misbruker er det nødvendig med en langt bedre sammenheng mellom situasjonen før, under og etter behandling.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen våren 2001 legge frem en stortingsmelding om et mer helhetlig behandlingstilbud for rusmiddelmissbrukere."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil understreke at våre rusmiddelmissbrukere er den menneskegruppe i vårt land som har de absolutt dårligste levevilkår, generelt dårligste boforhold og det disse medlemmer vil kalle for slettet mulig behandlingstilbud. Disse medlemmer mener at på behandlingssiden må disse menneskene først og fremst få status som pasienter, altså alvorlig syke mennesker, og at deres sykdomsalvorlighetsgrad også må styre akutttilbudene. De akutttilbudene som i dag foreligger for rusmiddelmissbrukere, går utelukkende på somatiske lidelser som ofte er komplikasjoner til rusinntaket over kortere eller lengre tid. Men selv ved akutt sykdom blant rusmiddelmissbrukerne er akutttilbudene få og lite prioritert.

Det skulle i dag etter disse medlemmers mening ikke være behov for ytterligere innhenting av

behandlingsmetoder eller behandlingserfaringer fra andre land. Denne erfaringen og denne kunnskapen har vi allerede i dag og har hatt den i flere år, men de offentlige myndigheter har så langt vært meget tilbakeholdne og særdeles restriktive når det gjelder å ta i bruk nye behandlingsmetoder for rusmiddelmissbrukere og særlig unge rusmiddelmissbrukere.

Disse medlemmer er kjent med at ansvaret for rusmiddelomsorgen ligger i primærkommunen. Det organ som i primærkommunen er gitt ansvaret, er sosialetaten hvor disse pasientene primært ikke hører hjemme. Sosiale forhold er en sideting, det er selve rusmiddelmissbruket som er det primære og det akutte. Disse medlemmer viser til at man svært ofte og kanskje stadig oftere opplever situasjoner der pasienten/rusmiddelmissbrukeren åpenbart er i behov for behandling og svært ofte ønsker slik behandling, men blir vurdert av sosialkontorene, sosionomene som ikke er fagfolk på dette felt, og vurderingen faller altfor ofte ut i et vedtak om at kommunene ikke prioriterer behandling i institusjon eller annen poliklinisk behandling for sine rusmiddelmissbrukere. Disse medlemmer vil i denne sammenheng fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at det i hver kommune etableres et innleggelsesutvalg for stoffmissbrukere sammensatt av lederen for sosialetaten, pleie- og omsorgssjefen og kommunelegen. Kommunelegen, som er medisinsk ansvarlig, skal ha vetorett i utvalget."

Helse- og omsorgstjenester

Komiteen vil vise til at Stortinget de siste årene har vedtatt en rekke reformer som vil bidra til bedre helse- og omsorgstjenester for befolkningen. Det regionale helsesamarbeidet er styrket, det er vedtatt handlingsplaner mot kreft og en opptrappingsplan for utstyrsinvesteringer i sykehusene. Ordningen med en fast lege, for de som ønsker det, skal gjennomføres, og det er vedtatt opptrappingsplan for psykisk helse og en handlingsplan for eldreomsorgen.

Komiteen viser til at Utjanningsmeldinga synliggjør at god og dårlig helse er ulikt fordelt i befolkningen, og at det ofte er en sammenheng mellom lav utdannelse, lav inntekt og dårlig(ere) helse. Komiteen vil derfor understreke behovet for godt utbygde offentlige helse- og omsorgstilbud som skal være like tilgjengelig for alle.

Komiteen viser også til de store problemene som påføres tilskadekomne ved at forsikringsselskapene har en svært lang saksbehandlingstid før utbetaling av rettmessig erstatning finner sted. I tillegg til sykdom og store lidelser medfører dette store økonomiske konsekvenser for de familier som berøres.

Komiteen vil sterkt understreke det uheldige i den lange saksbehandlingen som til tider finner sted, og som rammer den som i utgangspunktet har et behov for stor hjelp og bistand. Komiteen mener Regjeringen bør vurdere de ordningene som finnes i noen av våre

naboland, hvor den skadelidte vil få en midlertidig telynt inntil endelig vedtak er gjort.

Komiteen viser til Utjammingsmeldingen og peker på at det er underforbruk av helsetjenester blant funksjonshemmede. Dette kan også gjelde andre grupper med dårlig helse. Komiteen vil peke på viktigheten av å organisere hjelpetjenestene slik at mottakerne benytter seg av tjenestetilbudene. I denne sammenheng vises det til det forlengede forsøket med lavtersklet helsetilbud for rusmiddelmissbrukere som nå er etablert i 14 kommuner.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener gjennomføringen av fastlegereformen vil være et godt bidrag til en jevnere fordeling av levekår. En fast lege vil kunne skape trygghet og forutsigbarhet for blant annet eldre, barnefamilier og kronikere. En fast lege vil lettere kunne stille rett diagnose på grunn av inngående kjennskap til pasienten og dermed bidra til en kvalitetsheving av legearbeidet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil uttrykke bekymring for framdriften knyttet til fastlegereformen, der forhandlingssituasjonen mellom partene i øyeblikket synes fastlåst. Dette medlem vil påpeke at en økt ressurstilførsel til primærhelsetjenesten over tid vil kunne bidra til å redusere den langt høyere ressursbruken på de høyere behandlingsnivåene, og at det derfor vil være viktig for å sikre en vellykket innføring av ordningen at tilstrekkelig med midler stilles til rådighet fra Regjeringens side. Fastlegereformen er etter dette medlems syn en viktig reform som ledd i å øke helsetjenestetilbudet til hele befolkningen. Etter dette medlems syn er dermed fastlegereformen et svært vesentlig utjammende helsepolitisk virkemiddel, men der tilstrekkelig med midler må stilles til rådighet for at forventet innføringstidspunkt (1. juni 2001) skal kunne overholdes, og for at reformens forventede effekt skal kunne oppnås.

Opptrappingsplanen for psykisk helse

Komiteen vil peke på at mennesker med langvarige og kroniske psykiske lidelser er en gruppe med ofte dårlige levekår og lav inntekt. Komiteen vil vise til den satsingen som er vedtatt av Stortinget for å bedre tilbudene for denne gruppen; det gjelder en styrking av behandlingstilbudet, men også bedre muligheter til å være i arbeid.

Komiteen mener det må iverksettes flere tiltak som legger til rette for at mennesker med psykiske lidelser kan være i arbeid, og vil vise til merknadene om et mer menneskelig arbeidsliv. På samme tid er det viktig å legge til rette for gode boforhold for mennesker med psykiske lidelser. Det kan være vanskelig å bli frisk eller komme i arbeid hvis en ikke har tilstrekkelig bra boligforhold.

Komiteen vil slutte seg til forslagene om at pensjonen for psykiatriske pasienter ikke skal reduseres med mindre oppholdet ved institusjon varer mer enn ett år. Videre slutter komiteen seg til forslaget om å øke fribeløpet slik at det blir tilsvarende det pensjonister som bor i institusjon, får ha.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil vise til at kravene til effektivitet, økt produktivitet og press i arbeidslivet øker. Tendensen forsterkes av årets reviderte nasjonalbudsjett St.meld. nr. 2 (1999-2000), som i klartekst sier at: "Vekst i fastlandsøkonomien må derfor i større grad enn de siste årene baseres på økt produktivitet." Dette vil kunne øke utstøtinga fra arbeidslivet dersom ikke kraftige tiltak settes inn.

Tiltak for mennesker med funksjonshemming

Komiteen vil peke på den nære sammenhengen mellom arbeid, inntekt og levekår. Det er derfor bekymringsfullt at sysselsettingen blant funksjonshemmede har gått ned de siste 10 årene. Utdanning er en viktig nøkkel for å få innpass i arbeidsmarkedet, men årsaken til funksjonshemmedes problemer med å få innpass i arbeidsmarkedet kan ikke bare forklares ut fra mangel på utdanning.

Komiteen slutter videre opp om de forslagene til tiltak som er nevnt i Utjammingsmeldinga, for å bedre helsetjenestene for enkelte grupper funksjonshemmede.

Komiteen viser til St.meld. nr. 8 (1998-1999) om en handlingsplan for funksjonshemma og de vedtak Stortinget fattet i denne forbindelse til bedring av funksjonshemmedes levekår, bl.a. følgende tiltak som bør iverksettes:

- Fysisk tilrettelegging i offentlige og private bygg slik at funksjonshemmede har adgang
- Bedre teknisk tilrettelegging for svaksynte, blinde, tunghørte og døve
- Bedre skyssordning for funksjonshemmede, slik at de får skyssstilbud med samme billettpris som for andre innbyggere i samfunnet
- Stimuleringsiltak for at bedrifter skal tilsette funksjonshemmede
- Studietilbud som også har krav til tilgjengelighet og teknisk utstyr
- Bedre opplæringsiltak for folk med lese- og skrivevansker
- Større innsats for å få folk med skjulte funksjonshemninger inn i utdanning og arbeid
- Bedre betingelser for spesielt tilrettelagte arbeidsplasser
- Bedre tilrettelegging for rehabiliteringsiltak og arbeidstrening
- Bedret studiefinansiering for funksjonshemmede

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til forslag om fjerning av

arbeidsgivers egenandel på H G ved tilrettelegging av arbeid og til forslag om økt boligbygging for unge og vanskeligstilte.

Tiltak for eldre

Komiteen vil vise til "Handlingsplanen for eldre" som ble vedtatt i 1997. Et samlet Storting stod bak prioriteringen av utbygging av boliger og tjenestetilbudet til de eldre. Handlingsplanen skal evalueres etter 2 år, og evalueringen er forventet lagt fram våren 2000.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er ikke fornøyd med satsingen innenfor eldreomsorgen, og disse medlemmer vil derfor gå inn for at det må foretas en ytterligere satsing innenfor dette området i årene som kommer, utover det som det er lagt opp til i eldreplanen. Disse medlemmer vil vise til de store forskjellene i tilbudet til eldre og pleietrengende rundt om i landet, og disse medlemmer vil derfor at staten tar over ansvaret for finansieringen av eldreomsorgen, slik at denne blir et statlig ansvar.

Boligtiltak

Å bo godt og trygt og til priser en har råd til, er god velferdspolitik. Komiteen vil derfor peke på den prekære situasjonen i boligmarkedet, særlig i de største byene, med knapphet på boliger og til dels skyhøye priser. Komiteen mener det er i ferd med å bli et velferdsproblem når en stor andel av en generasjon har problemer med å skaffe seg bolig til en pris en kan betale. Det stramme markedet innebærer at de som har store problemer, skyves lengre bak i køen.

Komiteen viser til at bostøtteordningen skal sikre at husholdninger med lav inntekt skal kunne bo i en nøktern, men god bolig.

Komiteen støtter Regjeringen i at det kan være nødvendig å tilpasse det statlige regelverket for bostøtte, særlig når det gjelder boligutfordringene i de store byene. Komiteen støtter derfor også de endringene som er skissert i kap. 9.4.2.4 i meldinga.

Komiteen mener det er viktig å understreke at en hjelper de som har det vanskeligst på boligmarkedet, med en generell økning i boligbyggingen siden dette vil øke tilbudssiden i boligmarkedet. Det er nå meget viktig å satse på rimelige og nøkterne utleieboliger.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til at Stortinget i februar 1999 ved behandlingen av stortingsmeldingen om boligsituasjonen for unge og vanskeligstilte vedtok at det skulle nedsettes et utvalg som i løpet av to år skulle se på hele boligpolitikken, og at Regjeringen deretter skal legge frem en boligmelding for de neste ti årene. Videre vil flertallet vise til at en samlet kommunalkomitee understreket at tiltakene som ble foreslått i Innst. S. nr. 100 (1998-1999), skulle gå parallelt med utvalgets arbeid.

Flertallet ber Regjeringen vurdere følgende tiltak:

- Legge til rette for en økning i den generelle byggingen av boliger og selveier- og borettslagsleiligheter. Dette kan bl.a. skje ved å øke Husbankens ordinære låne- og tilskuddsrammer og omdisponering av offentlige tomter og eiendommer til boligformål.
- Legge til rette for en økning i byggingen av bl.a. utleieboliger, studentboliger og lavinnskuddsboliger m.m. Dette kan bl.a. skje ved å øke Husbankens ordinære låne- og tilskuddsrammer og omdisponering av offentlige tomter og eiendommer til boligformål.
- Utarbeide et nasjonalt program for utleieboliger med tilhørende finansieringsordninger.
- Utarbeide nye retningslinjer for Husbankens tilskuddsordninger hvor det kan legges opp til en fast tilskuddsandel på 30 pst. til utleieboliger og 20 pst. til nye lavinnskuddsboliger.
- Legge til rette for at Husbankens låne- og tilskuddsordninger i større grad kan benyttes i storbyområdene, spesielt Oslo.
- Legge fram en oversikt over statens tomtearealer som kan brukes til eller omreguleres til boligformål, og legge fram forslag om bruk av statens grunn til studentboliger og allmenntilrettelegging av utleieboliger.
- Etablere en "straksbo-ordning" for bostedsløse og mennesker med liten boevne, bl.a. ved etablerings- og driftsstøtte til forsterkede bokollektiv i regi av kommunene eller frivillige organisasjoner.
- Gjennomgå ordningen med etableringslån med sikte på at flere unge kan få slike lån.
- Legge sterkere vekt på tilskudd til bygging av heiser og bedret tilgjengelighet i eksisterende blokkbebyggelse.

Flertallet vil understreke at det ikke er akseptabelt at en stor gruppe mennesker er bostedsløse. Det er viktig at kommunene og staten samordner innsatsen sin for å løse oppgavene på dette feltet.

Flertallet vil vise til stortingsmeldingen "Om bustadetablering for unge og vanskelegstilte" (St.meld. nr. 49 (1997-1998)) som peker på behovet for både bedre kommunal planlegging når det gjelder boligtilbud for vanskeligstilte, og på at en større del av Husbankens tilskuddsmidler skal kanaliseres for å dekke de behovene kommunen viser til i slike planer. Meldingen dokumenterer et for lite tilbud av boliger til vanskeligstilte.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener at bruken av hospits må reduseres. Dette flertallet vil i denne sammenheng vise til erfaringer fra Sverige, den såkalte trappe-modellen, og mener at denne må vurderes brukt i

Norge. Hospitsene skal fortsatt være et bidrag til avhjelp for de boligløse. Driften ved hospitsene må kvalitetssikres slik at man unngår at disse fungerer som opplæringsplasser i kriminalitet og rusbruk. Dette flertallet vil dessuten spesielt understreke tiltak som forhindrer at hospits blir tilholdssted for barn, og også vise til nødvendig oppfølging av igangsatte forsøk i 2000.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at det tidligere har vært rettet for lite oppmerksomhet mot boligproblemene som de bostedsløse har. Flertallet vil peke på at for en del av de bostedsløse vil en løsning på boligproblemet føre til et ordnet liv. Flertallet vil understreke at det er nødvendig at den enkelte kommune har lokale handlingsplaner hvor man legger til rette for samarbeid mellom kommunen og andre lokale aktører.

Flertallet vil peke på at mangelen på egnede botilbud til en viss grad bremser på gjennomstrømmingen i behandlingsapparatet og vanskeliggjør rehabilitering utenfor institusjon.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil peke på at boligtilskuddet er godt egnet tiltak for å kunne bygge rimelige boliger, og ser det som viktig å øke bevilgningene til boligtilskuddet. Boligtilskuddet bør brukes til å etablere nøkterne utleie- og lavinnskuddsboliger. Dersom slike boliger underlegges prisregulering og klausulering (for eksempel forbeholdt personer under 30 år), så vil den statlige subsidieringen bli i prosjektet. Da vil den komme stadig nye beboere til gode og ikke tas ut av den første beboer som selger til høystbydende. På denne måten er det mulig å bygge opp et skjermet marked av rimelige boliger for dem som har problemer med å konkurrere på det åpne markedet.

Disse medlemmer vil understreke at det må arbeides målrettet for å gi tilbud om bolig til den enkelte bostedsløse. Disse medlemmer vil peke på at muligheten for egen bolig vil være et meget viktig tiltak i en tiltakskjede for den enkelte vanskeligstilte. Videre vil muligheten for gradvis å kunne bedre sin egen bosituasjon være motiverende for mange i en rehabiliteringsfase. Disse medlemmer vil understreke at det er nødvendig å bedre samordningen av de forskjellige hjelpetiltakene som gis til de bostedsløse.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil redusere bruken av hospits fordi disse er meget dyre og dårlige botilbud. Flertallet vil understreke at hospits ikke er egnet som botilbud for barnefamilier og rusrehabiliterede.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti slutter opp om tiltakene som er skisserte i meldingens kap. 9.4.1.1.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at man i det alt vesentlige har gode boforhold i Norge. Hvor man bor, og hvordan man bor, bygger i det alt vesentlige på den enkeltes selvstendige valg og prioriteringer. Disse medlemmer vil imidlertid også peke på politikernes ansvar til å regulere områder slik at boligbygging kan finne sted, og disse medlemmer er også av den oppfatning at dersom det i mye større grad enn i dag reguleres områder til boligbygging, så vil prisene kunne reduseres også i de store byene. Disse medlemmer viser videre til sin merknader om boligpolitikk under kap. 8.

Komiteens medlemmer fra Høyre legger vekt på at det er den enkelte persons og families ansvar å skaffe seg egen bolig. De aller fleste klarer da også å etablere seg på boligmarkedet uten hjelp av det offentlige.

Disse medlemmer vil peke på at en av det offentliges sentrale oppgaver i boligpolitikken er å hjelpe de vanskeligstilte til få en bolig med akseptabel standard. Kommunene er forpliktet til å bistå dem som kommer i en akutt boligkrise, med et midlertidig husvære, jf. lov om sosiale tjenester § 4-5. Kommunene skal også medvirke til å fremskaffe boliger for vanskeligstilte. Statens rolle i forhold til å gi de vanskeligstilte et godt botilbud er å yte økonomisk bistand. Det skjer i hovedsak gjennom Husbanken, som f.eks. ved å gi etableringstilskudd.

Disse medlemmer vil presisere at fokus for det kommunale boligtilbudet overfor vanskeligstilte må være antallet disponible boliger, ikke antallet kommunalt eide boliger. Avveiningen om en kommune skal eie eller leie, må gjøres ut fra hva den enkelte kommune finner hensiktsmessig.

Mange av de vanskeligstilte har ofte problemer utover det å skaffe bolig. Dette kan skyldes psykiske lidelser, rusproblemer, arbeidsledighet o.l. En del av disse personene har også dårlig boevne. For å gjøre disse personene mer selvhjulpne er det viktig at kommunene utover å frembringe en bolig, gir et helhetlig tilbud for å bedre den totale livssituasjonen.

Disse medlemmer vil vise til at byggingen av nye boliger de siste årene har vært for lav, men at situasjonen nå er i ferd med å bedre seg. En økning i det totale antallet boliger bidrar til å lette situasjonen for vanskeligstilte. Det er derfor viktig at kommunene har ferdige reguleringsplaner med arealer klare for boligbygging. Det er også viktig at det offentlige er tilbakeholden med å gi nye forskrifter og pålegg som bidrar til å dempe boligbyggingen.

Disse medlemmer vil i denne sammenheng vise til de problemene endringene i plan- og bygningsloven har medført for byggebransjen. Høyre har dess-

verre stått altfor alene i kampen om forenklinger i byggesaksbehandlingen.

Disse medlemmer er kjent med at det er høye leiepriser i boligmarkedet i pressområdene. Det viktigste tiltaket for å dempe denne prisveksten er å øke tilbudet av leieobjekter.

Disse medlemmer er skeptiske til å bruke offentlige subsidier til allmenntilgjengelige utleieboliger. Offentlige subsidier til utleieboliger bør forbeholdes spesielle grupper. Det må være et krav at kommunene foretar en prioritering av hvem som skal nyte godt av offentlige subsidierte utleieboliger. Det er viktig at offentlige subsidier til utleieboliger gis til utleieboliger som gir et botilbud til definerte grupper i en bestemt livsfase, slik at det sikres en gjennomstrømming i disse boligene.

En gruppe som bør prioriteres i denne sammenheng, er studenter. Derfor har Høyre satset på å opprettholde et høyt nivå på bygging av nye studentboliger. Studenter er en gruppe som midlertidig har dårlig kjøpekraft og har behov for billige boliger. Når studietiden er over, må vedkommende flytte ut, og nye studenter flytter inn. Ved å øke antallet studentboliger tas flere studenter ut av det ordinære leiemarkedet, og tilbudet for andre leietagere i det ordinære boligmarkedet bedres.

Disse medlemmer vil påpeke at det er tungt økonomisk løft for de aller fleste å etablere seg for første gang med egen bolig. En av Husbankens sentrale oppgaver er å hjelpe ungdom med å anskaffe egen bolig. En begrensning ved Husbanken er at den kun gir ordinære boliglån til nye boliger. De færreste unge som etablerer seg, kjøper ny bolig; de fleste kjøper brukt bolig og får ingen støtte til etableringen fra Husbanken.

Disse medlemmer ser ingen argumenter for å diskriminere mellom kjøp av brukt eller ny bolig ved tildeling av gunstige boliglån fra Husbanken. Derfor har Høyre ved flere anledninger foreslått å omgjøre Husbanken til en førstehjemsbank, men uten å oppnå flertall for dette. Ved å gi alle førstegangsetablerere billige lån når man også de med liten eller ingen egenkapital, og som ikke har foreldre eller andre slektninger til å bistå økonomisk ved etablering av eget hjem.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til merknader under andre kapitler og til forslag om økt boligbygging og forbud mot bruk av hospits til barnefamilier.

Dette medlem vil hevde viktigheten av at Husbanken beholder sitt brede og allmenne virkefelt i boligpolitikken. Den generelle boligpolitikken må være sosial; da blir problemene for vanskeligstilte mindre. Videre må innsatsen gjennom Husbanken for grupper som har problem, økes betraktelig. Dette medlem vil bemerke at tiltak for de bostedsløse var en stor mangel ved St. meld. nr. 49 (1997-1998), og viser til fellesforslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ved behandlingen av meldingen om å etablere en Straksbo-ordning for bostedsløse og mennesker med liten boevne. Det kan være behov for egne finansieringsordninger for å imøtekomme dette behovet.

Mer målrettede trygdeytelser

Komiteen er kjent med at dagens lovverk gir mulighet til å få sykepenger i 52 uker. I mange tilfeller går det flere måneder før en riktig diagnose er stilt for den sykemeldte. Videre er det som oftest kø for å få nødvendig behandling som gjør en i stand til å komme i arbeid igjen. På grunn av usikkerhet om hvor lenge den sykemeldte har rett til sykepenger, søkes det ofte om uføretrygd før utredningene er klare. Dette har sin begrunnelse i at den sykemeldte er redd for å miste trygden, og dermed bli avhengig av sosialhjelp. For å få sosialhjelp settes det helt andre kriterier enn når en mottar trygdeytelser. Krav om å selge stor bolig, hytte eller bil er ofte kriterier for å få sosialhjelp, selv om dette varierer noe fra kommune til kommune. Komiteen er kjent med at i enkelte tilfeller er det veldig lang behandlingstid før en søknad om uføretrygd er avgjort. I mellomtiden kan søkeren stå uten andre ordninger enn sosialhjelp.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er urimelig at man for eksempel etter et langt arbeidsliv, der en har opparbeidet seg hus, hytte eller bil, skal bli nødt til å selge unna for å ha noe å leve av i en kortere periode. Særlig blir dette urimelig i de tilfellene der det er saksbehandlingstiden i det offentlige systemet som tar uforholdsmessig lang tid.

Komiteen vil anmerke at en del søkere til uførepensjon uten restarbeidsevne risikerer å bli stående helt uten trygdeytelser i påvente av saksbehandlingen, betinget av at den trygdede har brukt opp sine sykepengerettigheter i ventetiden, og ut fra krav til restarbeidsevne i folketrygdens bestemmelser om at vedkommende "er under behandling med utsikt til bedring".

En person som har mottatt trygdeytelser, enten dette er sykepenger, rehabiliteringspenger eller atferdsrettigheter, og som i forlengelsen av dette fremmer krav om uførepensjon, bør etter komiteens syn sikres rett til trygdeytelser i påvente av behandling av folketrygd-saken når de medisinske forutsetningene for å utstede en sykemelding er til stede, også når vedkommende ikke lenger er å anse som "under medisinsk behandling, med utsikt til bedring". Komiteen vil be om at Regjeringen gjennomgår folketrygdloven for å unngå at personer henvises til sosialstønning i ventetiden på behandling av sin uførepensjonssak, i de tilfellene der de medisinske kriterier for å utstede sykemelding fortsatt er til stede.

Bedre stønnsordninger for ulike grupper uførepensjonister

Komiteen viser til at barnetillegget er på 30 pst. av grunnbeløpet for hvert forsørgt barn under 18 år.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstre-

parti, mener dette er et lavt beløp i forhold til kostnadene ved å forsørge barn. Flertallet viser til at ytelsen også er inntektsavhengig.

Flertallet slutter seg til forslaget i meldinga om at barnetillegget i folketrygdpensjonen økes.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, slutter seg til den vurderingen som ligger i meldinga, om at dagens praksis hvor arbeid i hjemmet blir trukket inn i vurderingen om uførepensjoner, er urimelig. Dette flertallet støtter derfor forslaget i meldinga om at nåværende ordning med at arbeidsevnen i hjemmet blir tatt med i vurderinga av uførepensjon, skal oppheves.

Komiteen vil støtte forslaget i meldinga om at grunnstønaden til drift av folketrygdfinansiert bil blir lagt om slik at den blir mer målrettet, og at de med den dårligste økonomien får en bedre dekning av de faktiske utgiftene.

Komiteen slutter seg til forslaget om at stønad til barnetilsyn skal gis uavhengig av om en av foreldrene mottar forhøyet hjelpestønad.

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter ikke forslaget om å øke barnetillegget til alders- og uførepensjonister, og viser til at dette tillegget økte fra 25 til 30 pst. av grunnbeløpet i mai 1998. Disse medlemmer har merket seg at departementet ikke tar stilling til hvor mye man vil øke barnetillegget, men at en økning til 40 pst. av grunnbeløpet vil koste nærmere 170 mill. kroner årlig.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Sosialistisk Venstrepartis forslag om bedre stønadsordninger under medisinsk rehabilitering og yrkesrettet attføring under behandlingen av Ot.prp. nr. 48 (1998-1999), jf. Innst. O. nr. 65 (1999-2000).

Andre tiltak

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til forslaget i meldinga om gjeninnføring av rett til etterlatterettigheter for skilte kvinner som har vært gift i mer enn 20 år. Forslaget tar utgangspunkt i at kvinnene har vært økonomisk avhengig av bidrag fra den avdøde, og delvis forsørget av bidraget. Flertallet vil peke på at stadig flere kvinner opparbeider egne pensjonsrettigheter, og at behovet for en slik ordning derfor vil bli mindre på sikt. På denne bakgrunn vil flertallet støtte forslaget i meldinga.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, slutter seg til forslaget om at personer som har utført tyngende omsorgsarbeid for familiemedlemmer, vil få rett til en tidsavgrenset overgangsstønad og utdanningsstønad tilsvarende ordningen for enslige forsørgere.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at Brundtland-regjeringen og flertallet under behandlingen av Velferdsmeldingen konkluderte med at det ikke er "... sterke nok grunner til å utvide attføringsordningen til også å omfatte personer uten medisinsk funksjonsnedsettelse. Tidligere omsorgspersoner bør isteden oppmuntres til å søke om arbeids- og opplæringstiltak gjennom arbeidsmarkedsetaten", jf. St. meld. nr. 25 (1994-1995) og Innst. S. nr. 180 (1995-1996). Disse medlemmer slutter seg fortsatt til denne vurderingen. Disse medlemmer understreker at dersom man skal innføre en ordning med overgangsstønad og utdanningsstønad til personer som har hatt langvarige omsorgsoppgaver, må det settes krav til kvalifisering ved at man gjennomgår utdanning eller er disponibel for arbeidsmarkedet.

Supplerende støtte til pensjonister med kort botid i Norge

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at det er noen mennesker som ikke oppfyller kravene om tilstrekkelig botid i Norge, og som dermed ikke får fulle pensjonsrettigheter i folketrygden. Dette gjelder både nordmenn med lang tid i utlandet og arbeidsinnvandrere og mennesker med opphold på humanitært grunnlag. Det er forventet at denne gruppen vil øke. Flertallet slutter seg til forslaget om en ny supplerende stønadsordning for pensjonister med kort botid i Norge.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil gå imot den ordningen det legges opp til med å innføre en særskilt ordning for pensjonister med kort botid i Norge. Disse medlemmer mener at også denne gruppens behov er godt nok ivare tatt gjennom dagens støtteordninger.

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter ikke forslaget om en ny supplerende stønadsordning for pensjonister med kort botid i Norge. Forslaget kan gi uheldig forskjellsbehandling av norske og utenlandske statsborgere, og vil bidra til å svekke forholdet mellom opptjening og ytelser fra folketrygden ytterligere. I forhold til de gruppene dette er ment å hjelpe, mener disse medlemmer man må vurdere alternative løsninger som f. eks. å kompensere kommunenes utgifter til sosialhjelp til dem dette gjelder.

Statlig veiledende normering av økonomisk stønad

Komiteen er av Norsk Helse- og Sosiallederlag gjort kjent med at om lag 8 000-10 000 sosialklienter i Oslo kunne vært i arbeid, med litt tilrettelegging.

Komiteen vil understreke at sosialhjelp skal være en midlertidig ordning; et siste sikkerhetsnett. Både for den enkelte og for samfunnet er det viktig at den som har arbeidsevne, i størst mulig grad får benytte denne, og få sine øvrige ytelser gjennom folketrygden.

Komiteen mener det er for mange som i dag har sosialhjelp som sin eneste kilde til livsopphold. Dette er ikke i tråd med intensjonen i loven eller opprettelsen av ordningen.

Komiteen vil legge vekt på at et sentralt element i lov om sosiale tjenester er at det skal foretas en skjønnsmessig vurdering av livssituasjonen for den enkelte søker. Komiteen er imidlertid av den oppfatning at sosialtjenesten bør rettes mer inn på aktive tiltak.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til de undersøkelser som er referert i Utjæmningsmeldinga, og som synliggjør til dels store og uforklarlige forskjeller i utbetalingene av sosialhjelp. Videre er flertallet kjent med at sosialhjelpssatsene ikke har fulgt den alminnelige lønnsutviklingen og derfor sakket akterut.

Flertallet mener det bør iverksettes tiltak for å redusere ulikhetene i stønader som ikke skyldes individuelle forskjeller i hjelpebehov.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener at innføring av en statlig veiledende norm i større grad en dagens system vil bidra til en mer enhetlig praksis. Dette flertallet slutter seg derfor til forslaget om innføring av en statlig veiledende norm for sosialhjelp. Ved at normen gjøres veiledende og ikke bindende, vil sosialtjenesten i kommunene fortsatt kunne legge det individuelle skjønn til grunn for en vurdering av hjelpebehovet. Veiledende normer innebærer også mindre grad av statlig styring enn bindende normer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er nødvendig at det ved utarbeidelsen av normen, eller som et element i utmålingen av "særskilte utgifter", blir tatt hensyn til om det er barn i husholdet. Videre vil flertallet understreke at boligutgifter og særskilte utgifter, som for eksempel utgifter til medisiner, bør holdes utenfor en norm, men tilstås etter en individuell vurdering. Flertallet mener det må tas hensyn til at bokostnadene er svært ulike i ulike deler av landet.

Videre mener flertallet at særskilt store utgifter til transport, må kunne utmåles utenfor en fastsatt norm.

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter ikke forslaget om å utarbeide en statlig rettleidende norm for utgifter til livsopphold. Beslutninger knyttet til nivået på ulike stønader bør i størst mulig grad ligge der stønadene skal finansieres. Når det gjelder sosialhjelp, er dette i kommunene. Disse medlemmer understreker at sosialhjelp er ment å være en midlertidig hjelp, og at utmåling av sosialhjelp skal skje etter en individuell behovsprøving. Disse medlemmer viser til at SIFO allerede utarbeider oversikter over hva ulike typer husholdninger trenger til et nøkternt livsopphold. Kommunene kan legge slike beregninger til grunn for beslutninger om stønadsnivået. Etter disse medlemmers oppfatning vil adgangen til å klage kommunens vedtak om utmåling av sosialhjelp inn for fylkesmannen bidra til å hindre åpenbar urimelig forskjellsbehandling mellom kommuner.

Disse medlemmer viser til at et flertall av Arbeiderpartiet og Høyre under behandlingen av Velferdsmeldingen sluttet seg til Brundtland-regjeringens vurdering om at "det ikke er hensiktsmessig å utarbeide veiledende retningslinjer for stønadsnivået". Disse medlemmer mener fortsatt dette er en riktig vurdering.

Disse medlemmer mener imidlertid det er grunn til å advare mot tilfeller av ulik vurdering av identiske tilfeller i de enkelte kommunene, og understreker betydningen av arbeidet for å styrke kvaliteten i sosialtjenesten for å unngå vilkårlig forskjellsbehandling.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti hevder at veiledende normering ikke er tilstrekkelig. Det vil ikke verne mot stor ulikhet i sosialhjelpsnivået mellom kommuner og heller ikke forpliktet staten til å være med å finansiere et nødvendig løft for de som er uten eller har svært små inntekter. I kommuneøkonomiproposisjonen for 2001, varsler Regjeringen at statlig veiledende norm ikke vil påvirke den samlede rammen for statlige overføringer til sektoren. Uten fast minstenorm og statlig medfinansiering vil underskuddet i kommunesektoren i dag gjøre økt sosialhjelpsutbetaling nesten umulig i mange kommuner. Skal innføring av statlig norm være en garanti mot fattigdom og et løft for de som nå har alt for lave ytelser, må normen være et fast garantert minstenivå.

Dette medlem viser til sitt forslag om å innføre en statlig minstenorm for sosialhjelp på nivå med minstepensjon.

Sosialstøtte og forholdet til barnetrygd og kontantstøtte

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at ifølge lov om sosiale tje-

nester skal barnetrygd og kontantstøtte vurderes med i inntektsgrunnlaget for den som søker om sosialhjelp. Det er i Utjanningsmeldinga foreslått at denne praksisen bør videreføres når det gjelder barnetrygd, men at kontantstøtten bør holdes utenfor. Komiteen slutter seg til dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at kontantstøtten skal vurderes med i inntektsgrunnlaget for den som søker sosialhjelp. Disse medlemmer er av den oppfatning det i de tilfeller en ber det offentlige om økonomisk bistand, så er det naturlig at husstandens totale inntomme blir vurdert opp imot behovet for bistand.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til forslag under kap. 8.2 om at engangsstøtte ved fødsel ikke vurderes med i inntektsgrunnlaget ved beregning av sosialstøtte.

Garantert minsteinntekt

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil vise til merknader og forslag om å gjøre det enklere å kombinere arbeid og pensjon, og mener det er et viktig ansvar for samfunnet å legge til rette for at alle kan bidra etter beste evne. Flertallet mener det bør vurderes å innføre en ordning med kvalifiseringslønn, i tråd med forslaget om kvalifiseringslønn for nyankomne innvandrere. En slik ordning vil gi den enkelte mulighet til å være i arbeid, og for enkelte å få nødvendig arbeidstrening. Flertallet mener en ordning hvor den enkelte får en økonomisk gevinst av å være i arbeid, vil være motiverende. Flertallet mener det da kan bli lettere å få folk i arbeid og derved heve sin levestandard. For de som ikke har tilstrekkelig arbeidsevne, er folketrygden det riktige alternativet, fordi sosial stønad ikke skal være en varig ordning for syke mennesker.

På denne bakgrunn mener flertallet det bør utredes en ordning med kvalifiseringslønn for langtidsmotakere av sosial stønad som stiller krav til deltakelse, oppmøte og kvalifisering.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til forslaget i Utjanningsmeldinga om at det skal settes ned en intern arbeidsgruppe som skal utrede spørsmålet om garantert minsteinntekt. Dette flertallet slutter seg til forslaget.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til departementets forslag om å utrede en ordning med garantert minsteinntekt. Disse medlemmer støtter ikke dette. En slik ordning vil bryte med prinsippet om at offentlige ytelser skal være rettighetsbaserte eller behovsprøvde. Disse

medlemmer frykter at en ordning med garantert minsteinntekt kan bidra til å holde enkelte grupper utenfor arbeidsmarkedet ved at arbeid i mindre grad blir et lønnsomt alternativ til sosiale ytelser.

Unge alvorlig syke uten rett til sykepenges

Komiteen vil peke på at unge alvorlig syke som er under utdanning ikke har fått innpass i arbeidslivet og opparbeidet rett til sykepenges. I tillegg til at de ikke har rett på økonomiske ytelser ved sykdom, er det sannsynlig at flere av dem har store utgifter til medisiner og behandling uten at de har krav på noen form for økonomisk bistand.

Komiteen viser til at det er lite kunnskap og forskning om problemstillingen. Kreftforeningen er særlig opptatt av saken og har gjort et omfattende arbeid for å kartlegge livssituasjonen til unge kreftsyke. Gjennom et samarbeid med SIFO (Statens institutt for forbruksforskning) er det synliggjort at mange blir gjeldsslaver som følge av alvorlig og langvarig sykdom. Hvert år oppdages det for eksempel ca. 700 nye krefttilfeller i aldersgruppen 16-35 år. En del av disse vil være over 18 år og under utdanning eller uten opptjente rettigheter til sykepenges. Komiteen er kjent med at de fleste over 18 år har flyttet hjemmefra og det er ikke alle foreldre som har mulighet til å bistå de unge økonomisk.

Komiteen vil peke på at i tillegg til kreftpasienter kan unge med psykiske lidelser være en gruppe hvor mange kan ha behov for bistand under alvorlig sykdom.

Komiteen mener det er flere måter en kan bedre den økonomiske situasjonen og tryggheten for unge alvorlig syke, blant annet at varighetskravet i lov om folketrygd kan reduseres, slik at grunn- og/eller hjelpestønad kan innvilges raskere, og at studenter behandles likt med personer med yrkesinntekt i forhold til sine rettigheter innenfor lov om folketrygd. Komiteen vil framheve at det i dag finnes en ordning i folketrygdloven med at vernepliktige i visse tilfeller har rett til et grunnlag på minst 2G. En ordning for unge alvorlig syke kan eventuelt knyttes til denne ordningen i folketrygden.

På denne bakgrunnen vil komiteen fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag for Stortinget som sikrer unge alvorlig syke økonomisk trygghet."

Levekårsforskjeller blant barn og ungdom

Det er i dag en rekke barn og unge som vokser opp i familier som har dårlige levekår, og komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener dette er bekymringsfullt. Det er imidlertid mangel på kunnskap om fordeling av levekår blant barn og unge, herunder skoleelever og studenter, da hovedtyngden av den statistikken som utarbeides, tar utgangspunkt i den eller

de i familien som er forsørgere. Flertallet mener derfor det er ønskelig med en egen stortingsmelding om dette temaet og foreslår:

"Stortinget ber Regjeringen legge fram en stortingsmelding om fordeling av levekår for barn og unge i Norge."

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil fremheve betydningen av rask realisering av de tiltak i meldingen som spesielt vil gi vanskeligstilte barn et bedre utgangspunkt. Disse er blant annet funksjonshemmede foreldres mulighet til høyere barnetillegg, økt støtte til barnetilsyn for enslige forsørgere med funksjonshemmede barn, utvidet overgangsstønning under utdanning, forbedret bostøtte for vanskeligstilte barnefamilier og statlige rettleidende normer for sosialhjelp.

Disse medlemmer mener det er behov for en stortingsmelding som i en bredere sammenheng enn hva som er gjort i Utjamningsmeldingen setter søkelyset på barns og unges, herunder studenters levekår.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at barns levekår i hovedsak gjenspeiler forsørgernes levekår. Tiltak for å bedre barns levekår må således først og fremst rettes mot foreldre og forsørgere. Etter disse medlemmers oppfatning gir den foreliggende meldingen et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere tiltak rettet mot barn og unge, slik at det ikke er behov for en egen stortingsmelding om dette.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til merknader og forslag under de enkelte kapitler.

Dette medlem vil påpeke at barnetillegget for de som får ledighetstrygd eller går på attføring, er svært lavt og ikke dekker hva det faktisk koster å forsørge et barn. Tillegget er på kr 17,- per barn per dag for 5 dager hver uke. Spesielt for familier som må leve på lave ytelser, vil hver krone bety mye. Det er av stor viktighet at barn som lever i familier som er avhengig av offentlige trygde- eller livsoppholdsytelser, ikke lever i forhold som kan kalles fattigdom. Det er viktig for barn å kunne ha mulighet til å delta i for eksempel idrett og kulturaktiviteter og på andre arenaer der barn og unge møtes. De fleste slike aktiviteter koster penger eller krever utstyr som koster penger. Regjeringen Bondevik fremmet tidligere i år forslag til nye bidragsregler der fradrag for samvær med barn ble satt til kr 55 og 85, avhengig av alder. Dette er summer som langt overstiger barnetillegget. Det finnes ikke noen enhetlige normer for slike kostnader som blir brukt for å fastsette nivået på ytelsene og skape rettferdighet mellom de familiene og de barna som mottar slike ytelser.

Dette medlem mener det er grunn til å utrede om barnetillegget og andre ytelser som er ment å dekke underhold av barn, er tilstrekkelige og rettferdige.

10. DOK.NR.8:09 (1999-2000) FORSLAG FRA STORTINGSREPRESENTANT STEINAR BASTESEN OM AT NORSKE STATSBORGERE SOM HAR OPPHOLDT SEG MER ENN 5 ÅR I UTLANDET, FÅR FULLE RETTIGHETER I FOLKETRYGDEN NÅR DE KOMMER TILBAKE TIL NORGE, I LIKHET MED INNVANDRERE OG ASYLANTER

10.1 Sammen drag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om at folketrygdloven endres slik at norske statsborgere som har oppholdt seg mer enn 5 år i utlandet, får fulle rettigheter i folketrygden når de kommer hjem til Norge, i likhet med innvandrere og asylanter."

Som bakgrunn for forslaget framholder forslagsstilleren at norske statsborgere som har bodd og jobbet i utlandet for internasjonale eller nasjonale organisasjoner/firmaer og som ikke har vært medlem av folketrygden i de siste 5 årene før de kommer hjem, ikke får rettigheter i trygden før det er gått 3 år etter hjemkomst. Det vises til at asylanter og innvandrere er unntatt fra denne regelen idet de har fulle rettigheter bl.a. til uførepensjon fra første dag etter at asylsøknad er sendt eller de har flyttet til landet.

10.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til brev av 12. april 2000 fra Sosialministeren, hvor det fremkommer at deler av begrunnelsen for forslaget i Dokument nr. 8:9 (1999-2000) kan være misvisende. Som det fremkommer i brevet fra sosialministeren, vil alle som kommer til Norge for å bosette seg her, bli medlemmer av folketrygden fra første dag og få rett til visse ytelser som stønning ved helsetjenester. For andre ytelser er det kvalifiseringskrav. Tilgang til pensjonssystemet får en etter en viss tid i Norge. For uføre-, etterlatte- og barnepensjon er det krav om 3 års medlemskap før uførhet eller dødsfall. Komiteen viser til at det er enkelte unntak fra kravet om 3 års medlemskap.

Videre vil komiteen vise til at særrettighetene er begrenset til de som får asyl, eller som er kommet hit som kvoteflyktninger.

Komiteen vil på denne bakgrunn ikke støtte forslaget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til forslag i Utjamningsmeldinga om å innføre en ny stønningordning for de med kort botid i Norge. Denne nye stønningordningen vil være en minstepensjon og vil sikre en samlet inntekt svarende til full minstepensjon. Flertallet vil peke på at dette er en mer treffsikker ordning, og flertallet mener derfor det ikke er ønskelig å utvide dagens særordninger.

Flertallet slutter seg videre til at andre særordninger bør bortfalle ved innføringen av en ny ordning.

11. FRÅSEGN FRÅ KOMMUNALKOMITEEN

Eit utkast til innstilling har vore lagt fram for kommunalkomiteen. I brev dagsett 5. juni 2000 frå kommunalkomiteen blir følgjande uttala:

"Komiteen viser til sosialkomiteens brev av 25. mai 2000 hvor en ber om kommunalkomiteens uttalelse til sosialkomiteens innstillingsutkast til St.meld. nr. 50 (1998-1999).

Komiteen vil ikke ha særlige merknader til sosialkomiteens utkast til innstilling, men vil vise til sine respektive fraksjoners avsluttende arbeid i sosialkomiteen."

12. FRAMLEGG FRÅ MINDRETAL

Framlegg frå Arbeidarpartiet:

Framlegg 1

Stortinget ber Regjeringen vurdere å gjeninnføre Ungdomsgarantien for ungdom mellom 20 og 24 år slik at disse gis rett til tiltaksplass eller kvalifisering/utdanning for å kunne komme i arbeid.

Framlegg frå Kristeleg Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Framlegg 2

Stortinget ber Regjeringen om raskt å legge fram en sak for Stortinget om levekår i indre Finnmark.

Framlegg 3

Stortinget ber Regjeringen legge fram endringer i skatteopplegget som reduserer forskjellene i skatt på arbeid og kapital.

Framlegg 4

Stortinget ber Regjeringen våren 2001 legge fram en stortingsmelding om et mer helhetlig behandlingstilbud for rusmiddelmissbrukere.

Framlegg frå Fremskrittspartiet:

Framlegg 5

Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag som gir pensjonister, fra fylte 67 år, rett til sin fulle, opparbeidede pensjon uten avkorting i forhold til annen inntekt.

Framlegg 6

Stortinget ber Regjeringen sørge for at arbeidskontor, trygdekontor og sosialkontor samlokaliseres.

Framlegg 7

Stortinget ber Regjeringen sørge for at det i hver kommune etableres et innleggelsesutvalg for stoffmisbrukere sammensatt av lederen for sosialetaten, pleie- og omsorgssjefen og kommunelegen. Kommunelegen, som er medisinsk ansvarlig, skal ha vetorett i utvalget.

Framlegg frå Sosialistisk Venstreparti:

Framlegg 8

Stortinget ber Regjeringen i statsbudsjettet for 2001 legge fram en plan for reduserte egenandeler for helse- og omsorgstjenester, barnehager og skolefritidsordningen.

Framlegg 9

Stortinget ber Regjeringen gjeninnføre Ungdomsgarantien for ungdom mellom 20 og 24 år slik at disse gis rett til tiltaksplass eller kvalifisering/utdanning for å kunne komme i arbeid.

Framlegg 10

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til gjennomføring av en reform som gir rett til tiltak og/eller opplæring etter 4 ukers arbeidsledighet.

Framlegg 11

Stortinget ber Regjeringen om å endre forskriftene til folketrygdloven slik at Rikstrygdeverket dekker kostnadene for fysisk tilrettelegging for den funksjonshemmede på arbeidststedet.

Framlegg 12

Stortinget ber Regjeringen sørge for at engangsstønad ved nedkomst ikke vurderes med i inntektsgrunnlaget for den som søker om sosialhjelp.

Framlegg 13

Stortinget ber Regjeringen øke boligtilskuddet i Husbanken slik at det dekker finansiering av minst 3 000 flere allmenntilgjengelige utleieboliger pr. år enn dagens tilskudd.

Framlegg 14

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om samenslåing av sosialkontorenes ansvar for utbetaling av økonomisk sosialhjelp, arbeidsmarkeds- og trygdeattentil til én felles, statlig etat under Rikstrygdeverket.

Framlegg 15

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om en normert minstestøtte til livsopphold basert på folketrygdens minstepensjon, for personer med behov for økonomisk sosialhjelp.

Framlegg 16

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om å utvide tidsrammen for utdanningsstønad til enslige forsørgere til utdanning i inntil 5 år.

13. KOMITEEN SI TILRÅDING

Komiteen viser til meldinga og dokumentet og til merknadene foran og rår Stortinget til å gjere følgjande

v e d t a k**I**

Stortinget ber Regjeringen legge fram en handlingsplan som følger opp Utjammingsmeldinga og Stortingets behandling av denne, i løpet av våren 2001.

II

Stortinget ber Regjeringen medvirke til at bruk av hospits som boligløsning for barnefamilier og enslige barn og ungdom opphører.

III

Stortinget ber Regjeringen vurdere å innføre 30 pst. uføregrad som inngangsvilkår for uførepensjon.

IV

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag for Stortinget som sikrer unge alvorlig syke økonomisk trygghet.

V

Stortinget ber Regjeringen legge fram en stortingsmelding om fordeling av levekår for barn og unge i Norge.

VI

St. meld. nr. 50 (1998-1999) - Om fordeling av inntekt og levekår i Noreg (Utjammingsmeldinga) - vedlegges protokollen.

VII

Dokument nr. 8:9 (1999-2000) – Forslag fra stortingsrepresentant Steinar Bastesen om at norske statsborgere som har oppholdt seg mer enn 5 år i utlandet, får fulle rettigheter i folketrygden når de kommer tilbake til Norge, i likhet med innvandrere og asylanter – avvises.

Oslo, i sosialkomiteen, den 6. juni 2000

John I. Alvheim

leiar

Gunhild Øyangen

ordfører

Are Næss

sekretær